

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

**RUSÇA - TÜRKÇE DİPLOMATİK ASKERÎ TERMİNOLOJİNİN TÜRK YAZILI
BASININDAKİ KARŞILIĞININ ANALİZİ**

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Lale ÖZDEMİR

Ankara,2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

**RUSÇA - TÜRKÇE DİPLOMATİK ASKERÎ TERMİNOLOJİNİN TÜRK YAZILI
BASININDAKİ KARŞILIĞININ ANALİZİ**

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Lale ÖZDEMİR

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Zulfiya ŞAHİN

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

**RUSÇA - TÜRKÇE DİPLOMATİK ASKERİ TERMINOLOJİNİN TÜRK YAZILI
BASININDAKİ KARŞILIĞININ ANALİZİ**

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Zulfiya ŞAHİN

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1- Doç. Dr. Zulfiya ŞAHİN
- 2- Dr.Öğr. Üyesi Arif YILDIRIM
- 3- Dr.Öğr. Üyesi Esra ŞÖLENTAŞ

Tez Savunması Tarihi

17.11.2023

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. Zulfiya ŞAHİN danışmanlığında hazırladığım **“Rusça - Türkçe Diplomatik Askerî Terminolojinin Türk Yazılı Basınındaki Karşılığının Analizi (Ankara. 2023)”** adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

14.12.2023

Lale ÖZDEMİR

ÖNSÖZ

Günlük yaşamımızın vazgeçilmezi olan dil, gerek kullanımı gerekse eğitimi bakımından çeşitli zorluklar barındırmaktadır. Her dilde olduğu gibi Rus dilinde de var olan bu sorunlar, söz konusu dil çiftleri olduğunda daha karmaşık bir hal almaktadır.

Hepimiz dili sadece günlük temel ihtiyaçlarımızı belirtmek için değil, iş yaşamımızda da kullanırız. Her bir iş kolu temelinde ayrı ayrı oluşan terimler vardır. Bu terimler de terminolojiyi oluşturur. Terim ve terminolojinin doğru kullanılması kimi zaman güçlük yaratırken, hedef dile aktarma ihtiyacı ortaya çıktığındaki zorluk mevcut sorunu bir kat daha arttırmaktadır.

Tez çalışmamızın temelini oluşturan askerî terminoloji de yukarıda sözü geçen zorluklardan doğrudan etkilenmektedir. Rusça ve Türkçe askerî terimlerin kullanılması ve çeviri ifadelerinin sorunlarını tespit ve analizini yapacağımız çalışmamızda, dilin oluşum ve gelişim sürecine değindikten sonra, terim ve terminoloji kavramları, askeri metin türleri, çeviri kavramı ve askeri çevirilerde yaşanan sorunlara değineceğiz. Çalışmamızın kaynağını ise resmî gazetede yayımlanmış bazı anlaşmalar ile Türk ve Rus basın yayın organlarında yayımlanan ve çevirilerinde askerî terim ve terminoloji açısından sorun içermekle birlikte genel çeviri problemleri barındıran metin ve haberlerin incelenmesi oluşturmaktadır.

Rusça-Türkçe Diplomatik Askerî Terminolojinin Türk Yazılı Basınındaki Karşılığının Analizinin ele alındığı tez çalışmamın her aşamasında katkılarını hiç esirgemeyen, güleryüzlü ve anlayışlı değerli hocam Doç. Dr. Zulfiya ŞAHİN'e ve Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nın tüm öğretim elemanlarına en derin şükranlarımı sunarım.

En büyük destekçilerim eşim Ülkü, oğlum Arda Kıvanç ve kızım Ela ile canım annem, ablam ve beni her daim gördüğüne inandığım babama minnettarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	v
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	7
ÇEVİRİYE GİRİŞ	7
1.1. Dil ve Çeviri	7
1.2. Çevirinin Doğuşu ve Tarihçesi	12
II. BÖLÜM	16
TERİM ve TERMİNOLOJİ	16
2.1. Terim Nedir?	16
2.2. Terminoloji Nedir?	27
2.3. Askerî Terminoloji	30
2.4. Askerî Metin Türleri ve Askerî Jargon/Argo	32
2.5. Askerî Metin Türlerinin Çeviri Özellikleri	54
2.6. Askerî Metin Çevirilerinde Karşılaşılan Zorluklar	59
III. BÖLÜM	62
ÇEVİRİ STRATEJİLERİ ve TÜRLERİ	62
3.1. Çeviri Stratejileri	62
3.2. Çeviri Türleri	64
3.3. Çeviri Yaklaşımları	69
3.3.1. Dilbilimsel Yaklaşım	70
3.3.2. Çeviri Karşılıkları Kuramı	70
3.3.3. İşlevsel Yaklaşım	71
3.3.4. Çeviri Kuramı	71
3.3.5. Bütünlükçü Yaklaşım	72
3.3.6. Gösterge Bilimsel Yaklaşım	74
3.4. Teknolojinin Çeviriye Etkisi	76
IV. BÖLÜM	79
TÜRKİYE CUMHURİYETİ RESMÎ GAZETE ve ÇEŞİTLİ BASIN YAYIN KURULUŞLARINDAN ALINAN ÖRNEK METİNLERİN İNCELENMESİ	79
4.1. Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazetesinde Yer Alan Askerî Terim İçerikli Metinlerin İncelenmesi	79
4.1.1. 27 Nisan 1998 tarihli Resmî Gazete	79

4.1.2.	18 Ağustos 1994 tarihli Resmî Gazete.....	84
4.1.3.	15 Mayıs 1940 Tarihli Görüşme Zaptı	86
4.2.	Haber Ajanslarının İnternet Sitelerinden Alınan Haberlerin İncelenmesi	87
4.2.1.	Euronews.com internet haber sitesinden incelenen haberler	87
4.2.2.	Anadolu Ajansı haber sitesinden incelenen haberler	90
4.2.3.	Sputnik News adlı haber sitesinden incelenen haberler.....	100
4.2.4.	Karar.com adlı haber sitesinden incelenen haberler	108
4.2.5.	Amerikaninsesi.com adlı haber sitesinden incelenen haberler	110
4.2.6.	Türk-Rus Haber adlı haber sitesinden incelenen haberler.....	111
4.2.7.	Milliyethaber.com adlı haber sitesinden incelenen haberler	112
4.2.8.	Hürriyet Gazetesi internet haber sitesinden incelenen haberler.....	118
4.2.9.	T24 adlı internet haber sitesinden incelenen haber	123
4.2.10.	T4 Haber adlı internet haber sitesinden incelenen haber	124
4.2.11.	Haber Vakti.com adlı internet haber sitesinden incelenen haberler.....	127
4.2.12.	CNN Türk adlı internet haber sitesinden incelenen haberler	129
4.2.13.	Vira Haber adlı internet haber sitesinden incelenen haberler	130
SONUÇ		132
KAYNAKÇA		136
HABER KAYNAKLARI.....		140
ÖZET		144
ABSTRACT		145

KISALTMALAR

Bkz. : Bakınız

Çev. : Çeviri

MÇ : Makine Çevirisi

RF : Rusya Federasyonu

Rus. : Rusça

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

Tr. : Türkçe

TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri

Örn. : Örneğin

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1** Askerî Terminolojideki Terimlerin Özellikleri
- Şekil 2** Askerî Metin Türleri
- Şekil 3** Askerî Jargon
- Şekil 4** Rus Askerî Jargonu
- Şekil 5** Türk Silahlı Kuvvetleri Askerî Jargonu
- Şekil 6** Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Yapılanması
- Şekil 7** Türk Silahlı Kuvvetleri Yapılanması
- Şekil 8** Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri ve Türk Silahlı Kuvvetleri Kara ve Hava Kuvvetleri Komutanlıkları Rütbeleri
- Şekil 9** Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri ve Türk Silahlı Kuvvetleri Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Rütbeleri
- Şekil 10** Çeviri Türleri
- Şekil 11** Çevirilerde Tespit Edilen Problemlerin Analizi

GİRİŞ

Dil, yaşayan bir olgu ve devam eden bir süreçtir. İnsanlar arası iletişimin en temel yolu olan dil, farklı kültür ve toplumlararası paylaşımın kaynağını oluşturur. İnsanoğlunun kişisel ihtiyaçlarını talep etmek, duygu ve düşüncelerini ifade etmek, başka milletler ve kültürler ile iletişim kurmak gibi ihtiyaçları neticesinde dil kavramı ortaya çıkmıştır. İnsanlar arası iletişim aracı olan dil, yaşadığı ve içerisinde gelişim gösterdiği coğrafyanın tarihsel, kültürel ve çevresel etkenlerinden hem dolaylı hem de direkt olarak etkilenir. Bu sebeple, birbirleriyle etkileşim halinde olan dillerin ülkeler arasındaki ilişkilere olumlu ya da olumsuz etkilerinin bulunması da doğaldır.

Bu anlamda, Rus ve Türk toplumlarının gerek aynı coğrafya kökenli olmalarının gerekse uzun süreli tarihsel ilişkileri nedeniyle bahse konu etki süreci oldukça derindir. Türkler ve Ruslar arasındaki ilişkiler çok yönlü olup bir hayli eskiye dayanmaktadır. Rus halkının ilk topluluklarından olan Slavlar ve yine ilk Türk kavimlerinden biri kabul edilen Avarlar ile başlayan Rus-Türk ilişkileri Osmanlı imparatorluğu döneminde büyük bir gelişim göstermiştir. Her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki ilişkiler daha çok savaşlarla anılsa da Rusya’da Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan Ekim Devrimi ile birlikte başlayan ılımlı tavır, Türk-Rus yakınlaşmasının temellerinden biri olmuştur.

Askerî ilişkilerde de sıkı temas halinde olan bu iki ülkenin ilişki düzeyi, dönemin büyük güçlerine karşı verilen savaşta, Türkiye’nin, dönemin Rus Bolşevik hükümetinden ortak hareket etme, erzak ve cephane yardımı talebi konumuna ulaşmıştır. (Bilge, 1992, s.34-35). Gerek yeni Rus hükümetinin Türk Kurtuluş Savaşı’na ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’ne desteği, gerekse Çarlık Rusya’sında yaşanan devrim sonrası birçok Rus vatandaşının İstanbul’a göç etmesi, iki ülkenin yakınlaşmasında önemli rol oynamıştır. Ancak Soğuk Savaş döneminde iki devletin de farklı kutuplarda yer alması ve elli yılı aşan bir sürede aralarında demir perde bulunması hem toplumlararası ilişkileri hem de dil paylaşımını olumsuz etkilemiştir. Rusya’nın bu dönemdeki dışa kapalı tutumu, Rus dilinin öğrenilmesi problemini de beraberinde getirmiştir.

Bu kapsamda bir süre dostluk çerçevesinde ilerleyen Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkiler uzun ve zorlu geçen İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra değişerek, Türkiye’nin NATO ittifakına katılmasıyla soğuk bir hal almıştır. Bu durum, ticari, siyasi ve toplumsal ilişkilerin yanı sıra, diplomatik ve askerî alanda yapılan görüşmelere de etki etmiştir. Soğuk bir sürece giren ilişkiler, toplumlar arası kısmi kopukluklara neden olarak dil

paylaşımını da olumsuz etkilemiştir. Gerekli materyal ve dil bilen kişilere ulaşmada yaşanan zorluklar, iletişim sorunlarına neden olmuştur. Bu nedenle, ulusların birbirlerinin dillerine egemen olma ihtiyacı önem taşımaya başlamıştır.

1991 yılında SSCB'nin dağılması ve dışa yönelik bir politikaya yönelmesi neticesinde ikili ilişkiler yeniden kurulmaya başlamış ve karşılıklı dil öğrenme süreci hızlanmıştır. Dilbilim alanında yapılan birçok çalışma yeni bir dil öğrenme ve alanda gelişim göstermenin temelini atmıştır. 20'nci yüzyılın sonlarında yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde bilgiye ulaşım kolaylaşmıştır. 21'inci yüzyılın başlarında internetin yayılması, mobil iletişim araçlarının yaygınlaşması ve bilgisayar yazılımlarının mobil telefonlara yüklenmesiyle birlikte dil alanındaki birçok kaynağa erişim hız kazanmıştır. Tüm bu olanaklara rağmen, askerî, tıp, hukuk vb. birçok meslek alanındaki terminolojik kelime ve terimlerin öğrenilmesi mümkün olmamıştır. Bu öğrenme zorluğu, terminolojik çeviri alanındaki sorunların temelini oluşturmuştur.

Çeviri çalışmaları çeviri yapılacak konulara göre zorluklar ve çeşitlilikler göstermektedir. İçerisinde askerî uzmanlık alanına yönelik konular içeren metinlerin çevirisi zor ve uzmanlık gerektiren bir süreçtir. Askerî terminolojiye egemen olunmadan yapılan çeviriler hem kavramların hem de tüm metnin yanlış anlaşılmasına yol açacaktır. Bu konuya yönelik hazırlanan sözlükler dahi çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Savunma sanayindeki hızlı ve köklü değişimler yeni terminolojilerin oluşmasına yol açarken bu kavramların çevirisi ise mevcut sorunları daha da artırmaktadır. Kaynak dildeki bilgi, hedef dile yanlış tercüme edildiğinde, yeni kullanılan ifade özellikle resmî belgelerde sorunlara neden olabilmektedir.

Yaşanan bu zorluklar bizi bu çalışmayı yapmaya yöneltmiştir. Rus-Türk askerî ve diplomatik ilişkilerinde askerî terminolojinin Türk yazılı basınında ne şekilde karşılık bulunduğunu inceleyeceğimiz çalışmamızın amacı, kaynak dili Rusça olan askerî haber ve bazı resmî anlaşmaların Türkçeye çevirilerindeki sorunları tespit etmek, bu sorunları sınıflandırmak ve kaynağını bularak analiz çalışması yapmaktır.

Soğuk Savaş boyunca ve sonrasında farklı siyasi ve askerî kamplarda yer alan Türkiye ve Rusya'nın savunma konusundaki strateji, anlayış, kavram, teşkilat ve silahlarının ayrı olması bu alandaki çeviriye ilişkin zorlukları daha da artırmaktadır. 1952 yılından beri NATO içerisinde yer alan ve NATO/Batı askerî kültür, strateji, kurum yapılanması, silah ve terminolojisine tabi olan Türkiye'de Rus askerî terminolojisini adlandırma konusu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır.

Bu sorun diplomatik ve askerî ilişkileri yürüten resmî ve özel kurumlar kadar akademik camia ve basında da yaşanmaktadır. Özellikle askerî konulara ve terminolojiye çok hâkim olmayan basında kaynak dili Rusça olan askerî haber ve bazı resmî anlaşmaların Türkçeye çevirilerinde sıklıkla yanlışlıklara rastlanmaktadır. Problemlî çeviriler, henüz alanda başvurulabilecek bir kaynak bulunamamasından doğan bir sonuçtur. Her ne kadar gerek Rusya gerekse de Türkiye’de geçmiş dönemlerde bu konuya yönelik çeşitli çalışmalar yapılmış olsa da bu kaynaklar günümüz çevirileri için yetersiz kalmaktadır.

Rusça askerî terim ve terminoloji alanındaki çalışmalar Yüksek Öğretim Kurumu Tez Merkezi vasıtasıyla taranmıştır. Tarama neticesinde herhangi bir Yüksek Lisans/Doktora tezine rastlanmamıştır. Yapılan araştırmada G. Ruhan’ın, *İkinci Yabancı Dil Olarak Rusça Öğrenen Askerî Personele Yönelik Rusça Askerî Temel Söz Varlığı* (2023) adlı makalesine ulaşılmıştır. Ancak Ruhan’ın bu çalışması terimlerin incelenmesinden çok, Rusça öğrenen Türk askerî öğrencilerinin öğrenim süreçlerinin ve bu aşamada kullanılan tekniklerin açıklanmasıdır. Bu çalışmanın, Rusça haberlerde yer alan terimlerin Türkçeye çeviri hatalarını ve analizini içermediği; çoğunlukla askerî öğrencilerin kullanımı amaçlı Rusça temel askerî kelimeleri barındıran bir sözlük olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca Rus Dili alanında çalışmaları bulunan O. Kozan’ın askerî terminoloji alanına dâhil olmamakla birlikte, Rus gazete dili ile Türk gazete dilini karşılaştırmalı olarak incelediği *Rus ve Türk Gazete Haber Başlığı Dili: Kültürdilbilimsel Yaklaşım* (2012) isimli çalışması ve *Çağdaş çeviri kuramı ve uygulamaları çerçevesinde Rusça-Türkçe çeviri sorunları ve çeviri stratejileri* (2017) adlı çalışmaları mevcuttur. Basın yayın organlarında güncel olarak yapılan çevirilerde izlenmesi gereken kuram ve stratejileri açıklaması bakımından dikkate değerdir.

Konuyla bağlantılı olarak, internet ortamındaki Rus sitelerinde (www.poisk.mail.ru, www.yandex.ru) Türkçe askerî terim ve terminoloji alanında yapılan Rusça çalışmalar da taranmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, son dönemde yapılan akademik çalışmalara örnek olarak, A. S. Avrutina’ya ait “Военный турецко-русский и русско-турецкий перевод в России в начале XXI в.” (2013); V.M. Romaşko’ya ait, “Проблема Перевода Военных и Технических Терминов Турецкого, Английского и Русского Языков” (2020) adlı makalelere ve “Особенности Перевода Военных Терминов (на материале общественно-политических текстов)” (2022) (Askerî Terimlerin Çeviri Özellikleri) adlı Yüksek Lisans tezine rastlanmıştır.

Ayrıca, Rus Genelkurmay Başkanlığı Eğitim Daire Başkanı Tuğgeneral S.P. Zykov yönetiminde, çeşitli kuvvetlerden askerî personelin oluşturduğu bir komite tarafından Rusçadan; Türkçe, Bulgarca ve Romence dillerine, tamamı Rusça karakterler kullanılarak, harf eşleştirme yöntemiyle hazırlanmış ve 1877 yılında Petersburg'ta basılmış bir askerî konuşma kılavuzuna erişilmiştir. Yine aynı yöntemle V. Musienko'nun önderliğinde, dilbilim uzmanlarının desteğiyle hazırlanan 1917 yılı basım tarihli, 373 sayfalık Rusçadan, Bulgarca-Romence-Türkçe dillerine askerî konuşma kılavuzuna ulaşılmıştır. (<https://prlib.ru/item/324743>, <https://www.prlib.ru/item/324740>)

Aynı zamanda Rusya Savunma Bakanlığı resmî internet sayfasında alfabetik sırayla oluşturulmuş olan elektronik sözlükler, kullanıma elverişli ve kaynak dilde açıklamalı olarak mevcuttur. (Voenniy Entsiklopedičeskiy Slovar: Ministerstvo Obaronı Rossiyskoy Federatsii) (encyclopedia.mil.ru). Yine yapılan taramalarda, bazı dil eğitim sitelerinde, Rusçada sık kullanılan askerî terim kısaltmalarını, Rusça açıklayan çeşitli kısaltma sözlüklerinin bulunduğu da görülmüştür. (<https://bdsa.ru/resursi/glossariy/slovar-voennykh-terminov-i-sokrashchenij/>).

Ülkemizde Rusça-Türkçe askerî terminolojik sözlük alanında yapılan çalışmalar araştırıldığında ise, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti Teknik Talimnamesince, askerî kurumlarda Rusça öğrenimine yardımcı olmak amacıyla, 1953'te Türkçe-Rusça ve Rusça-Türkçe Askerî Terimler Sözlüğünün en temel eser olarak yayımlandığı görülmüştür. (Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti Teknik Talimnamesi, "Türkçe-Rusça Askerî Terimler Sözlüğü", Ankara, E.U. Basımevi, 1953) Söz konusu eser Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinin eserler listesinde yer almakta ancak dijital erişim sağlanamamaktadır. (<https://kutuphane.ttk.gov.tr/details?id=557978+Tarih>)

Türkiye'de yapılan Türkçe-Rusça güncel terminolojik sözlük çalışmaları araştırıldığında, T.C. Dışişleri Bakanlığı Tercüme Dairesi Başkanlığı'nın hazırladığı 4 adet kaynağa ulaşılmıştır. Bu kaynaklar aşağıda sıralanmıştır:

1. "Uluslararası İlişkiler Terminolojisi" adlı altında, uluslararası siyasi-diplomatik ilişkiler alandaki metinlerde sıklıkla kullanılan terim ve terminolojik söz varlıklarının yayınlandığı bir sözlük (<https://www.mfa.gov.tr/data/Terminoloji/uluslararası%C4%B1-iliskiler-terminolojisi-rusca.pdf>);

2. “Göç Terminolojisi” adlı, göç ve göçmen politikası konularındaki genel terminolojik terimlerin yer aldığı bir sözlük (<https://www.mfa.gov.tr/data/Terminoloji/goc-terminolojisi-tr-ru.pdf>);

3. “Uluslararası Kuruluşlar, Örgütler, Alt Birim ve Kuruluşları Listesi” adlı, uluslararası alanda faaliyet gösteren, remi kurum ve kuruluşlarının adlarının ve kısaltmalarının yer aldığı liste (<https://www.mfa.gov.tr/data/Terminoloji/uluslararası%C4%B1-kuruluslar-orgutler-alt-birim-ve-kuruluslari-tr-ru.pdf>);

4. “Sayın Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanlığı Kabinesi Üyelerinin Resmî Unvanlarının Seçilmiş Dillerde Yazımı” adı altında oluşturulmuş altı dildeki (İngilizce, Almanca, Fransızca, İspanyolca, Rusça, Arapça) karşılıklarının verildiği 2022 yılında yayımlanan bir liste (<https://www.mfa.gov.tr/data/Terminoloji/sayin-cumhurbaskani-ve-hukumet-uyelerinin-unvanlarinin-yabanci-dilde-karsiliklari-2022-guncel.pdf>).

Yazılı basında yer alan askerî terim içerikli haberleri, çalıştığım iş temelinde, kurumsal çalışmalarım ve tecrübelerim doğrultusunda incelemiş bulunmaktayım. İnceleme işlemi sırasıyla literatür araştırma, tespit, analiz ve değerlendirme yöntemleriyle yapılmıştır. Yaptığım bu çalışmamda mevcut sorunların tespit edilmesi, bundan sonra yapılabilecek olası sorunları elbette sonlandırmayacaktır. Ancak en azından dikkat çekici nitelik taşıyacaktır. Çalışmadaki amacımızın herhangi bir yayın organının haber çevirilerini eleştirmek olmadığını da bu aşamada belirtmek isterim.

Çalışmamızın kaynağı, Rus dilinde yayımlanan haberler ve bu haberlerin Türk basın-yayın organlarındaki çevirileri ile belirli bir döneme ait resmî gazetelerde yayımlanan anlaşma metinlerinin çevirileridir. Taranan metinlerin terim ve terminoloji bazlı hatalı çeviriler içermesi, kimi zaman yanlış, kimi zaman da eksik bilgilendirmelere neden olmuştur. Sorunlara tam bir çözüm getirilememesi ve yeterli kaynak olmaması çalışmamızın odak noktasını oluşturmuştur.

Çalışmamız; tarihte ilk çevirmen olarak kabul edilen Lucius Andronicus’dan başlayarak Cicero ve Hieronymus ile devam eden çeviri biliminin tarihsel gelişiminin kısaca aktarılması, Rus çevirmen ve dilbilimcilerin dil ve çeviri kavramları ile çeviri metotlarıyla ilgili görüşlerinin verilmesi, terminoloji alanında çalışmaları bulunan A.A. Reformatski, A.V. Fedorov, A.S. Barhudarov, V.N. Komissarov, A.D. Şveytser, V.G. Gak, R.K. Minyar-Beloruçev, N.K. Garbovski, L.L. Nelübin, G.M. Strelkovski ve A.D. Şveytser gibi filologların askerî terim ve terminolojiye bakış açılarının yansıtılması,

askerî metin türlerinin açıklanması, askerî metinlerin çeviri özellikleri ve bu çevirilerde yapılan askerî terim bazlı ifade yanlışlıklarının incelenmesiyle çerçevelenmiştir.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; “Çeviriye Giriş” başlığı altında dil ve çeviri ilişkisi ele alınmış, çevirinin doğuşu ve tarihçesi incelenmiştir. “Terim ve Terminoloji” adını taşıyan ikinci bölümde söz konusu kavramlar incelenerek, askerî terminoloji, askerî metin türleri, askerî jargon/argo kavramları ele alınarak askerî metinlerin çeviri özellikleri ile bu metin çevirilerinde karşılaşılan zorluklara yer verilmiştir. Argo ve Jargon kavramları askerî personel arasında sıklıkla kullanılmasına karşın, resmî nitelikte haber ve metinlerde kullanılmadığı için, yalnızca çalışmamızın ilgili kısmında açıklanmış, çalışmamızın analiz kapsamına girmemiştir. Üçüncü bölümde “Çeviri Stratejileri ve Türleri” başlığında çeviri stratejilerine, çeviri türlerine, çeviri yaklaşımlarına değinilmiş, söz konusu alanlarda çalışmaları bulunan dilbilimcilerin görüşlerine yer verilmiştir. Bölüm içerisinde ayrıca teknolojinin çeviriye olan etkisi de kısaca açıklanmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise; ağırlıklı olarak çeşitli basın yayın kuruluşlarından alınan örnek haberlerin yanı sıra, T.C. Resmî Gazetesinde yer alan ve Rusça terminoloji içeren bazı anlaşma metinlerinde yapılan çeviri incelemeleri sunulmuştur.

Çalışmamızın ana kısmını oluşturan dördüncü bölümde, özellikle son 30 yıllık döneme ait T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmî gazeteleri ile basın yayın organlarının haberleri taranmış, içerisinde askerî terim bakımından çeviri sorunları barındıran anlaşma ve haberler kaynak niteliğinde seçilmiştir. Ancak, güncel olması açısından en çok okunan haber sitelerinin (Euro News, Anadolu Ajansı, Ria Novosti, TASS Haber Ajansı, Sputnik News, Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı resmî internet sayfası, Amerika’nın Sesi, Milliyet Haber, Hürriyet Haber vb.) son 5 yıllık dönemdeki haberlerine öncelik verilmiştir.

Askerî metin çevirilerinde yaşanan sorunların en aza indirilmesi çevirmenin iyi bir terminoloji bilgisine sahip olmasıyla sağlanabilir. Askerî terminolojinin başlı başına bir konu olduğunun bilincine varılması bu anlamda büyük önem taşımaktadır. Çalışmamız bahse konu bilince ulaşılma yolunda ilk örneklerden olacaktır. Alandaki boşluğun doldurulmasını amaç edindiğimiz çalışmamız, Rus dili bölümünde okuyan öğrenci ya da Rusça alanında çalışmalarda bulunan diplomat veya ülkeyi yurt dışında temsil etmekle görevli askerî personelin ihtiyaç duyacağı ve ilgisini çekeceği askerî terminolojinin Rusça öğreniminde önemli bir kaynak teşkil edecektir.

I. BÖLÜM

ÇEVİRİYE GİRİŞ

1.1. Dil ve Çeviri

İnsanların duygu ve düşüncelerini ifade etmek için sözcükler aracılığıyla iletişimi sağladıkları araca dil denir. Toplum ve toplulukları birbirine bağlayan, birlikte yaşamalarını sağlayan olgu da dildir. Toplamların kültür değerlerinden biri olan dillerinin oluşmasında, yaşadıkları coğrafya, geleneksel bağlılık ve yatkınlıkları, komşu ülke kültürleri yaşam felsefeleri, inançları gerek kendi içlerinde gerekse diğer milletlerle yaşadıkları olaylar ve iletişim biçimleri etkileyici olmuştur. Toplamlar birbirleri arasında ilişki kurabilmek için dil unsuruna başvururlar. Bu ilişkiler, kültürel, siyasal, ekonomik ve askerî ilişkiler olarak kurulabilir. Günümüzde askerî ilişkiler uluslararası ilişkiler özelinde önemli rol oynamaktadır. Kendilerini ifade etmek veya anlaşma sağlayabilmek için arayışa giren insanların ihtiyaç ve farklı gereksinimleri sonucunda dil olgusu ortaya çıkmıştır. Kişi özellikleri ne kadar farklı ise toplamların dil özellikleri de birbirinden farklıdır. Kültür taşıyıcısı olan dil zaman içerisinde kurulan bağla toplulukları birbirine yakınlaştırmıştır. Devletler arasında kurulan ilişkilerde de iletişim büyük önem taşımaktadır. Dil kaynaklı sorun yaşamak istemeyen milletler birbirlerinin dillerine egemen olma noktasında aynı paralelde hareket ederek dil öğrenimine yönelik çalışmalar yapmışlardır (*Azerbaycan Yurt Bilgisi*, 2008, s. 229-231).

Dilbilimci Aksan’a göre dil, “Düşünce, duygu ve isteklerin bir toplumda ses ve anlam yönünde ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir” (Aksan, 1995, 55).

Peki, çeviri nedir? Yazılı veya görsel biçimlendirilmiş mesaj ya da içeriğin, bir dilden başka bir dile aynı veya benzer anlam verecek şekilde aktarıldığı bir etkinliktir. Büyük Rus ansiklopedisinde çevirinin tanımı, “özgün metnin yeniden kodlanması veya farklı kelimelerle yeniden oluşturulması, sözlü ya da yazılı olarak ikinci bir çalışma yapmaktır” (<https://old.bigenc.ru/>) olarak belirtilmiştir.

Türkçe “çeviri” sözcüğü, Arapça kökenli bir sözcük olup, Türkçe kelime olan tercüme sözcüğü ile aynı anlamdadır. Diğer bir adı da tercüme olan çeviri yalnızca dilden dile dönüştürülerek yapılan bir eylem olmaktan öte, aslında her geçen gün gelişen, değişen, kuşaktan kuşağa, çağdan çağa evrilen dilsel ve anlamsal bir olgudur. Konuşanlar

ile dinleyenler arasında, bilgi aktarımını sağlayan, kaynak dildeki ifadelerin ya da metnin belirli bir düzen içerisinde, hedef dilin ve kaynak dilin kurallarını gözeterek, söz dizimine uygun dönüşümünü sağlayan çeviri bilimi görevini yerine getirenlere ise çevirmen (tercüman) denilmiştir. Çevirmen hem erek dile hem de kaynak dile hâkim olmalı ve iki dili çok iyi sentezleyebilmelidir. Çeviriye başlarken insanların kavramları farklı şekilde anladıkları, farklı koşullarda yaşadıkları noktasını dikkate almalıdır. Hatta ve hatta metin içerisinde açıkça ifade edilmeyen noktaları dahi hesaba katarak çalışmalıdır.

İki dil arasında bağlantı olan çeviri, dil öğrenimi gibi belirli bir süreçten geçmeyi gerektirir. Yabancı bir dilin gramer yapısında ne denli zor ve kuralsız yapılar var ise çeviri de kendi içinde birtakım zorluk ve incelikler barındırmaktadır. Ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerinde dil kaynaklı iletişim sorunları yaşamaları olağandır. Kimi zaman her bir kelimenin sözcüksel karşılığını tam olarak bulamayan çevirmenler, ilave kelime ya da ifadelerle anlamı vermeye çalışmışlar, yeni kazanımlar elde etmişlerdir. Her dilin kendine özgü çeviri stratejisi vardır.

Dilbilimci Berke Vardar (1981) çeviriyi, “bütün çağlarda karşımıza çıkan bir etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştıran her türden ekin sel değeri içinde oluşturduğu tarihsel-toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan, uygarlıklar ekinler arası bir iletişim bildirişim aracı” olarak tanımlamaktadır. Özcan Başkan’a göre çeviri, “bir dildeki belli bir parçada, bulunan anlamın başka bir dildeki belli bir parçada yeniden kurulmasını sağlayacak biçimde girişilen dilsel bir aktarma işlemidir” (Başkan, 1974, s.12).

L.S. Barhudarov, çeviriyi, herhangi bir dildeki eserin, anlam ve içeriği koruma koşuluyla başka bir dile dönüştürme süreci olarak tanımını vermiştir (Barhudarov, 1975, s.6). Çevirinin, çok yönlü ve çok boyutlu insan etkinliği türü olduğunu ve bu nedenle, tek bir bilim tarafından değil, farklı bilimler tarafından inceleme konusu olduğunu ifade etmiştir (s.25). Çeviriye ilişkin benzer bir tanımlı Rus dilbilimci Komissarov şöyle yapmıştır: “Çevirinin asıl görevi kaynak metni olabildiğince eksiksiz bir şekilde yeniden üretmektir.” (Komissarov, 2000, s.4).

Rus dilbilimci A.A. Reformatski; “İnsan iletişiminin en önemli aracı olan dil tarihin öznesi konumundadır. Lehçelerin tüm çeşitliliğinin, sınıf ve mesleki konuşma çeşitliliğinin, sözlü ve yazılı biçimlerin birleştirici gücüdür” (1996, s.24) sözleriyle dil tanımını yapmıştır.

Tüm toplum ve topluluklarda iyi çeviri ve iyi çevirmen ihtiyacının her zaman duyulacağı şüphesizdir. Bu ihtiyacın en belirgin nedenlerinden biri olarak, toprak genişleterek geniş bir coğrafyada hüküm süren devletler gösterilebilir. Dil ve coğrafya birbirine derinden bağlı iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihe bakıldığında, Osmanlı İmparatorluğu'nun yaptığı fetihlerle büyük bir coğrafi alana yayılması ve ülke içindeki etnik yapının genişleyerek, beraberinde yeni toplumsal etkileşimlere neden olduğu görülmüştür. Bu etkileşimler içerisinde bulunan dil etkileşimi de, yukarıda ifade edilen kültürel nedenlerden ötürü iletişim kurma sorununu beraberinde getirmiştir. Öz dili dışında başka dillere de ilgi duyan Osmanlı İmparatorluğu içindeki yazar, şair ve vakanüvislerin birçoğu, ellerinde ifade gücü yüksek ana dilleri dururken, Arap, İran ve Fars kökenli yazarların etkisinde kalarak, ana dillerini yok olmak üzere kör bir kuyunun içine atan eller olmuşlardır. Üretilen birçok eser, yayın ve hatta ilmi cemiyete mensup kişilerin konuşmalarını halkın yüzde yetmişinden fazlası anlamamaktaydı (*Azerbaycan Yurt Bilgisi*, 2008, s.315). Oysaki Orta Avrupa üzerinde var olmuş ve dünya medeniyetinin önde gelen ulus devletleri olarak kabul edilen milletlere, beşerî ilimlerin ve kaynaklarının Orta Asya'dan ve Türklerden geçtiğini ispat eden mühim ve kuvvetli delillerden biri Türk dili olmuştur (*Azerbaycan Yurt Bilgisi*, 2008, s.203).

Binlerce kilometre uzaktaki coğrafyada konuşlanmasına rağmen, dönemin egemen devletleri kendi dillerini, kıtaları aşarak uzaklara taşımışlardır. Örneğin; uzun yıllar, Rus Çarlığı ve komünist rejim baskısı altında Rusya topraklarında yaşayan özerk cumhuriyetler, şüphesiz, bu baskın devletin dil güdümüne de girmişlerdir. Aile içi ve toplumsal hayatlarında ana dillerini konuşan bu topluluklar, ekonomi, dış işleri, askerî, bilimsel vb. alanlar söz konusu olduğunda Rus dilini kullanmaktadırlar.

Ülkelerde farklı dillerin konuşuluyor veya egemen olmasının dışında her milletin kendine özgü kültürel özellikleri vardır. İçerisinde bir sistem ve bütünlük barındıran dil, o milletin yaşam tarzını, alışkanlıklarını ve kültürel mirasını yansıtır. Bu özellikler de doğal olarak toplumun diline yansımaktadır. Bir dilde kullanılan kelimelerin sadece yazınsal ve anlamsal boyutu yoktur, dilde kullanılan kelimeler bir kültür kazanımıdır. Kültür varlıklarının başlıcalarından biri olan yemek kültürü de her millet ve dil sisteminde ayrı bir yere sahiptir. Çevirilerinin yapılamayacağı söz birleşmelerinden oluşmuşlardır. Kültüre özgü bu tür yemek adlarından örnek verecek olursak; *imambayıldı*, *karnıyarık*, *yaprak sarma*, *dilberdudağı*, *vezirparmağı*, *çiğköfte*, *hanımgöbeği*, *tavuk çevirme*, *kelle paça çorba* vb. sayılabilir.

Farklı kültür ve coğrafyalarda yaşayan topluluklar için çeviri sadece dilsel boyutu ile değil kültürel boyutuyla da ele alınmalıdır. Milletlere özgü kültürel özelliklerin dile de sirayet ettiğini belirtmiştik. Yaşayan bir varlık olan dil, kültürel bir edinim olarak toplumdaki varlığını ve gelişimini her geçen gün sürdürmektedir. Her millet kendi inanç, örf ve gelenekleri neticesinde günlük yaşamında icra ettiği temel faaliyetlerini dil dizgesi içerisinde tanımlamakta ve adlandırmaktadır. Yaşanılan duruma uygun anlam yüklenen kelimeler yeni bir kavram olarak dile eklenir. Örneğin, tüm insanlığın temel gereksinimi olan ve Türkçe “karın doyurmak için yemek yeme” anlamına gelen “yemek” eyleminde bilindiği üzere iki dil arasında açık fark vardır.

Türk diline hâkim, Türkiye’de yaşayan bir birey bu fiil ile hangi vakit yemeğin kastedildiğini açıklama gereksizdir ifade eder. Türkçe, “Öğle yemeği yemek”, “Akşam yemeği yemek” gibi özel fiillerin bulunmaması ve sadece “yemek” fiiliyle bu eyleme karşılık bulmamıza rağmen, Rusça’da, tek bir fiil ile bu durum ifade edilebilmektedir. Kaynak dili Rusça olan birey ise “обедать”, “ужинать” fiilleri ile bu fiillerin köklerini oluşturan “обед” ve “ужин” kelimelerinden zamanın “öğlen” ya da “akşam” olduğunu karşı tarafa yansıtmış olur. Eylemin oluşumundan kaynaklı bu dil yapısal ve kültürel edinim, kaynak dili konuşan kişi için içgüdüsel bir algılamaya neden olurken, bu olguya ve kültüre sahip olmayan hedef dildeki kişi ise ilave kelime ya da tümcelere ihtiyaç duymaktadır. Yine Türkçedeki “gitmek” fiili ile Rusçadaki “gitmek” fiili anlamsal olarak karşılaştırıldığında “gitmek” çatısı altında farklı anlamsal durumlar ifade eden fiil; dil bilgisi, zaman ve yer zarfları baz alındığında gramerin önemli bir konusunu oluşturmaktadır. Edinim açısından bakıldığında zorluk derecesi yüksek ve ezber gerektiren durumları olduğunun altı çizilmelidir. Dillerin kültürlerine özgü deyim, atasözü ve mecazi anlamlar taşıyan ifadeleri de çevirisi güç olan yerleridir. Aynı şekilde, kalıp haline gelmiş söz gruplarının da birebir çevrilmesi olanaksızdır. Örn: Türkçede günlük hayatta sıklıkla kullanılan “kolay gelsin” “geçmiş olsun”, “sıhhatler olsun”, “güle güle kullan”, “çok yaşa”, “eyvallah” gibi ifade kalıplarının diğer dillere çevrilmesinden, dinleyicinin bir anlam çıkarması pek mümkün olmayacaktır. Bu gibi ifadelerin bire bir çevirisi anlam karmaşasına hatta komik durumlara neden olabilir. Bu tümcelerin hedef dilde karşılıkları bulunmadığından, çeviri sırasında ilave kelimelerin ya da tamlamaların kullanılması gerekecektir. Bununla birlikte, giyim kuşam alanında kullanılan; şalvar, çarık gibi kelimelerin de çevrilmesi mümkün olmamaktadır. Aynı şekilde, yabancı kökenli giysi isimleri de Türkçeye çevrilememektedir. Fransızca kökenli “robe de chambre” (yatak odası giysisi) ve “garde robe” (giysi dolabı) isim tamlamaları, birçok

dile geçmiş ve söylendiği şekliyle hedef dilde kullanılmaktadır. Yine dış kökenli yemek isimleri de Türkçe ve diğer dillerde aynı şekliyle ifade edilmektedirler. Bunlar arasında; hamburger, kola, sandviç, mayonez, ketçap en çok kullanılan kelimeler arasındadır. Rusçada yer alan ve Rus kültürünün önemli kavram ve kelimeleri arasında bulunan “матрёшка” ve “самовар” kelimeleri hemen her dilde aynı biçimleriyle kullanılmaktadır.

Başka bir örnek de nesneyi, olguyu, ya da durumu yaratan kültüre ait dilde geliştirilen kelimelerin kullanılması durumudur. Burada ise üretilen bu nesneye hedef dilde yeni bir kelime bulmak yerine, kaynak dildeki kelimenin aynıyla kabulü söz konusudur. Kaynak dili olan İngilizce dilinde üretilen “internet” kelimesi, hemen her dilde transliterasyon yöntemiyle kodlanarak yazılmakta, ancak kaynak dildeki sesleriyle söylenmektedir. Bu durumun nedeni de hedef dildeki anlamını diğer dillere açıklamak yerine, uluslararası geçerliliği olan kelimenin aynısı kullanılarak, kavram karmaşasının önüne geçmektir. Harf çeviri yöntemiyle yapılan metinler, anlamsal olarak bir şey ifade etmezler. Hedef dil okuyucusu, kaynak dilden gelen metne ait sesleri, kendi dil sistemindeki harflere ait seslerle okuyabilmekte ancak bir anlam yükleyememektedir. Burada meydana gelen durum, kaynak dilin, hedef dil okuyucusu için hala yabancı dil olarak kalmasıdır. Okuyucu metne, kendi zihninde çözümleme yapamayacaktır.

Böylesi bir durumda, tercümenin anlamsal boyuttan çok, algısal yönü açığa çıkar. Çeviride, gerektiğinde açıklama yöntemine sıklıkla başvurulur. Okuyucunun kendi kültüründe bulunmayan, ancak kaynak dilde tek bir kelimeyle ifade edilebilen bir nesne ya da olguyu, çevirmen açıklayıcı ve tamamlayıcı kelimelerle dile aktarabilir. Herhangi bir okur için iyi bilinen bir kelime bu bir şehir adı olabilir, bir nehir ya da özel bir yer söz konusu olduğunda, çevirmen söz konusu yerle ilgili ek bilgi sunmalıdır. Örneğin bir şiirde; *Türk coşkun Tuna gibi, Tuna coşkun Türk gibi* (Mustafa Kemal Atatürk “Tuna” adlı şiirinden alıntı) dizesinin çevirisinde açıklayıcı kelimeye ihtiyaç duyulur. Burada okurun bildiği varsayılmaz. Genel olarak metnin eksiksiz şekilde anlaşılmasını sağlayan bu çeviri yöntemi yaygın olarak kullanılan bir çeviri yöntemidir.

Modern yaşamın gereği olan dil her geçen gün farklılaşmakta ve gelişmektedir. Bu değişimler kitle iletişim araçlarının da etkisiyle politik, ekonomik, kültürel ve ahlaki etkenlerin getirdiği çeşitlilikten kaynaklanmaktadır. Günümüzde; basın-yayın, gazete, medya, kitle iletişim araçlarının kullandıkları dilde ve gazete metinlerinde her zaman basın yayın stili içeren bilgiler bulunmayabilir. Metinler, genel öneme sahip birtakım belgeler, politik konuşmalar, bilim metinleri, sanatsal eserler, oyun, burç ve hava tahmin raporları gibi metinler içerebilir. Bunun sonucunda ise, bu kaynaklarda terminolojik bazı

kelimelerin kullanılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu da, metni ana dilinde okuyan kitlede soruna yol açmazken, hedef dile tercümede okur kitlesinin konuyu anlamasında sorunlar yaşatabilir. Basın stili, hitabet tarzı veya sözlü konuşma gibi çoklu uygulama alanları olmakla birlikte özel terminolojik dile sahiptir. Bu nedenle basın dili tüm ülkeyi içine alan bir dildir diyebiliriz.

Tabi ki sadece teknik literatürle bir çeviriyi yapmak yeterli olmayacaktır. Bunun için çevirmenin, üzerinde çalıştığı her iki dilin tüm alan bilgisine hâkimiyeti ve çevirilerde metnin kapsamını akıcılığı bozmadan okurun anlayabileceği düzeyde aktarması gerekmektedir. Çevirinin dâhil olmadığı veya kullanılmadığı bir teknolojinin olmadığı düşünüldüğünde, özellikle teknik alan çeviri ve çevirmenleri özellikli olmuştur. Günümüzde bilimsel ve teknik metinlerin içeriğinin ne denli zengin olduğu bilinmektedir. Bu tür metinlerin çevirisi özel alan çevirisine girmektedir.

Yukarıdaki bilgilerden yola çıkarak çevirinin sadece metnin sözcüklerini tercüme etmek olmadığını ifade etmek mümkündür. Aslında, çeviri, farklı çevirilere farklı yaklaşımlar uygulanması gereken önemli bir aktarma işidir. Çeviride içeriğin tam manasıyla korunması konusu tam olarak sağlanamayabilir. Diller arası dönüşüm sırasında arada kaçan ya da eksik ifadeler olabilir. Ama her koşulda çevirmenler eşdeğerliği sağlama konusunda boşluk yaratmamakla görevlidir. Bu anlamda da toplumumuzda olduğu gibi tüm dünyada da iyi çeviri ve iyi çevirmen ihtiyacı her zaman duyulacaktır.

1.2. Çevirinin Doğuşu ve Tarihçesi

Çeviriye olan ihtiyaç aslında insanlığın varoluşuna dek dayanır. Kabile yaşamından düzenli hayata geçişe kadar olan dönemde savaşlar, anlaşmalar, ticaret, evlilik, göç vb. durumlarda topluluklar arası iletişim kurma gerekliliği duyulmuş, dil ve kültür alışverişi başlamıştır.

Çeviri tarihine bakıldığında, çevirinin bir tür uygarlık tarihi olduğu göze çarpmaktadır. Bilimin aktarılmasında çeviri katkısı yadsınamaz bir gerçekliktir. Çeviri olgusunun geçmişi insanlık tarihi kadar eski olsa da tarihteki ilk yazılı çevirinin M.Ö. 3000’li yıllarda Mısır uygarlığında ortaya çıktığı bilinmektedir. Doğu uygarlığı içerisinde bu denli eski olan çeviri etkinliği, Batı’da bu kadar eskiye dayanmamaktadır.

Yazılı çeviriye ilişkin bilinen ilk metinler arasında İbraniceden Yunancaya çevrilen metinler yer almaktadır. Romalılar döneminde ise Yunancadan Latinceye birçok çeviri yapıldığı görülmektedir. Lucius Andronicus, tarihte ilk çevirmen olarak kabul

edilir. M.Ö. 240 yılında Odysseia'yı Yunancadan Latinceye çevirmiştir. Çeviri kuramı kavramını ortaya koyan yazar ve düşünürleri, Cicero (M.Ö. 106-43) ve Hieronymus (340-420)'dur. Çeviri faaliyetlerinde serbest çeviri ile birebir çevirinin karşıtlığına tanıklık eden kuramsal görüşleri savunmuşlardır. (Garbovski, 2007, s.66)

15'inci yüzyılda matbaanın icadı ve etkin kullanılmasıyla birlikte çeşitli dillerde birçok kitap basılmış, bu kitapların yayılmasıyla farklı coğrafyalarda yaşayan uygarlıklar ve kullandıkları diller arasında etkileşim hızlanmıştır. Daha çok Batı dillerinde basılan kitaplar, Doğu dillerine de çevrilmeye başlamıştır.

17'nci yüzyılın sonlarından itibaren Rus dili, Batı Avrupa dillerinden özellikle Fransızcadan etkilenmiş, Fransa'da yaşanan sosyo-kültürel akımların sonucunda Fransızca kaleme alınan edebi eser sayısında artış olmuştur. Bu eserler, Doğu ülkelerine ulaşarak kendi dillerine tercüme edilmiştir. Aynı dönemde Fransızcadan önemli sayıda askerî terim de ödünç alınmış, Fransız ve Rus dilleri ordu terminoloji sistemlerinin oluşum aşamasında paralel ilerlemiştir (Garbovski, 2007, s.345).

Fransız edebiyatı ve kültüründen en fazla etkilenen ülkelerden olan Rusya'da, Fransız edebiyatının hayranı Rus Çariçesi, Yabancı Eserler Çeviri Derneği'ni kurarak mali destekte bulunmuştur. Dernekte; Yunanca, Latince, Fransızca, İngilizce vb. dillerden çeviriler yapılmıştır (Şahin, 2014, s.179).

Tarihsel ve toplumsal ilişkilerin gelişmesiyle iletişim kurma ihtiyaçları artan insanlar, duygu ve düşüncelerini ana dillerinden başka dillere aktarmak zorunda kalmıştır. İnsanoğlunun ilgi ve merakı, dış dünyayı tanıma güdüsü, onu yabancı dilleri öğrenmeye itmiştir. Bu süreç, öncelikle sözlü olarak başlamış, zaman içerisinde yazılı iletişime evrilmiştir. Çeviri uygulamaları ve etkinliği aşamalarında sorunların da ortaya çıktığı görülmüştür. Bu problemlerin yarattığı etkilerin sadece dilsel değil, toplumsal ve ekonomik yönlerinin de bulunduğu anlaşılmış ve çeviri sorunlarına bilimsel açıdan yaklaşma gereksinimi oluşmuştur (Yazıcı, 2005, s.15-16).

Diller ve kültürler arası mübadelenin gelişmesi, çeviriye olan ihtiyacın ve çeşitliliğinin artması, çevirinin bir bilim dalı olması doğrultusundaki temellerin atılmasıyla çevirinin dilsel bir kavramdan öteye bir bilim dalı olarak kabul edilmesi düşüncesini ilk ortaya atan dilbilimci, 1964'te yazdığı "Towards a Science of Translating" adlı kitabıyla Eugene Nida olmuştur. Nida'nın çalışması ile çeviri bir bilim dalı olarak kabul görmeye başlamış ve "Çeviribilim" kavramı ortaya çıkmıştır. Çeviribilim kelimesi, İngilizce'deki "Philology" sözcüğünden örnek alınarak, "Translatology" şeklinde

türetilmiştir. Bu kelime, farklı dillerde değişik şekillerde kullanılmıştır. İspanyolcada “Transdustologia”, Kanada’da “Translatology”, Almancada “übersetzungswissenschaft” olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerikalı dilbilimci James S. Holmes ise, “çeviribilim” ifadesi yerine “Çeviri İncelemeleri” sözcüğünün kullanılmasını önermiştir. Çünkü Holmes’a göre çeviri, matematik, fizik, kimya gibi uygulamalı bilim dallarında olduğu gibi kesin sonuçlar barındırmamaktadır. Ancak, Holmes’in bu önerisi kabul görmemiştir (s.17).

Türkçe’de, akademik olarak kabul gören sözcük “çeviribilim” olmuştur. Çeviri alanında Türkçe ilk yayın, 1982’de yayımlanmış olan Fen ve Kimya Fakülteleri için Çeviri Kılavuzu’dur. Bu çalışma kuramsallıktan biraz uzak olup, dilbilgisi çözümlemeleri yapan metin örneklemelerinden oluşmuştur (Yazıcı, 2007, s.22).

19’uncu yüzyılda ulusallaşmış dillere yapılan çevirilere sık rastlanmıştır. Romantik dönem olarak adlandırılan yıllar hem çeviri etkinliği açısından hem de çeviri üzerine yapılan tartışmalar açısından verimli bir dönemdir. Bu dönemde edebi eserler kadar bilimsel yapıtlar da çeviri alanında önemli bir etkiye sahip olmuştur (Yazıcı, 2005, s.47). Dönemin önde gelen Rus yazarlarından olan N.M. Karamzin, V.A. Jukovski ve A.V. Drujinin çevirinin, orijinalin ruhuna uygun bağımsız bir eser yaratma hakkını savunmuşlardır. Özellikle Jukovski’nin, “Perevodčik v proze yest rab; perevodčik v stihah-sapernik” (çevirmen düz yazıda köle, şiir dünyasında rakiptir) sözü tercüme dünyasında kabul gören bir ifade haline gelmiştir (Komissarov, 1990, s.12-13). Yazarlığa çeviri ile başlayan edebiyat dünyasının birçok yazarının çevirileri ile insanlar, Homeros, W. Shakespeare, Dante A, J.W. Goethe, L. Tolstoy ve F. Dostoyevski’nin büyük eserlerine ulaşır olmuşlardır. Batı Avrupa ülkelerinin dil ve edebiyatı da ünlerini klasik dillerin çevirilerine borçludur.

20’nci yüzyıl, modern çeviri kuramının ortaya çıkışıyla insanların çevirinin özü ve ilkeleri hakkında düşünüp tartıştığı yıllardır. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki tüm gelişmelerle birlikte çeviriye duyulan gereksinim tüm yaşam alanına girmiştir. Önceleri bilimsel, sosyo-politik ve edebiyat çeviri deneyimi olan filolog, yazar ve gazeteciler kendilerini farklı çeviri türlerinde özellikle askerî çevirilerde bulmuşlardır. Dünyanın farklı dillerini konuşan askerî tercümanlar haline gelen Ruslar, Almanlar, İngilizler, Amerikalılar, Fransızlar, Japonlar ve diğer millet temsilcileri özel çeviri gereksinimleri duyarak çeviri öğretimine ilişkin yöntemler geliştirilmesine katkı sağlamışlardır (Garbovski, 2007, s.171).

Çeviri insan ihtiyaçları temelinde var olduktan sonra, diller ve kültürler arası etkileşimle birlikte doğal bir gelişim sürecine girmiştir. Bu gelişim sürecinde, yaşanan sanayi gelişiminin de etkileriyle artan iş kollarına mensup kişilerin sözcük gereksinimleri de artmıştır. Farklı iş alanlarındaki insanlar kendi aralarında daha kolay anlaşabilmek için iş koluna özel kelimeler oluşturmuşlardır. Oluşan bu yeni sözcük ve sözcük grupları ile bunların özellikleri de dilbilimciler tarafından zamanla incelenmeye başlanmıştır.

Çevirinin doğuş ve tarihçesini ele alıp, çeviriye duyulan ihtiyacı açıklamaya çalıştık. Çalışmamızın odak noktasını oluşturan terim ve terminolojiyi bu alanda çalışmaları bulunan dilbilimcilerin görüşleriyle incelemeye çalışacağız ve böylelikle birinci bölümü noktalamış olacağız.

II. BÖLÜM

TERİM ve TERMINOLOJİ

2.1. Terim Nedir?

Yüksek Lisans Tezi konumuzun ana içeriğini; askerî terimler, askerî terim türleri ile askerî terminoloji ve çeşitlerinin araştırılarak incelenmesi oluşturmaktadır. Askerî terim ve terminoloji konusuna girmeden önce, genel olarak terim ve terminoloji kavramlarının tanım ve özelliklerine kısaca değinmenin yerinde olacağı düşüncesindeyiz.

Terim; çeşitli meslek kollarında var olan ve sınırlı anlamlar içeren sözcüklerdir. Türk Dil Kurumu (TDK) Genel Türkçe Sözlük'te, “Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı olan söz; ıstılah.” şeklinde açıklanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>, Türk Dil Kurumu, 2023). Dilbilimci ve sözlükbilimci S.İ. Ojegov terim sözcüğünü; “Bilim ya da sanat tekniğinin bazı özel alanlardaki belirli bir kavramının adı” (Ojegov, 1995, s.784) şeklinde, terminolojiyi ise; “Terimler sistemi” olarak tanımlamıştır (Ojegov, 1995, s.784).

Arapça “ıstılah” kelimesinden türeyerek Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar “ıstılahat-ı ilmiyye”, “ıstılahat-ı fenniyye”, “ıstılahat-ı edebiyiye” şeklinde kullanılagelen terim sözcüğü, etimolojik olarak Latince “sınır, son” anlamına gelen terminus sözcüğüne dayanmaktadır. Türk Cumhuriyetlerinde ise, Rusça'daki biçimiyle *termin* olarak kullanılmaktadır. Terimler, uzmanlık alanlarına özgü kavramları ifade eden sözcük ögeleri olarak da tanımlanabilir. Meslek alanları arasında, aynı dili konuşan insanlar arasında kısa yoldan anlaşma sağlarlar (Zülfikar, 1991 s.20-21). Zülfikar, terimlerin Türkçeleştirilmesiyle ilgili olarak da Türkçeyi koruma ve kollama bilinciyle birlikte Cumhuriyet dönemi yıllarındaki çalışmaların titizliğine dikkat çekmiş ve o dönemde yüzlerce terimin dile kazandırıldığının altını çizmiştir (s. 152).

Dilbilimci Berke Vardar'a göre terim;

“(Alm. *Terminus*, Fr. *terme*, İng. *term*) Özel bir bilgi ya da etkinlik alanına, bir bilim, uygulayım ya da uzmanlık dalına özgü sözcük” olarak tanımlanır. Terimler uzmanlar arasında etkin bir bildirişim sağlanması için gerekli, temel nitelikli ögelerdir. Genel dilde geçerli olan çok anlamlılığa karşın terim alanında tek anlamlılığa yönelik görülür. Bu olguya bağlı olarak daha hızlı bir yenileniş süreci ve yaratım etkinliği gözlemlenir” (Vardar, 1998, s. 200).

Demircan’a göre; “Terim, evrensel, metinsel bir bağlamda ya da belli bir düşünsel ilişkiler ağı içinde var olup da keşfedilen ya da yeni üretilen ayrımlara göre belirlenen kavramlardan yalnızca birini yüklenmiş olan bir sözcük, daha doğrusu bir sözlük girdisidir” (Demircan, 2000, s.245).

Türk dilbilimci H. Zülfikâr’a (1991) göre; “terimler için önemli olan, kavramları açık ve net bir şekilde karşılamalarıdır. Bu bakımdan terimin ait olduğu dilin kelimelerinden olmasının pek çok yararı vardır.” Türkçe ek ve köklerden oluşan terimlerin kavranması kolaydır. Fakat, terimlerin tamamının Türkçe kök ve eklerine dayanması da şart değildir. Ayrıca, karşılık bulunamayan batı kökenli kelimelerde vardır. Örneğin, Türkçe köklere dayanan terimler dilin kurallarına ve dildeki tarihi gelişmeler gözönünde bulundurularak çeşitli türetmelere elverişli hale getirilmelidir. Terim türetme çalışmasının, yabancı bir dilden alınan kelimeyi tercüme etmek anlamına gelmediğini belirten Zülfikar, kelimeyi Türkçe olarak kısa ve en kapsamlı şekliyle ifade edebilmek olduğunun ve bu çalışmanın birikim ve uzmanlık gerektirdiğinin altını çizmiştir (s.569).

Türkolog Zeynep Korkmaz ise, “Terimler, bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki adlardır” (Korkmaz, 2003, s. 213). Şeklinde belirtir.

Aksan’a göre; “terim (*terme, term Fachausdruck*), özel alanların kavramlarına verilen addır. Bu alanlar bilim, teknik, sanat, zanaat, spor, tecim gibi birbirinden çok ayrı olabilirler. Örneğin kimya dalındaki radyum, baryum maddeleri gibi, dilbilim ve yazında geçen eğretilime de (*istiare, metafor*), ayakkabıcılıkta geçen fiyonto da bir terimdir.” şeklinde açıklar. Aksan, terimin genel niteliklerinden bahsederken, aşağıdaki noktaların altının çizilebileceğini belirtmiştir (Aksan, 1982, s.42-43).

Yeni terim ve kavramlarla karşılaşıldıkça, çalışanlar, çeviride yaşanan zorluklarla ilgili terminoloji oluşturmaya yönelmişlerdir. Özellikle bilimsel çalışmalarda yaratmış oldukları problemlere değin ayrı bir başlık açmak gerekmektedir. Terimler genel olarak tek anlamlı ögelerdir. Bitki bilimdeki *çanakyaprak*, geometrideki *üçgen*, fizikteki *özgül ağırlık*, dilbilimdeki *çekim* gibi.

Terimler türetilirken, yeni beliren ya da yerlileştirilmek istenen kavramlar karşılanırken şu yollara başvurulur:

- Dilin kendi ögelerine yeni anlamlar yükleme yoluyla dilden karşılama:
Dışılıkte köprü, marangozluktaki diş gibi.

- Birleştirme: Tekel, bilgisayar, atardamar gibi.
- Canlandırma: Dilin unutulmuş kelimelerinin yeniden kullanım alanına alınması: Nicelik, nitelik, tanık gibi.
- Çevirme: Çeviri yoluyla yabancı kavramların dile aktarılması. Fizikötesi, bilim kurgu, ısıölçer gibi.
- Türetme: Yeni ve yabancı kavramların, dilin kendi kök ve eklerinden türetilen yeni öğelerle karşılanması: Seçenek, okutman gibi.

Türetme yolu, aslında terimlerin büyük bir bölümünü oluşturan öğelerin yapım yöntemidir. Bu sözcüklerin yapımında genellikle Yunan ve Latin kökenli sözcüklerden faydalanılmıştır.

Aksan, çeşitli tanımlardan yola çıkarak terim özelliklerini temel olarak aşağıdaki şekilde nitelendirmenin mümkün olduğunu belirtmektedir:

- Terimlerde anlam değişmemeli, sabit olmalıdır. Kullanıldığı her yerde tek anlam taşınmalıdır.
- Kavramı net olarak karşılamalıdır.
- Kullanıldığı alana has olmalıdır (Aksan, 1995, s. 363-365).

Terim ve terminoloji konuları üzerinde çalışmaları olan Rus dilbilimciler, terim kavramını değişik yaklaşımlarla açıklamışlardır.

20'nci yüzyılın sonlarına kadar, R. A. Budagov, L. A. Bulakovski, V. V. Vinogradov, G. O. Vinokur, V. G. Gak, A. S. Gerd, S. V. Grinev, V. P. Danilenko, V. A. Zvegintsev, T. L. Kandelaki, L. A. Kapanadze, K. A. Levkovskaya, V. M. Leiçik, S. E. Nikitina, V. D. Tabanakova, V. A. Tatarinova, A. M. Terpigorev, S. D. Şelov, V. deBesse, M. T. Cabre, M. Campenhoudt, L. Depecker, H. Felber, F. Gadet, D. Gouadec, L. Guilbert, J. Dubois, P. Lerat, S. Pavel, H. Picht, A. Rey, G. Rondeau, L. J. Rousseau, J. C. Sager, E. Wüster gibi birçok Rus ve Batılı dilbilimci, terimin kavramsal ve sistemsal özellikleri ile sözlük bilimsel sorununu temel alarak alana önemli katkılarda bulunmuşlardır (Hakimova, 2012, s.1).

Askerî terimlerin genel özellikleri herhangi bir dile bağlı olmaksızın herhangi bir terminolojinin karakteristik özelliklerini içerir. Bu kapsamda askerî kısaltmalar özel bir yer kapsamaktadır. Askerî kısaltmaları bilmeden bir muharebe emrini veya muharebe

raporunu okumak ve anlamak mümkün değildir. Yabancı dildeki metin ile tercümesi karşılaştırıldığında, orijinal metindeki eksiltili cümlelerin çeviride genişletildiğini ve kısaltmaların açık olarak yazıldığını görebiliriz (Strelkovski, 1979, s. 93-101).

Felsefi-epistemolojik yaklaşımı kullanan dilbilimcilerden V.M. Leiçik'e göre terim; bilgi edinme sürecinde doğan, formüle edilen, derinleşen dinamik bir olgudur. Bir kavramdan, belirli bir teori ile ilişkili sözlü bir kavrama geçiş ve belirli bir bilgi ve (veya) faaliyet alanını kapsayan kavramlardır (Leiçik, 2009, s.22).

Mantıksal yaklaşımı savunan dilbilimcilerden S.İ. Ojegov'a göre terim; özel bir bilim ya da sanat alanındaki özel kelimelerin adlandırılması için kullanılan kelime veya kelime kombinasyonlarıdır (Ojegov, 2003, s.793).

Aynı yaklaşım temelinde terminoloji alanında farklı çalışmaları bulunan Rus dilbilimci O. S. Ahmanova ise terimi; özel kavramların ve özel nesnelerin (bilim, teknik vb.) tanımlarının tam olarak ifade edilmesi için oluşturulmuş özel bir dilin, sözcük veya sözcük birleşimleri olarak tanımlamıştır (Ahmanova, 1966, s.464).

Ünlü Sovyet dilbilimci A.A. Reformatskiy'e göre “terimler, özel amaçlarıyla sınırlı, bilim, teknoloji, siyaset ve diplomaside kullanılan özel kelimeler olup; ortak bir dilin sözcükleridir” (Reformatskiy, 1996, s.14). Terimler için olmazsa olmaz niteliği taşıyan bir diğer özellik ise, uluslararası özellikli olmalarıdır. Farklı dillerin farklı fonetik ve gramer yapılarına karşın terminolojinin ortak oluşu çalışılan metinlerin ya da konuşulan konuların özünü anlamada kolaylık sağlar (s.63).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte tek kelimeden oluşan terimlerin; karmaşık süreçleri, bazı ifadelerin tanım ve açıklamalarını tam olarak karşılayamama sorununu beraberinde getirmiştir. Kavramları tam olarak karşılayan çok bileşenli terimler veya terim-kelime grupları bu sebeplerle ortaya çıkmış, ek bilgiye başvuru gerekmeksizin tanımlama yapılabilmektedir. Grineviç, “Terim Çalışmaları” kitabında, terimlerin yapısal durumuna göre sınıflandırılması gerektiğini belirterek, terimleri “kelime terimleri” ve “kelime öbeği terimleri” olmak üzere ikiye ayırmıştır (Grineviç, 2008, s.62).

Çeviri teorisi ve çeviri çalışmaları alanında tanınmış dilbilimci, Rus dilbilimci V.N. Komissarov ise, “Terim” kelimesini, “belirli bir bilim veya teknoloji alanındaki uzmanlar tarafından kullanılan belirli nesne ve kavramları ifade eden kelimeler ve deyimler” olarak tanımlamaktadır. Terimler açık ve bağlamdan bağımsız olmalıdır. Kullanıldığı metindeki tanımında belirtilen tam anlamını taşımalıdır, böylece terimin

kullanıcıları her seferinde muhtemel anlamlardan hangisinde kullanıldığına karar vermek zorunda kalmamalıdır. Terim, katı bir mantıksal sistemin parçası olmalıdır. Terimlerin anlamları ve tanımları, belirsizliğe veya tutarsızlığa izin vermeden nesneler ve kavramlar arasında açıkça ayırım yapan mantıksal sınıflandırma kurallarına uymalıdır. Terim, bir uzmanın dikkatini dağıtan ve bir öznellik unsuru getiren ikincil anlamlardan yoksun, tamamen nesnel bir isim olmalıdır. Bilimsel ve teknik metinlerde kullanılan terimler, gerçek nesnelerin ve durumun açık ve kesin şekilde gösterilmesini, aktarılan bilgilerin uzmanlar tarafından açık bir şekilde anlaşılmasını sağlamalıdır. Bu nedenle, bu tür kelimelere özel gereksinimler getirilir. Her şeyden önce, terim kesin olmalı, terim tarafından belirtilen kavramın, metne ait bilim veya teknoloji alanındaki kavramlar sisteminde kesin olarak tanımlanmış bir anlama sahip olmalıdır (Komissarov, 1990, s.110-111).

Rus dilbilimci L.L. Nelubin ise terim tanımında; özel kavramların doğru bir şekilde ifade edilebilmesi için için dil içerisinde kullanılan ifadeler olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda, var olan kelimeler yeniden adlandırılarak da terim oluşturabilirler. Terimlerin amacı, konu anlatımında keyfi ve sübjektif yorumları en aza indirgeyerek, ifadenin özlü ve doğru şekilde bir şekilde aktarımını sağlamaktır (Nelubin, 1981, s.14-15).

Bilimsel ve teknik çeviri temelleri konusunda araştırmaları bulunan Rus dilbilimcilerden R.F. Pronina'ya göre terim; belirli bir bilim ve teknoloji alanında özel, kesin olarak tanımlanmış anlamı olan kelime veya deyimlerdir. Terimler, üretilmiş oldukları alana özgü kavramları, süreçleri ve çeşitli materyal ve nesnelerin adlarını doğru bir şekilde ifade ederler. Pronina, terimlerin kesin olarak tanımlanmış ve belirlenmiş bir karakterde oldukları için tek anlamlılıkları nedeniyle tercüme edildiklerini ancak bu durumun yine de genel metinden bağımsız olamayacağını savunmuştur. Terimlerin doğru anlaşılması ve tercümesi için terimlerin morfolojik yapılarını, onları yaygın olarak kullanılan kelimelerden ayıran anlamsal özelliklerini, temel terim türlerini, yapısal özelliklerini ve kullanım özelliklerini de bilmek gerektiğini belirtmiştir. Böylelikle, terimlerle ifade edilen kavramların içeriğinin kapsamlı bir şekilde anlaşılması mümkün olacak ve ilgili terminolojik sözlüklerle çalışma kolaylaşacaktır. (Pronina, 1973, s.8-9).

Pronina bu savıyla, terminolojik bir bilgiye sahip olmayan çevirmenlerin, kelimelerin morfolojik yapılarından ve ilave kaynaklardan faydalanarak, terimlere anlamlar verilebileceklerini ve bu durumunda tercüme kolaylığına neden olacağını savunmuştur.

Pronina terimleri morfolojik bakımdan üçe ayırmıştır:

- Basit terimler,
- Karmaşık terimler,
- Kelime birleşiminden oluşan terimler.

Her bir terimin kendi sözcüksel yapılanmasıyla ortaya çıkmasının ardından, bu terimlerin terkihiyle oluşan yeni bir tematik dizin ortaya çıkmaktadır. Bu yeni dizin de yeni bir terim sistemi olarak nitelenmektedir. Bu yeni terimler sistemi, özel bir bilgi veya faaliyet alanının mantıksal bir modelidir ve terminolojik sistem de bu alanın bir dil modelidir (Leiçik, 2009, s.116).

Sovyet devlet adamı ve askerî lider Graçöv, askerî terimi, “bir kelime, ifade veya hatta tüm ifadeyle temsil edilebilen belirli bir askerî terminoloji birimi, askerî terminolojiyi ise, uygulama kapsamı ve bilimsel gerekçesi olan, kesin olarak tanımlanmış bir anlama sahip, yerleşik askerî terimler sistemi” olarak açıklar (Graçöv, s. 61-64). Graçöv’ün tanımlarını verdiği “askerî terim”, “askerî kelime dağarcığı” ve “askerî terminoloji” kavramlarının açıklanmasında bazı farklılıklar olsa da bu kavramların temelde birbirleriyle özdeş olduklarını belirtmek mümkündür. Diğer bir taraftan askerî terminoloji askerî faaliyetlerin kendine has özelliklerine uygun olarak geliştirilen özel bir kelime dağarcığı olarak da nitelendirebiliriz.

Ordu ve birliklere ilişkin askerî faaliyetler ile bilgilerin kapalılığı ve gizliliği, askerî terimlerin özel doğasını belirlemektedir. Askerî kelime dağarcığının gelişimi ve oluşumu, ekonomik ve kültürel faaliyetlerin başarısıyla birlikte sosyal yaşam biçimlerinin gelişmesiyle de yakından bağlantılıdır. Teknik bilgi ve faaliyet alanındaki kelimelerden bu yeni terimler sistemi içerisinde terim ve terminoloji kavramları arasında bir tanım farklılığı ve ayırım yapmak, çok da uygunsuz olmayacaktır.

Terimlerin doğru bir şekilde çevrilmesi konusu da önem taşır. Resmî askerî belgeler, anlaşma metinleri ile sözlü veya yazılı her tür askerî iletişimde ve yazışmalarda çeviri, geçmişte olduğu gibi günümüzde de titizlikle yapılmaktadır. Özel alan bilgisi, derin tecrübe ve pek tabii yabancı dile olduğu kadar kendi ana diline de tam hâkimiyet gerektiren bu alanda uygulanan özel bir çeviri yöntemi bulunmamaktadır.

Askerî terminoloji alanında çalışmalar yapan Rus dilbilimci A.B. Buşev, terimi; “özel bir bilgi veya faaliyet alanı kavramını ifade eden bir kelime veya ifade olarak” tanımlamaktadır (Buşev, 2009, s. 123).

Terim kendine has oluşunu ve özgünlüğünü:

- Teklik,
- Doğruluk,
- Ekonomik verimlilik,
- Yalınlık,
- Ayırt edici işlev,
- Bilgi doygunluğu ve
- İsimlendirme niteliği ile göstermektedir.

Bilindiği gibi, bir terimi diğer kelimelerden ayıran en önemli özellik, tek anlamlılığdır. Terimin bu özelliği, belirli bir bilgi alanında izlenebilir; başka bir alanda ise, aynı dilsel işaret başka bir kavramı ifade edebilir.

Terimin tek anlamlılık yönünden kesinliği, terimin başka bir dile çevirme seçenekleriyle karıştırılmamalıdır. Bir terimin tercüme edilebilir eşdeğeri, onun anlamı değildir. Orijinal ve çeviri dilindeki kavramların hacimleri nadiren aynıdır, bu nedenle birden fazla eşdeğerin sağlanması mümkündür.

Strelkovski'ye (1979) göre; askerî terminolojide kullanılan tüm terimlerin ortak özellikleri vardır: Terimler kesin anlamlı, bağlamdan bağımsız ve nötr'dür. Bkz. Şekil 1

Şekil 1

Askerî alandaki terimler ile diğer alanlarda (hukuk, tıp, diplomasi vs.) karşımıza çıkan terimler toplumsal olayların etkisi ile gelişen gündeme bağlı olarak oluşurlar. Elde edilen yeni terimler dile kazandırılmış olup kullanılmaya başlar. Her alanda olduğu gibi

askerî alanda da kullanılan terimlerin doğru olarak öğrenilmesi kadar doğru bir şekilde öğretilmesi de önemlidir. Terimler sürekli güncel tutulmalıdır. Sadece yeni terimler üretmek çok sayıda terimin ortaya çıkmasına ve alanla ilgili terminoloji karmaşasına neden olabilir. Burada da şöyle bir sorun oluşmaktadır ki, terim üretme konusu, bilimsel araştırmalar söz konusu olduğunda hangi alanda çalışma yapılıyorsa o alana özgü duyarlılık gerektirir.

Askerî materyallerde özel bir ifadeyle yer bulan terimler; çevirmenin yalnızca kaynak dildeki askerî terminoloji hakkında yetkin olmasıyla değil, aynı zamanda hedef dildeki askerî terminoloji ve onu doğru kullanma becerisini de gerektirir. Buradan hareketle, en önemli zorluklardan biri, askerî materyallerde yer alan terimlerin çevirisidir. Tüm dillerde olduğu gibi, Türk dili de askerî terminoloji açısından zengindir. Özellikle askerî terim tercümesi uzmanlar için dahi hala büyük zorluk taşımaktadır.

Buşev'e göre askerî alanda terim oluşturma süreçleri aşağıdaki şekildedir:

- 1) Ad değişimi(mecaz) kavramına dayanan terminoloji oluşturulması.
- 2) Terminolojik olarak yeniden düzenleme. (Hazır bir terimin bir disiplinden diğerine tamamen veya kısmen yeniden düşünülerek aktarılması.)
- 3) Ödünç alma ve izleme. (Örn. сканер, плоттер)
- 4) Tercümanın kendi dil yapısından veya uluslararası unsurlardan bir terim oluşturma (Buşev, 2009, s.124).

Rus dilbilimci A.A. Danileviç, askerî terimleri kullanılış amaçlarına göre aşağıdaki gibi sıralamıştır.

- Silahlı kuvvetlerin sınıflarına göre belirlenen terimler:
“артиллерия – topçu”, “пехота – piyade”, “воздушные силы – hava kuvvetleri”;
- Personel yönetim organları tarafından yaygın olarak kullanılan karargâh terimleri:
“штаб – karargâh”, “личный состав – personel”;
- Silahlı mücadelelerin yürütülmesi ve taktik sorunların çözülmesine yönelik oluşturulmuş genel taktiksel terimler:
“оборона – savunma”, “наступление – saldırı”;

- Çeşitli askerî kuvvet birimlerinde kullanılan ve orduyu oluşturan terimler: “подразделение – birlik”, “батальон – tabur”, “дивизия – tümen”, “рота” – “bölük”;
- Arazi, hedef belirleme ve ölçüm çalışmalarında kullanılan askerî topografik terimler: “топографическая карта – topografik harita”, “картография – haritacılık”, “наземная съемка – yüzey görüntüleme, arazi etüdü”;
- Askerî personelin eğitim, tatbikat ve kullanılan askerî komuta terimleri: “оружие на грудь – çapraz tutuş” (Danileviç, 2015, s. 85-87).

Askerî faaliyetlerin kapsamının çok geniş olması ve bilim ve teknolojinin hızla gelişmesi sebebiyle terminoloji çeşitli ve birbirinden bağımsız bilgi alanlarına bölünmüştür. Birçok taktik, askerî teknik ve silahlı kuvvet birimlerine göre her bir alanın kendi terminolojisi vardır. Kavramlar arası oluşabilecek herhangi bir karışıklığın önlenmesi için bu terimler sınıflandırılmıştır. Dilbilimcilerin, askerî faaliyet alanına büyük ilgi göstermesi, yalnızca askerî personel arasında değil, sıradan insanların günlük konuşmalarında da askerî konularla ilgili kelimeleri sık kullanmaları, ülkeler arası yaşanan çatışmalar ya da yeni bir silah teknolojisinin geliştirilmesinden kaynaklanmaktadır. (Biderkesen, 2020, s.12)

Terim tanımlarını verdikten sonra, terimlerin nasıl oluştuğu ya da nasıl oluşturulduğu konusunda, terimlerin, tek ya da birden fazla sözcükten oluşabildiği söylenebilir. Zamanla kendiliğinden şekillenir ve alanlarında kabul görerek kullanılırlar. Tıp, hukuk, siyaset, ekonomi, bilim teknik, sanat vb. alanlarda doğrudan veya mecazi anlamda işlev görürler ve bu tür özel alanlarda sınıflandırma çalışması yapmayı gerektirir. Her alanın kendine özgü bir terim kapsamı vardır. Bu terimler, açık ve anlaşılır olmak durumundadırlar. Net, mantıklı ve kesin anlamlıdırlar. Yoruma açık olmamalıdırlar. Kelimelerin terim anlamı söz konusu olduğunda, *dekor*, *perde* sözcüklerinin tiyatro; *cümle*, kelimesinin dilbilgisi; *kesir*, *denklem* sözcüklerinin matematik; *nota*, *allegro* kelimelerinin müzik; *harita* kelimesinin coğrafya alanına ait olduğu anlaşılır. Örneğin; “İnternet, tüm bilgisayarları birbirine bağlayan çok geniş bir ağ’dır.” cümlesinde; *ağ* sözcüğü teknoloji alanında kullanılan bir terimi ifade eder.

Sinema, tiyatro, müzik, moda, bankacılık, inşaat, mühendislik, bilim, felsefe, coğrafya teknik, tıp, hukuk, dil, din vb. alanlarda oldukça geniş bir yelpazesi olan terimler olduğu gibi, ele almış olduğumuz askerî alanda, terimler konusunda başlı başına bir alandır. Askerî terimlerle ilgili birkaç örnek verecek olursak; insansız hava araçları, askerden arındırılmış bölge, paralı asker, it dalaşı, askerî tedarik zinciri yönetimi, dost ateşi, havadan erken ihbar ve kontrol vb. terimler bu alana dahildir. Kullanılan terimlerin, alanın mantığıyla birebir uyumlu olması gerektiği unutulmamalıdır.

Jeopolitik değişimler, siyasi, ekonomik olaylar, toplumsal ve kültürel durumlara göre her geçen gün dile yeni kelime ve terimler eklenmektedir. Bilim ve teknolojinin gelişimi dilde kelime dağarcığını arttırmış bununla birlikte birçok terim de ortak kullanıma girmiştir. Burada sözü edilen terim üretme konusudur ki; bu kapsamlı bir çalışma gerektirir. Yeni terim oluştururken dildeki yapı ve kelimenin karşılığını tam olarak verme üzerinde titiz davranılmalıdır. Her dil kelime türetmeye elverişli olmayabilir. Bükümlü diller ve eklemeli diller yeni kelime oluşturulması noktasında farklılık gösterirler. Eklemeli dillerde dönüşüm daha kolay yapılır.

Terimler eski terimler ve yeni terimler olarak ikiye ayrılabilir. Bazı terimler kullanım sıklığını yitirebilirler. Bu tür terimlere ölü terimler denir. Günlük yaşamda sıklıkla kullanılan kimi terimler öyle benimsenmiş ve kullanım olarak o kadar yaygınlaşmıştır ki, artık terim olmaktan çıkmış direkt kelime olarak kabul görmüşlerdir. (Televizyon, telefon gibi). Eski kullanılan ifadeler ise tarih sürecinde yerini yenilerine bırakabilirler. Yeni terim ve kavramlarla karşılaştıkça çalışanlar, çeviride yaşanan ve yaşanabilecek zorluklar sebebiyle terminoloji oluşturmaya yönelmişlerdir. Bilim, sanat ve çeşitli meslek gruplarınca oluşturulan bu terimler, dili kullananlar arasında, aynı dili kullanmaları sebebiyle iletişimi kolaylaştırır, hatta hızlandırır.

Geçmişinden bugüne kadar dil tarihine bakıldığında Türkçe uzun bir dönem Arapça ve Farsçanın etkisinde kalmıştır. Terimlerin genelde Arapça olması Türkçe'nin gelişmesini olumsuz etkilemiştir. Çeşitli sanat kollarına ait birçok eserler üreten Türkler, bu eserleri daha sonra tercüme etmiş ve her dal zamanla kendi terimlerini oluşturmuştur. Bu terimler kimi zaman kendilerini yenilemiş, kimi zaman da kullanım dışı kalmıştır. Bir dönem Arapça etkisinde kalan Türk dili daha sonraki yıllarda batının etkisinde kalmış ve dile yabancı kökenli birçok sözcük eklenmiştir. Cumhuriyet döneminde bu konu etraflıca ele alınmıştır. 1928 yılında harf devriminin gerçekleştirilmesinden sonra 1932'de Türk Dil Kurumu kurulmuştur. İlerleyen yıllarda Türk Dil Kurumu hem dili sadeleştirmeye

çalışmış hem de terim üretme çalışmalarını geliştirmiştir. Bu sorumluluğunu halen yürütmektedir (Zülfikâr, 1991, s.569).

Çeviri bilim dalında eserleri bulunan filolog ve akademisyen Mine Yazıcı, bilgiyi anlama ve aktarma konusunda çevirmeni en çok zorlayan sorunun terimler olduğunu ifade ederek bu durumu, terim üretmenin her dilde farklı olduğu hususuna bağlamaktadır. Yazıcı, toplumda bilgi artışı hızlandıkça terim üretme hızının da arttığını belirterek, dile yeni terim kazandırmanın çok da basit bir konu olmadığını ifade etmiştir. (Yazıcı s.109)

Çevirmenlerin yabancı bir terimle karşılaştıklarında çeşitli yöntemler kullandıklarını ifade eden Yazıcı, bu metotları aşağıdaki şekilde sıralamıştır:

- Doğrudan aktarma,
- Türkçeye uyarlama,
- Yeni terim üretme,
- Açıklama,
- Kültürel dengini bulma,
- Perspektif kaydırma (Yazıcı, s.109-111).

Terimler, çeviri açısından ele alındığında ise aşağıda sıralanan türlere ayrılırlar:

➤ Ödünç terimler: Yabancı dillerden özellikle İngilizceden dilimize geçen kimi kelime ve terimlerdir. On-line, enter vb. terimler kendi şekliyle dile nüfuz etmiş durumdadır.

➤ Kısaltmalar: Kelimelerin baş harflerinin kısaltılmış haliyle oluşan terimler NATO, AGİT, TSK vb.

➤ Özel ada dayalı terimler: Bir aleti bulan ya da bir hastalığı ilk teşhis edenin adından oluşan terimlerdir. Örneğin, Oppenheim Disease.

➤ Karma terim: Birleşik isim ya da sıfat tamlamalarından oluşan farklı dil kökeninden gelen sözcüklerin bir araya getirilmesinden oluşur. Örneğin, Micro Havalandırma.

➤ Kültür bağımlı terim: Bir nesne ya da olgunun kültürel adıdır. Örneğin, kazıklı humma hastalığı.

➤ Yeni terim: Yeni bir ürün için oluşturulan terim: Telefon, bilgisayar (s.115).

Türkçedeki terimlerin Türkçe olması konusu da ayrıca çalışılması gereken bir konudur. Terimlerin Türkçe olmasının çok çeşitli faydaları olacağını belirten Ö. Başkan, ifadelerin böylelikle kısa sürede benimsenip bellekte yer edineceğini ifade etmiştir (Başkan, 1974, s.179). Yabancı kelimelere karşı duyulan ilginin artışı ve bu kelimelerin dile doğrudan girişi de terim üretenleri çeşitli sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır.

Türk ve Rus dilbilimcilerinin görüşlerinden yola çıkarak, terim tanımlarını inceledikten sonra terim özelliklerini şöyle nitelendirmek mümkündür:

- Terimlerde anlam değişmemeli, sabit olmalı.
- Bilimsel olarak kullanıldığı her yerde aynı anlamı vermeli,
- Kavramı net olarak karşılamalı ve açıklama getirmeye mahal vermemeli,
- Kullanıldığı alana has olmalıdır.

2.2. Terminoloji Nedir?

Türk Dil Kurumu'nun güncel Türkçe sözlüğünde “terminoloji” kelimesi, “terim bilimi, terimler dizgesi.” şeklinde tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>). Terminoloji kelimesinin anlamında yer alan “terim bilimi” ifadesi ise, “bilim dalları, sanat kolları ve çeşitli uzmanlık alanlarıyla ilgili kavramları tespit edip bunları adlandırmaya yarayan terimleri üretmeyi, terimlerle ilgili sorunları incelemeyi amaç edinmiş dilbiliminin bir dalı, terminoloji” biçiminde açıklanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Terminoloji, farklı anlamlardaki terimleri ve bu terimlerin birbirleriyle olan ilişkilerini inceler. Tarım toplumundan endüstri toplumuna geçişle birlikte teknoloji ve mühendislik gelişmiş, farklı uzmanlık alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. 20'nci yüzyılda, 1930'ların başında bu alanla ilgili terimlerin kullanım ihtiyacı üzerine ortaya çıkmış ve Avusturyalı mühendis Wüster terminolojinin kurucusu olarak kabul edilmiştir.

Wüster'in temel kavram ve teorileri arasında; terimleri sınıflandırma araçlarının belirlenmesi ihtiyacı ve terimlerin uluslararası biçiminin önceliği yer almaktadır. Teknik terimlerin incelenmesine dayanan kuram çalışması, terminolojinin tüm derinliğini ve değişkenliğini göstermek için değil, diller arası ihtiyaçları karşılamak için geliştirilmiştir (Hakimova, 2012, s.1-5).

1984 yılında Dilbilimci H. Felber, terminolojiyi terimlerin yapı ve oluşumlarını inceleyen bilim olarak tanımlamıştır. Belirli bir iş kolunda çalışan insanların ortak

oluşturdukları dil ile meslek terminolojisinin ortaya çıkışı, terminolojiyle ilişkisi olan kişilerin iletişiminde kolaylık sağlamıştır. Terimlerle birlikte terimlerin kökeni de incelenmiştir. (Felber, 1984, s. 1-3)

Terminoloji konusunda ayrıntılı açıklamalar yapmadan önce, terminoloji kavramının tarihsel gelişimine göz atmak faydalı olacaktır. Terminoloji kuramı, çok yönlülüğü, hemen her çalışma alanında kullanılması ve çeşitli bilim alanlarını ilgilendirmesi nedeniyle modern dilbilimin en önemli konularından biri olmuştur. Terminoloji, kavramları belirli bir konuda bütün olarak analiz etme imkânı sağlar. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, her geçen gün yeni kavram ve sistemler ortaya çıkması meslek dallarının kendi terminolojilerini oluşturmalarına sebebiyet vermiştir. Gelişimlerini aktif olarak sürdürebilmek ve terminolojinin dil sistemi içindeki yerini tam olarak belirleyebilmek için terminoloji mantığının ulusal dil, edebi dil ve bilim dili ile nasıl bir ilişkisi olduğuna bakılmalıdır. Günümüzde, çeviri faaliyetlerinde yaşanan sıkıntılar sözü edilen alanlarda terminoloji oluşturulması ihtiyacını gündeme getirmiştir. Doğru iletişim için gereken nitelikli terminoloji çalışmasına ilgi devam etmektedir.

Rusya’da terminoloji alanındaki çalışmaların kökleri 18’ inci yüzyılın sonları ve 19’ uncu yüzyılın başlarına dayanır. M.V. Lomonosov ve N.M. Karamzin, çeşitli insani ve doğa bilimlerinin Rusça terimlerinin oluşturulmasında ve ilkelerinin ortaya konmasında katkıda bulunmuşlardır. 1930’lu yıllar, terminolojik kelimelerin düzenlenmesi için teorik ve metodolojik desteğe duyulan ihtiyacın oluşmaya başladığı dönemdir. Bu yıllarda Moskova’daki bilim merkezi Bilim Adamları Evi’nde, Akademisyen N.YA. Marr başkanlığında D.S. Lotte’nin de katıldığı bir terminoloji çalışması düzenlendi. Dimitri Semenoviç Lotte’nin 1931 yılında, “Bilim ve teknik terminolojinin genel sorunları” adlı ilk kavramsal makalesinin yayınlanması Rusya’da terminolojinin bağımsız bir bilim olarak ve terminolojik faaliyetlerin başlangıcı olarak kabul edilir. Terminoloji okulunun kurucusu kabul edilen Lotte’nin asıl ilgisi, terim oluşturma sorunları, terminolojik kelime dağarcığının birleştirilmesi, kavramsal terminolojik sistemlerin oluşturulması ile bilimsel ve teknik terimlerin çeviri sorunları olmuştur. Bu çalışmalar sonucunda, 1933’te SSCB Bilimler Akademisi Teknik Bilimler Bölümü’nde Bilimsel ve Teknik Terminoloji Komisyonu kurulmuştur (Blem ve Merkuryeva, 2014).

Rus dilbilimci O. S. Ahmanova (1966)’ya göre; “terminoloji, belirli bir bilim alanındaki ifadeye karşılık gelen kavramlar sistemi olup yalnızca terimlerden oluşan bir liste değildir, uluslararası özellik taşır (s.13).

Bilimsel bir bakış açısından, Rus terminoloji okulu, mantıksal, dilbilimsel ve felsefi yaklaşımları felsefi yönün hâkimiyetine yönelik belirli bir eğilimle birleştirir. Konu alanının içeriğinin incelenmesi neticesinde terimlerin; dilbilimsel biçime ve terimlerin metinlerdeki dağılımına göre, özel bir dikkatle birleştirilmesi esas alınmıştır. Sovyet dilbilimci G.O. Vinokur'un *Rus Teknik Terminolojisinde Kelime Oluşumları Üzerine* adlı çalışması, terminoloji bilimi alanında, Rusya'daki en önemli eserlerden biri olarak kabul görmüştür. Vinokur, dilbilimsel analizin odak noktasında olan konuları, terimin dilbilimsel özü, terimlerin doğası ve oluşumu, isimlendirilmesi ve terminoloji ile arasında bağlantı kurulması konularındaki sorunları ele almıştır. A. F. Lesohin ve P. A. Florenski'nin çalışmaları, Rus terminoloji okulunun faaliyetlerine önemli katkıları olmuştur. Lesohin, terimlerin özelliğini, bilimsel kavramların oluşturduğu dinamizme bağlarken, Florenski, dikkatini terimlerin yapısı ve işlevlerinin incelenmesine vermiştir (Hakimova, 2012, s.1-5).

1990-1995 yılları arasında, S.V. Grinev ve G.P. Melnikov'un terminoloji üzerine ders kitapları; Yu. N. Marchuk ve S.V. Grinev'in terminografi üzerine ders çalışmaları, V.N. Prokhorova ve A.V. Superanskaya'nın monografileri ve N.V. Podolskaya ve N.V. Vasilyeva'nın yazdığı çeşitli kitaplar yer almaktadır. Yazılan bu kitaplar sayesinde Rus terminolojisi belirgin bir ivme kazanmıştır. Bu gelişme ile, V. A. Tatarinov başkanlığında, modern Rus terminolojisinin tanınmış temsilcileri olan O. S. Akhmanova, S. V. Grinev gibi terminoloji çalışanların da dâhil olduğu, Rus terminoloji topluluğu "Rossterm" in oluşturulmasına büyük katkılar sağlamıştır (Blem, Merkuryeva, 2014, s.3).

Dilbilimciler B.N. Golovin ve R.YU. Kobrin'e göre terminoloji; kavramsal, tematik, sözcük-anlamsal, sözcük oluşturma ve dilbilgisi düzeylerinde birbiriyle bağlantılı, profesyonel bir faaliyet alanına (bilgi, teknoloji, yönetim, kültür vb.) ilişkin terimler dizisidir (Golovin, Kobrin, 1987, s.67).

Golovin ve Kobrin'in, terminolojiye getirdikleri tanıma bakıldığında; terimlerin karşılıklarını vermek için öncelikle sözcüğün anlamının, sonrasında anlamın dilbilgisine göre bağlantısının olması gerekmektedir. Terimin, dilbilgisel olarak karşılık bulamadığı durumlarda ise, söz konusu terimin terminolojik dizinde yer alabilmesi için, sözcük oluşturma veya harfsel dönüştürme yöntemleriyle yeni bir ifade karşılığının bulunması gerekecektir.

M.K. Borisova'ya göre ise terminoloji terimler bilimidir. Çeşitli bilimsel ve teknik kavramları adlandırmak için kullanılan kelimelere terim denir ve terimlerin özelliklerini,

sıralama ve açıklama ilkelerini inceleyen disipline terminoloji denir. Belirli bir bilgi dalına ait terimlerin, terim bilimcileri tarafından hiyerarşik bir şekilde sıralanmasıyla bir terminoloji sistemi oluşturulur (Borisova, 2015, s.154). Borisova'nın terminoloji tanımında da ifade ettiği gibi, terminoloji dizininde yer alan kelimelerin, bir sözcüksel karşılığa denk gelmesinden çok, terimlerin özelliklerinin, niteliklerinin açıklanması gerekmektedir. Terimin tek bir kelime ile ifade edilememesi durumunda ise terimin, terim bilimciler tarafından bulunacak açıklayıcı yan kelimeler ve tümcelerle, terminoloji sistemine dâhil edilmesi sağlanmalıdır.

Rus dilbiliminde terminoloji üzerine yoğun çalışmalar yapıldığı ve yapılan tanımların birbiriyle çelişen tanımlardan çok birbirini tamamlayan tanımlar olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, dil literatüründe kuramsal analize bakıldığında, terimin evrensel ve kapsamlı bir tanımının oluşturulamadığı dikkatten kaçmamıştır.

Günümüzde bilişsel yaklaşımın yaygınlaşmasının da etkisiyle bilişsel terminoloji şekillenmektedir. 20. yüzyılın sonunda geliştirilen terminoloji teorisinin tüm kategorileri ve kavramları, terimin biliş sürecinde ortaya çıkan ve gelişen sözelleştirilmiş özel bir kavram olarak kabul edildiği bakış açısıyla düzeltilebilir. Aynı zamanda terim, “bir dilsel işaretin genel özellikleri ile karakterize edilen evrensel ve dilsel kategori” dir. (Aleksseeva ve Mişlanova, 2002, s.15)

Terminoloji kuramının birçok bilim adamı tarafından ayrı bir disiplin olarak kabul edildiği görülmektedir. Modern dünyada terminolojinin rolü yadsınamaz bir gerçektir. Toplumların gelişmişlik düzeyi ulusal terminolojilerinin gelmiş olduğu düzeyle belirlenir. Bu durumda, terminolojinin toplumun bilim seviyesini yansıtarak kültürünün önemli bir bileşenini oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Diller arası iletişimi zorlaştıran alanlardan biri de terminolojidir. Askerî terminoloji, diplomatik siyasi terminoloji, tıp terminolojisi, hukuk terminolojisi ve teknik terminoloji gibi türleri vardır. Tüm bu alanlarda kullanılan devasa sayıdaki terimler, terminolojik sorunlar olarak dilin gelişimi üzerinde etkiye sahip olmuştur. Bilimsel ve teknik metinlerin içeriğinin zenginliği bu metinlerin çevirisinde özel alan çevirisi uygulamayı gerektirmiştir.

2.3. Askerî Terminoloji

Askerî terminoloji, temel unsurlarını askerî silah, araç gereç, teknik donanım ve çeşitli malzeme adlarının ve bunlara ait terimlerin oluşturduğu kelimeler dizisidir. Silahlı Kuvvetler türlerini içinde barındıran ordu; bağılı bulunduğu devletin ihtiyaç ve stratejik

hedefleri doğrultusundaki bir kuruluş yapılanmasında varlığını oluşturur, sürdürür ve geliştirir. Orduların kuruluş yapılanması içerisinde, silahlı kuvvet türleri, bunların alt birimleri olan karargâhlar, askerî birlikler, kıt'a ve kışlalar bulunmaktadır. Tüm ülkelerin silahlı kuvvetlerindeki faaliyetlerin tamamı, en küçüğünden en büyüğüne kadar, ana kaynağını insan gücünün oluşturması hasebiyle, bir hiyerarşi silsilesi ve emir komuta zinciri içerisinde icra edilmektedir. Kışla hayatının içinde başlayan emir komuta zincirine mutlak bağlılık ve disiplin, silahlı kuvvetlerin yapacağı gerek taktik gerekse stratejik çaptaki her türlü faaliyetin sorunsuz ilerlemesinin mihenk taşını oluşturmaktadır.

Tüm bu emir komuta zinciri içerisinde silahlı kuvvetlerin kışla içinde ya da dış sahalarda yürüttüğü her türlü günlük yaşamsal çalışma, eğitim, tatbikat, operasyon ve harekâtın sevk ve idaresinde çok çeşitli terimler, terminolojik kelime öbekleri kullanılmaktadır. İcra edilen her türlü faaliyetin uygulanmasında yer alan ve hiyerarşik yapılanmanın en alt kısmındaki icracı kesimden başlayarak, söz konusu faaliyetlerin planlama aşamasındaki karargâh sivil personeli de dâhil olmak üzere, üst yönetim kademesine kadar bütün personel, terminolojinin temelindeki terimleri ve askerî jargon ifadelerini kullanmaktadır.

Ordu mensupları tarafından kullanılan kelimeler ve konuyla ilgili kısaltmalar askerî terminolojinin temelini oluşturur. Terminolojik ifadeler yalnızca askerî personel tarafından kullanılmamaktadır. Bilimsel amaçla hazırlanmış askerî eserler, akademik çalışmalar ve kamusal haberler de askerî terminolojik ifadeler içerirler. Akademik ve bilimsel çalışmalarda kullanılan özel ifade ve kısaltmaların kullanımlarının, personelin kullanım şekline farklılık göstermesi doğaldır.

Askerî terimlerin en çok kullanıldığı alanlardan biri de silah ve teçhizat adları ile konuyla ilintili kısaltmalardır. Bahse konu silah ve teçhizatlar dönemin koşullarına göre üretilmektedir. Silahlı kuvvetlerin kullanımı için yeni üretilen tüm askerî araç, silah, sistem ve mühimmatların model ve kaliteleri de dönemin getirdiği teknolojik olanaklardan yararlanılarak artış göstermektedir. Gelişerek büyüyen bu sanayii içindeki terimler de bu doğrultuda gelişip değişmektedir. Teknoloji üreten ülkelere sağlanan ve envantere giren her türlü yeni donanımın birlikte, üretici devletin özgün diline ait terimler, ithalatçı ülke ordularına girmekte ve ilgili her kesimde kullanılmaktadır.

Silah sanayiinde yaşanan teknolojik devrim sonucunda harekât ve savaşların icrası ve yönetim teknikleri de değişerek daha özerk, otomatik sistemler devreye girmiştir. Bu sistemlerin kullanım alanlarının yaygınlaşması askerî dile de yansımış ve askerî

terminolojiye yeni terimler girmiştir. Teknolojik gelişmeler ve buna benzer bazı sebeplerle terminoloji içindeki bir dizi kelimenin kaybı yaşanırken, yeni terimlerle ikame edilen terminolojik sistem sürekli değişim ve gelişimini devam ettirmektedir.

Rus dilbilimcilerinden V.N. Şevçuk'un askerî terminoloji ile ilgili yorumunda; askerî terminolojinin, askerî bilimin ve askerî sorunları kavramsal olarak yansıtan ve savaş yöntem ve stratejileriyle ilişkilendirilen, dilin sıralı bir askerî terimler dizisi olarak açıkladığı görülmüştür. Bu tanıma, sadece silahlı kuvvetlerin değil, silahlı kuvvetlerin alt birimlerinin faaliyetleri, silahları ve teknik teçhizatı ile bunların taktiksel kullanımının da içinde olduğunu belirtmiştir (Şevçuk, 1985, s.15).

İncelenen çeviri metinlerine göre, askerî terminoloji çevirilerinde evrensel bir çeviri metodu olmadığı göze çarpmaktadır. Yetkin çeviri için gerekli stratejileri belirleme noktasından hareketle çevirmen, askerî terminolojide kaynak ve erek dil bilgisi kurallarını tam olarak özümseyip hem kendi ülkesinin hem de çeviri yaptığı ülke askerî terim ve terminolojisine en temel düzeyden en güncel şekline kadar bilip çalışmalarını ona göre sürdürmelidir.

2.4. Askerî Metin Türleri ve Askerî Jargon/Argo

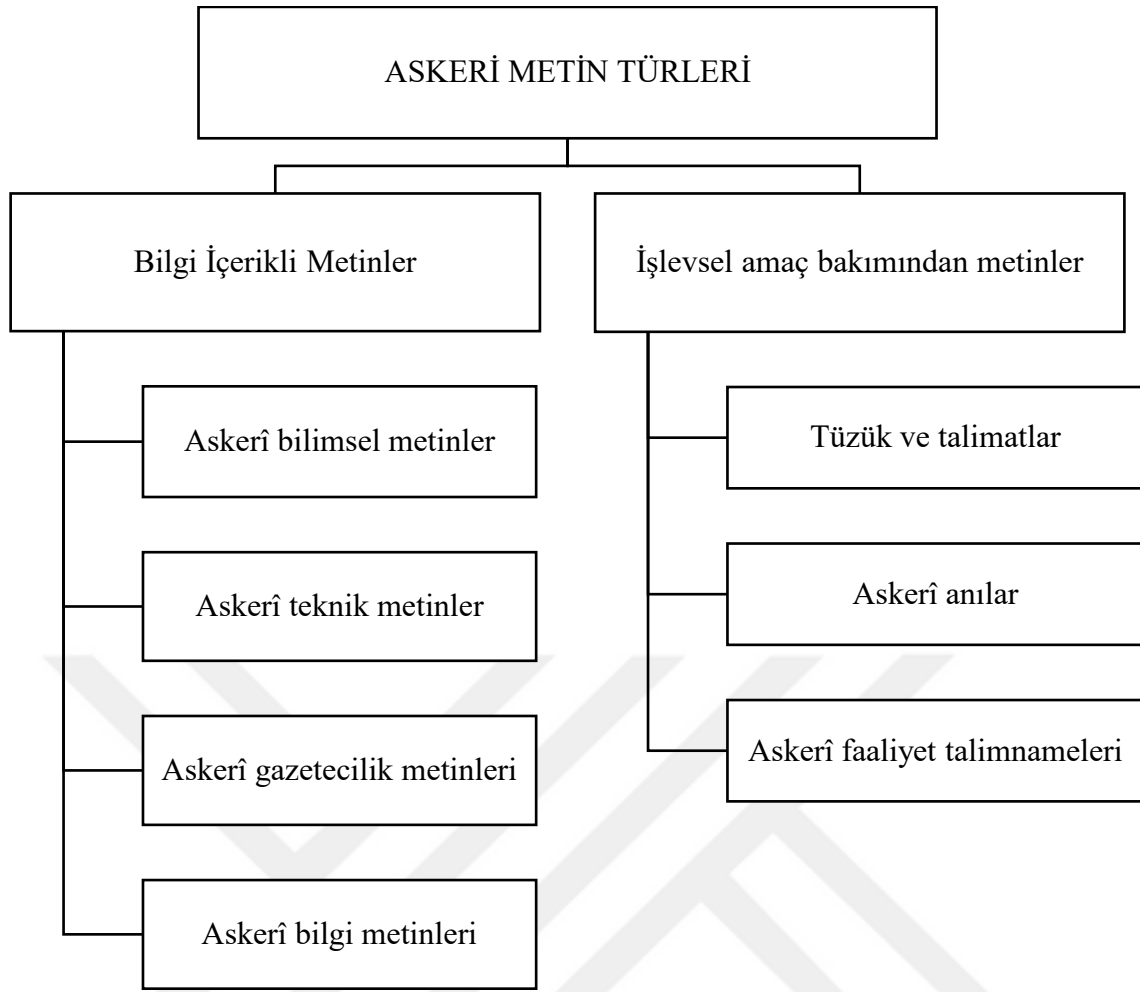
Metinlerin sınıflandırılmasında “tür” kavramı; roman, öykü, komedi, drama, şiir gibi kurgusal eserlerin anlamlı bir şekilde sınıflandırmalarının yapılması amacıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra tür kavramı, anlatılmak istenen olayın içeriğine bağlı olarak tarihsel, savaşa ilişkin, biyografi vb. grupların ayırt edildiği edebiyat alanına aktarılmıştır. Askerî edebiyat içerisinde de konusu, amaçları ve yönleri bakımından farklılık gösteren, tarihsel olarak kurgulanmış çeşitli metinler bulunmaktadır. Dolayısıyla tür kavramı askerî metinlere de uygulanabilmektedir (Strelkovski, 1979, s.101).

Askerî metinlere genel olarak bakıldığında, içerik ve işlevsel açıdan farklılık gösteren iki temel gruptan bahsedilebilir. Metnin işlevsel amacı, askerî metin türlerinin sınıflandırılmasında en önemli kriter haline gelir ve bu da önemli ölçüde farklılık gösterir. İşlevsel amaçlarına göre, öncelikle asıl amacı okuyuculara belirli bir askerî meseleler alanında yeni bir şeyler anlatmak olan bilgi içerikli metinleri ayırt edebiliriz. Bu metin türlerinin içeriğinde tam olarak askerî bilgiler verildiğinden bahsetmek çok da mümkün değildir. Çünkü bilgilendirme daha çok, askerî iletişim kanallarının kullanılmasıyla askerî birlik içerisindeki çok çeşitli alanlarda (taktik nazari eğitim, kışla içi tek er eğitimi, tatbikat vb.) gerçekleştirilebilir. Askerî bilgilerin verildiği diğer alanların ise, askerî bilimsel çalışmalar, askerî teçhizat yönergeleri, çeşitli askerî kılavuz literatürü ve askerî

gazetecilik olduğu söylenebilir. Sorun barındıran çeviriler özellikle diplomatik ve askerî müzakere metinlerinin doğru anlaşılmasına, taraflar arası anlaşmazlıklara neden olabilir. Doğru çeviriler ise tam tersine iletişimin güçlenmesine katkıda bulunur. Askerî metin çevirileri terminoloji kalıpları içerdğinden, çeviri özel eğitim almış kişiler tarafından yapılmazsa hata payı fazla olur (Strelkovski, 1979, s. 102).

Rus medyasında da tüm ülkelerde olduğu gibi, askerî sözcüklerin kullanıldığı açıktır. Bu söz varlığının incelenmesinde ve sözlük bilimsel sabitlenmesinde sorunlar olduğu bilinmektedir. Bu yayınlarda askerî jargon kullanımı; askerî operasyonlar, askerî çatışmalar ve tatbikatlar hakkında bilgilerin doğru bir şekilde aktarılmasına hizmet eder. Metin içerisinde askerî rütbe adları, silah ve koruyucu teçhizat adları, askerî birimlerin adları vb. kelimeler kullanılır.

Askerî metin türlerinin belirlenerek açıklanması konusunda çalışma yapan akademisyenlerden biri de ünlü Rus dilbilimci G.M. Strelkovski'dir. Strelkovski, *Teoriya i praktika voennogo perevoda: nemetskiy yazık* (Askerî çevirinin teorisi ve pratiğı: alman dili) adlı çalışmasında modern askerî terminolojideki askerî metinleri iki ana gruba ayırmıştır: Bkz. Şekil 2

Şekil 2

Yukarıdaki şekil ile askerî metin türlerinin ana gruplarını kısaca açıklamak uygun olacaktır.

1) Bilgi İçerikli Metinler (İçeriği Bakımından Askerî Metinler):

Yasal terimlerden oluşan resmî terminoloji, askerî bilimin çeşitli kavramlarını ifade eden ve genellikle belirli bir askerî iletişim alanında kullanılan terimleri barındıran metinlerdir.

Bu grupta dört alt tür belirlenmiştir. Bunlar:

- Askerî bilimsel metinler,
- Askerî teknik metinler,
- Askerî bilgi metinleri,
- Askerî gazetecilik metinleridir.

2) İşlevsel Amaç Bakımından Askerî Metinler (Birlik içi yaşamı ve faaliyetleri düzenleyen metinler):

Genellikle askerî personel arasındaki kişilerarası iletişimde veya askerî film ve askerî literatürde kullanılan, ancak resmî iletişim için kabul edilmeyen, çoğunlukla sözlü konuşmalarda tercih edilen ve bir nevi jargon olarak da adlandırılan metinlerdir.

İkinci grup ise aşağıdaki alt türleri içermektedir:

- Tüzük ve talimatlar
- Askerî faaliyet talimnameleri
- Askerî anılar

İlk grubu, ikinci gruptan ayıran temel özellik, metinlerde terminolojik kelimelerin kullanılmasıdır. İkinci grupta yer alan askerî anılar ise, daha çok kurgusal edebi metinlerdir. Askerî bilimsel metinler kişel bakış açısı içermeyen nesnel karakterli metinlerdir. Bu tür metinlerde sözlüksel özellikler önem taşır. Hem bilimsel hem teknik metinlerde ortaçlar ve mastar ifadeler sıklıkla yer alır. Tüm metinlerin kompozisyon düzenine dikkat edilir. Metin bölüm ve paragraflara ayrılır. Üslup özellikleri ile ifadenin mantığı korunmaya çalışılarak konunun özü verilir.

Askerî teknik metinlerde, askerî teçhizat, silah türleri, teknik cihaz çalışma açıklamaları barındıran kılavuzlar vardır. Askerî bilgi metinleri askerî kavramlar, yeni terimlerle ilgili bilgiler verir. İfadeler nötr ve mantıksal düzen içerisindedir. Bilgi metinleri örnek içermez. Mesajlarda yalnızca gerçek sunulur. Askerî literatürde bu tür genelde çevrilmez çünkü her ulusun kendine özgü referans sözlüğü vardır. Bilgiler açıklık kazandıkça çevirmenler için bu literatür yeni olmaktan çıkar ve aktif şekilde kullanılırlar. Askerî gazetecilik metinleri sadece bilgi vermez, dünyada gelişen süreçlerin anlaşılmasına da katkıda bulunur. Okuyarlarda belirli bir kanaat oluşturulur. Diğer askerî metin türlerinin aksine verilen metne anlamlı bir karakter kazandırma amaçlı duygusal ifadelerle rastlanır.

Tüzük ve talimatlarda genel amaç yine bilgilendirmedir. Hangi durumda ne yapılması gerektiği anlatılır. Çevirisinde, kavram ve tanımlar verildiğinden yanlış anlaşılma riski az olup, zorluğa neden olmaz. Tüzük ve talimatlarda resmî dil yapısı korunur. Duygusallık içermez. İşlerin nasıl ve hangi sırada yapılması gerektiği maddelenir. Sunum şekliyle tüm belirsizlikler ortadan kaldırılır.

Askerî faaliyet talimnameleri, birliklerin operasyonlara hazırlanması, yapılması gereken kontroller ve ihtiyaç, tedarige dair çeşitli belgeler, direktif ve emirler içerir. Kanunlarla önceden belirlenir. Belgeler ordunun tüm birlikleri için ortak ve geçerlidir. Talimnameler açık ve nettir. Harekete geçmeye teşvik eder. Ordu kademesindeki tüm birimleri hızlı ve kararlı hareket etmeye teşvik ettiğinden duygusal içerik mevcuttur. Şimdiki zaman kullanımı yoğundur çevirilerde dikkat edilmelidir. Askerî faaliyet metnlerinin diğer önemli özelliği ise kısaltmaları sık görmemizdir. Bu tür metinler tercüme edilirken kısaltma ifadelerinin bilinmesi ön koşuldur. Bir diğer önemli özellik ise, bu metinlerde farklılığın göze çarpmasıdır.

Metinler, paragraf, madde, alt başlık gibi bölümlere ayrılır. Böylece, metin türlerindeki başlıklar daha kolay görünür, ifade gücü artar ve akılda tutulması kolay olur. Herhangi bir savaş emrinin yer aldığı paragrafın içeriği numaralara göre belirlenir. Askerî çevirmen böyle bir çalışma çevirisinde paragrafların içeriğini numaralarından bilir ve bu onu hızlandırır.

Metinlerde kültürel içerikli olanlar ile edebi eser çevirilerinde farklılıklar vardır. Çevirmen bilgi içeren metinlerin çevirisinde fazla özgür olamaz, edebi çeviriler ise duygu yoğunluğu bakımından çevirmeni kelimelerle oynama konusunda esnek bırakır. Burada devreye giren sadık çeviri mi serbest çeviri mi sorusu gündemdeki yerini halen korumaktadır.

Askerî alandaki bilimsel çalışmaların, özellikle de teçhizat, silah ve mühimmatların hızla gelişmesine bağlı olarak, giderek daha fazla yeni terim ve terminolojik ifadeler ortaya çıkmaktadır. Bu hızlı gelişmeyle birlikte kelime dağarcığının terminolojik katmanı, askerî literatürün en hareketli unsuru haline gelmekte ve bizi belirli bir terminoloji kullanımına itmektedir. (Şevçenko, İgnatov, Gural, 2015, s.3-6).

Askerî kelime dağarcığı, her şeyden önce, askerî kavramları ifade eden bilimsel ve teknik terimler de içinde olmak üzere tüm kelime ve bileşimleri, doğrudan silahlı kuvvetlerin askerî çalışmaları, savaş, tatbikat vb. faaliyetleriyle ilgili kavramları içerir. Ayrıca, askerî kelime dağarcığı, tamamen askerî kavramları ifade etmese de yalnızca askerî ortamdaki personel tarafından kullanılan kelime ve birleştirmelerin yanı sıra bazı yabancı alıntı ve çeşitli jargonlar da içerebilir.

Çalışmamızın yukarıdaki bölümünde askerî jargon kavramından söz etmişken, bu bölümde de askerî jargon ve argo ile ilgili kısaca bilgi vermek istiyoruz. Rus askerî jargonu ve Türk askerî jargonu hakkında belli başlı ifadelerle ilgili bilgi vermenin yerinde

olacağını belirtmekle birlikte, bu konunun da başlıca bir alan olduğunu ve dolayısıyla bu konuya fazla odaklanmadığımızı belirtmek isteriz.

Konumuz olan diplomatik askerî terminolojide direkt olarak var olmayan argo ile jargon ifade ve kalıplar hem sözlü hem de yazılı basında karşımıza çıkmaktadır. İfade gücü yüksek ve oldukça uyarıcı etkiye sahip olan ve birbirinden farklı olan bu ifadeler askerî personelin kendi aralarında sıklıkla başvurdukları kelimeler olup sözlü kültür ögesi konumundadırlar. Argo için, Türkçe sözlük'te “Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken, çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyim”; jargon için ise, “aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil veya söz dağarcığı” (<https://sozluk.gov.tr/>, Türk Dil Kurumu, 2023) tanımı yapılmıştır.

Askerî terminolojinin “askerî jargon” ve “askerî argo” alanında özel çalışmalara imza atmış olan Rus dilbilimci G.A. Sudzilovski, askerî kavramları belirtmek için kullanılan sözcükleri jargon olarak tanımlamaktadır. Askerî argo yalnızca sözlü konuşmada değil, yazılı basında askerî haberler bölümünde, kurgusal askerî hikâye ve romanlarda, bazı askerî belge türlerinde ve bazen de askerî birlik içinde yazılan yönetmelik ve kılavuzlarda bulunur. Argo, askerî personelin yakınlarıyla yaptığı kişisel yazışmalarda da sıklıkla görülmektedir (Sudzilovski, 1973, s. 22).

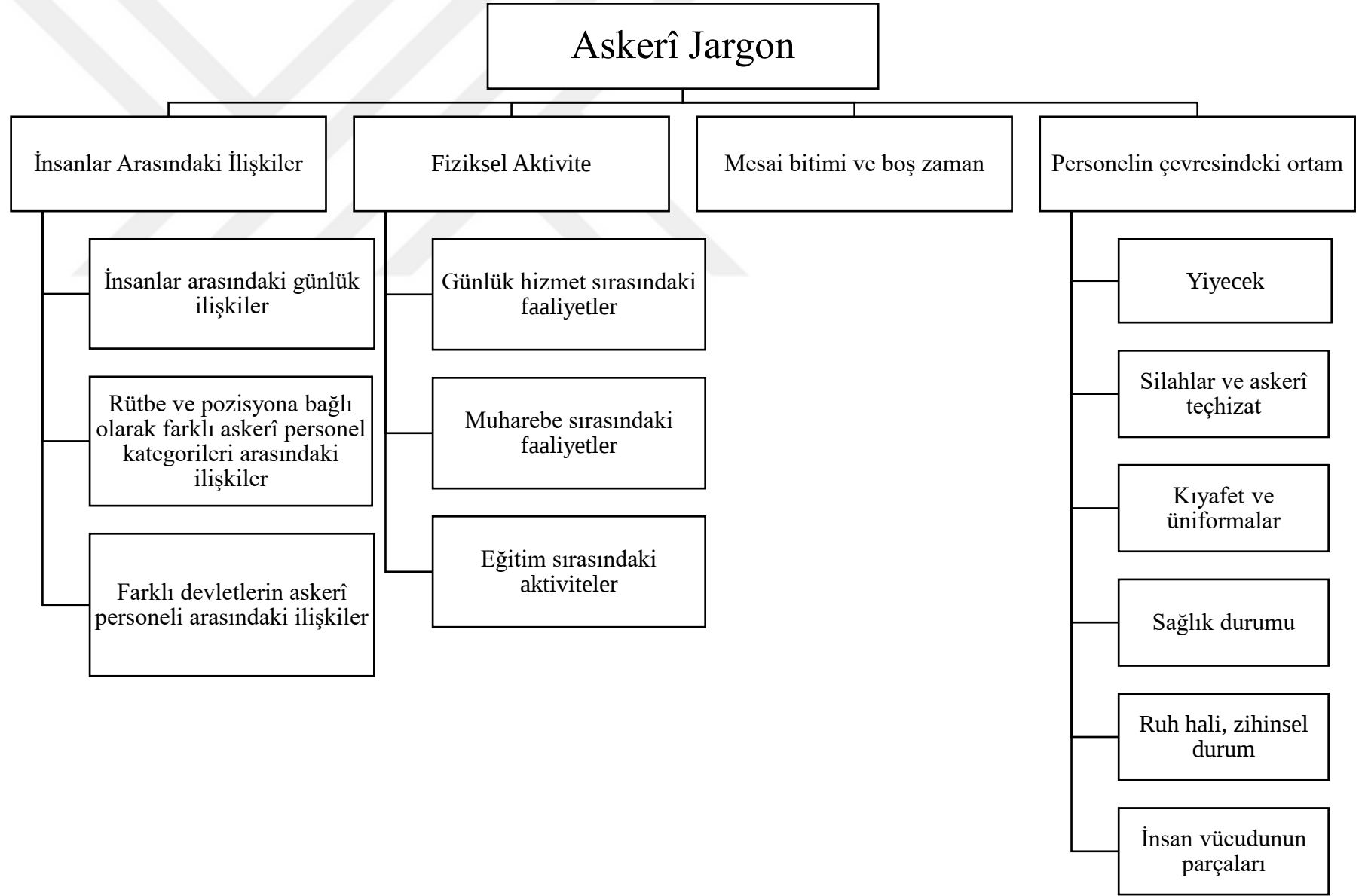
Askerî argo çok geniş kapsamlıdır ve askerî yaşamın neredeyse tüm alanlarını kapsar. Hemen hemen tüm kavramların, silahların, askerî teçhizatın ve çok daha fazlasının resmî olmayan dilde isimleri vardır. Bunun nedeni, askerî personelin günlük yaşamındaki ve mesleki faaliyetlerindeki nesneleri ve olayları kısaca belirleme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. (Örn. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bağlısı bir gemide görevli personelin, gemi hizmetini bitirdikten sonra Deniz Kuvvetlerinin karada konuşlu birliklerinden herhangi birine atanması durumunda “karaya çıkmak” ifadesinin kullanılması).

Askerî argonun çeşitli şekillerde oluştuğu bilinmektedir. Sözcüksel-anlamsal, morfolojik (kelime birleşimi, ekleme, kısaltma, dönüşüm), deyimsel birimlerin ortaya çıkışı, yabancı dillerden alıntılar ve hedef dilin bölgesel lehçeleri dikkat çekici oluşturmaktadır (Sudzilovski, s. 17-43). Sudzilovski'ye göre askerî argonun oluşturulmasında kullanılan yöntemler aşağıdaki şekilde listenebilir.

1) Sözcüksel-anlamsal kelime oluşumu. Anlam aktarımı nedeniyle birimlerin oluşması.

- 2) Kelime birleştirme.
- 3) Ekleme.
- 4) Kısaltma.
- 5) Objenin çıkardığı sestten etkilenecek kelime üretme.
- 6) Dönüşüm.
- 7) Deyimsel birimlerin ortaya ıkışı. “Nöbetçi olmak, devriye atmak” gibi.
- 8) Yabancı dilden alıntılar.
- 9) Hedef dilin diğerk bölgesel lehçelerinden alıntılar.
- 10) Argo dilden kelime alıntıları.

Rus yazar ve şairlerinden İ.V. Belova ve Yu.E. Pavlova, terminoloji çalışmaları sırasında hem bilimsel hem de eğitsel amaçlarla askerî argoyu, askerî personelin yaşamının çeşitli yönlerini ve nesnelerini yansıtan tematik gruplar halinde sınıflandırılmaya tabi tutmuşlardır. Bu tematik gruplar ve alt başlıkları şu şekildedir: (Belova, Pavlova, 2008, s. 33–38). Bkz. Şekil 3

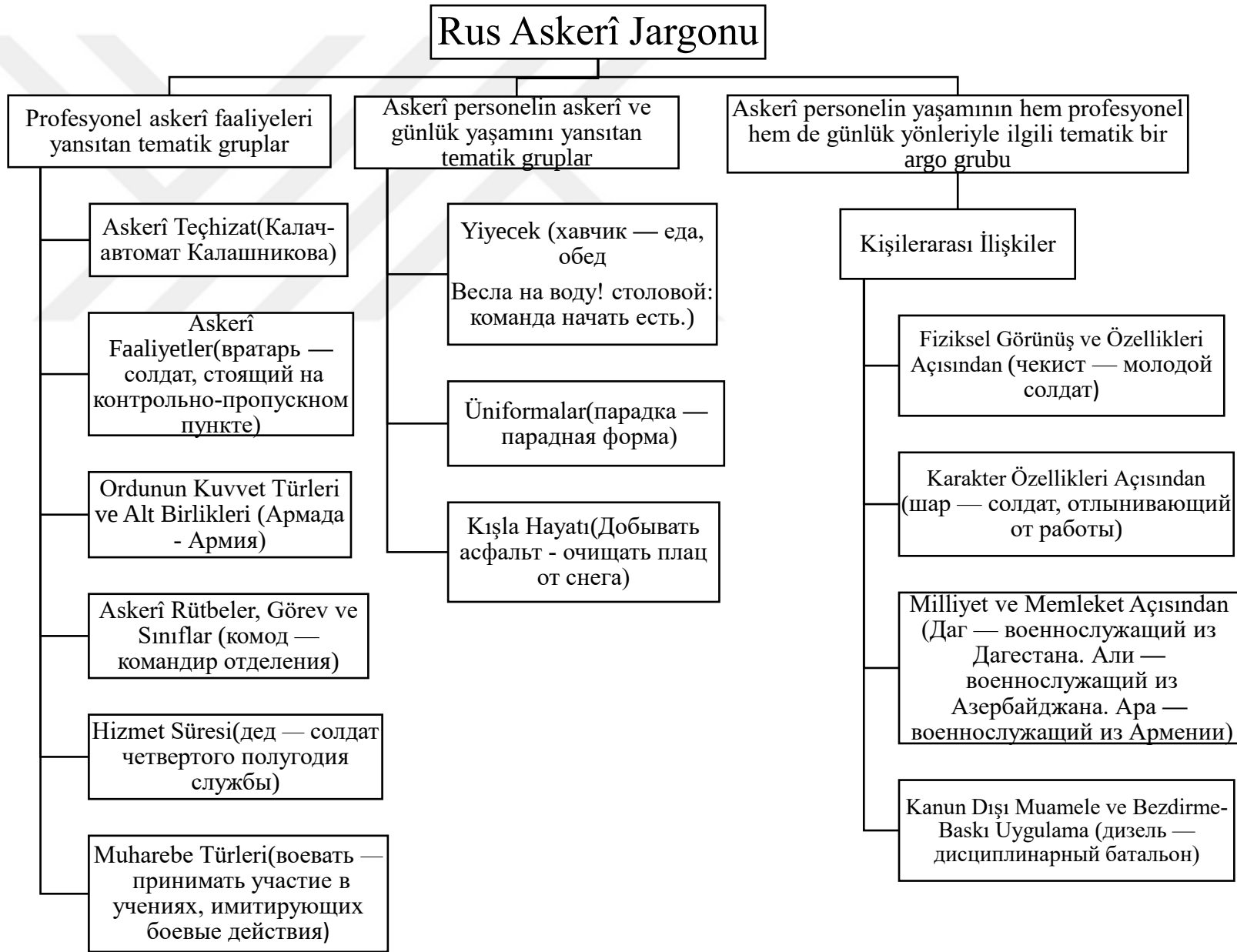

Şekil 3

Rusya Silahlı Kuvvetleri içerisindeki askerî argo ve jargonu araştıran Lazareviç'in çalışmasında öngördüğü ve Korovuşkin tarafından detaylı bir şekilde ele alınan Rus askerî argosunun tematik sınıflandırması ise aşağıdaki gibidir (Lazareviç, 2000, s. 54) (Korovuşkin,1989, s. 3-5). Tabloda; askerî personelin hem profesyonel hem de günlük hayatı ile ilgili oluşturulmuş argo ifadelerine ait başlıklar ve bunlara ilişkin sınıflandırmalar görülmektedir.

Lazareviç'in Rus askeri jargonun sınıflandırması temelinde örneklerle verilen tablo aşağıda sunulmuştur. Bkz. Şekil 4 Tablodaki örnekler Lazareviç'e ait olmayıp Rus silahlı kuvvetlerinde güncel olarak kullanılan askeri jargon sözlüğünden istifade edilerek oluşturulmuştur. (<https://magazines.gorky.media/nz/1999/5/slovar-sovremennogo-armejskogo-zhargona-opyt-sozdaniya.html>)

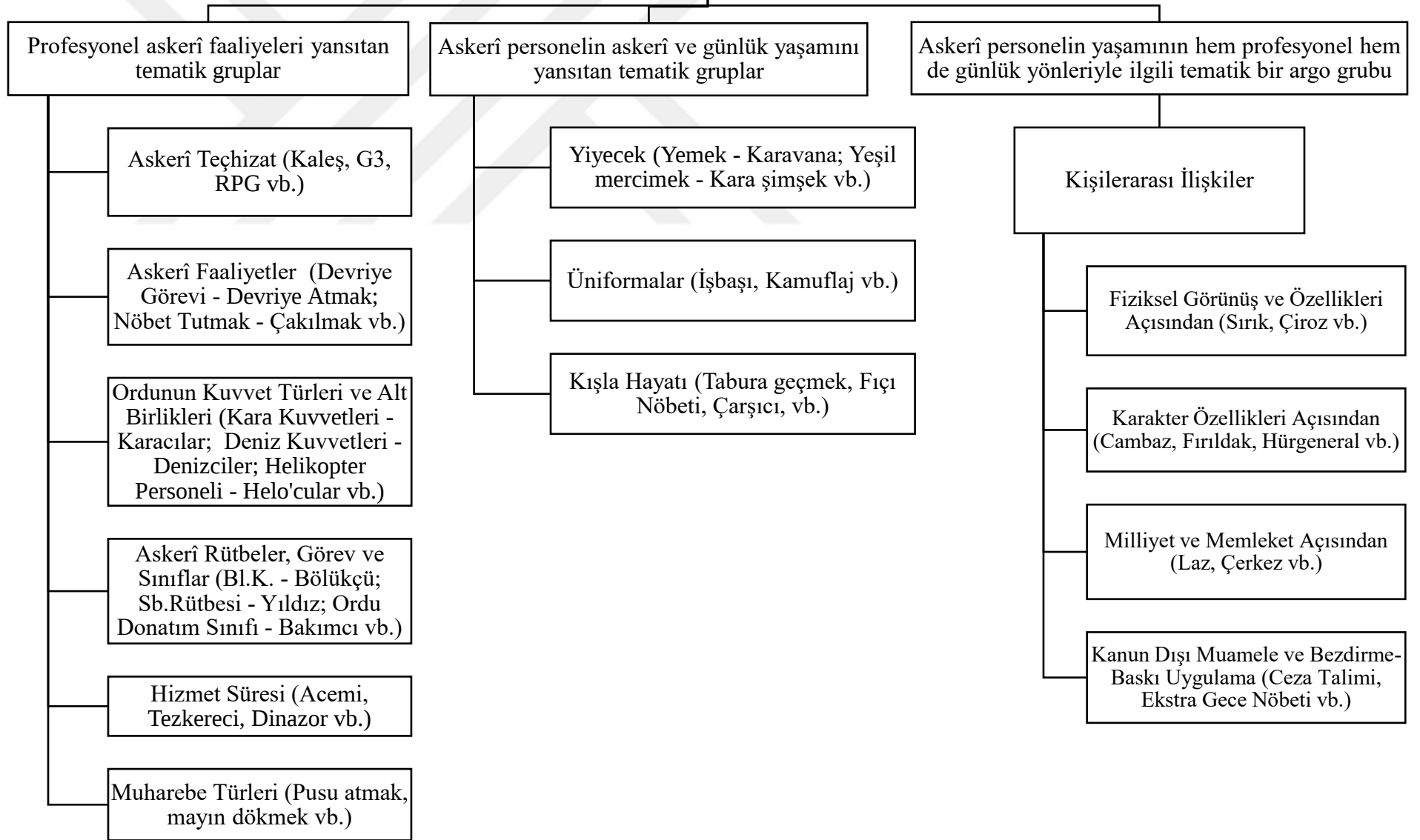

Şekil 4

Her ülkenin ordusunda olduğu gibi Türk Silahlı Kuvvetleri personeli arasında da argo kelime ve benzetmelerden oluşan ifadeler kullanılmaktadır. Rus dilbilimciler Korovuşkin ve Lazareviç'in Rus Askerî Jargonu ile ilgili yapmış oldukları askerî jargon çalışmasında yer alan tematik sınıflandırma tablosu Türk Silahlı Kuvvetleri'nde kullanılan jargon yapısına en uygun olanıdır. Bu nedenle, Korovuşkin'in çalışmasında yer alan tabloyu Türk Silahlı Kuvvetleri'ne örnekleriyle beraber uygulamak uygun olacaktır. Bkz. Şekil 5

Türk Silahlı Kuvvetleri Askerî Jargonu

Şekil 5

Sudzilovski'nin çalışmasında belirttiği temel sonuçlardan biri de askerî jargon ve argonun ayırt edici özelliklerini anlamak, çevirmenin askerî kelime dağarcığının çeşitli unsurlarının daha doğru bir şekilde kullanımında, bunları üslup açısından doğru bir şekilde ayırt etmesine ve çalışmadaki ciddi yanlışlıklardan kaçınmasına olanak tanıyacaktır (Sudzilovski, s.6-7).

Dilbilimci Sudzilovski'nin gerekliliğini açıkça belirttiği gibi, gelecekteki askerî çevirmenlerin müfredatına askerî jargon/argo çalışmalarının da dâhil edilmesi ihtiyaç haline gelmiştir. Böylelikle, askerlik mesleğini eylemsel olarak yerine getirmeyen bir tercümanın da askerî personelin konum, tutum ve davranışlarını anlamaya çalışarak, çevirmenlik ve çeviri faaliyetlerine katkı sağlaması mümkün hale gelebilecektir.

Askerî jargon/argonun türleri ve alt başlıkları ile kullanım alanlarına değindikten sonra, askerî kelime dağarcığının, silahlı kuvvetlerde bir bütün olarak kullanılan kelime ve ifadelerini de vurgulamak gerekir. Bu grupta, askerî yaşamın, kuruluş yapısının, taktiklerin, silahların, çeşitli teçhizatın ve üniformaların birçok genel kavramını ifade eden yaygın ve ortak olarak kullanılan bir dizi kelime ve birleşik kelime yapıları vardır. Bunun yanında, silahlı kuvvetlerin değişik kuvvet türlerinde farklı ifade ve kavramlar da mevcuttur.

Ordu içerisindeki her kuvvet komutanlığının aktif askerî faaliyetleri ve askerî teknik konuları farklı alanlara bölündüğünden, taktik, askerî organizasyon yapısı, askerî teknik konularındaki terminolojinin de kuvvet ve birlik türlerine göre farklılık göstermesi kaçınılmazdır. Örneğin, piyade birliklerindeki “takım” kelimesi topçu birliklerinde “müfreze” anlamına gelmektedir. Yine, Kara ve Hava Kuvvetleri Komutanlıklarındaki “tabur” yapılanması, Deniz Kuvvetleri Komutanlığının kara birliklerinde aynı şekilde kullanılırken, yüzer unsurlarında ise bu yapılanma, bir gemi komutanlığına tekabül etmekte ancak “tabur” terimiyle ifade edilmemektedir. Bu örnekler aynı kelimenin farklı kuvvetler ve birliklerin farklı alanlarında farklı terimler olarak karşımıza çıkabileceğini göstermektedir. Her askerî terminoloji türünde, belirli bir askerî konudaki tüm terimler her zaman tek anlamlıdır.

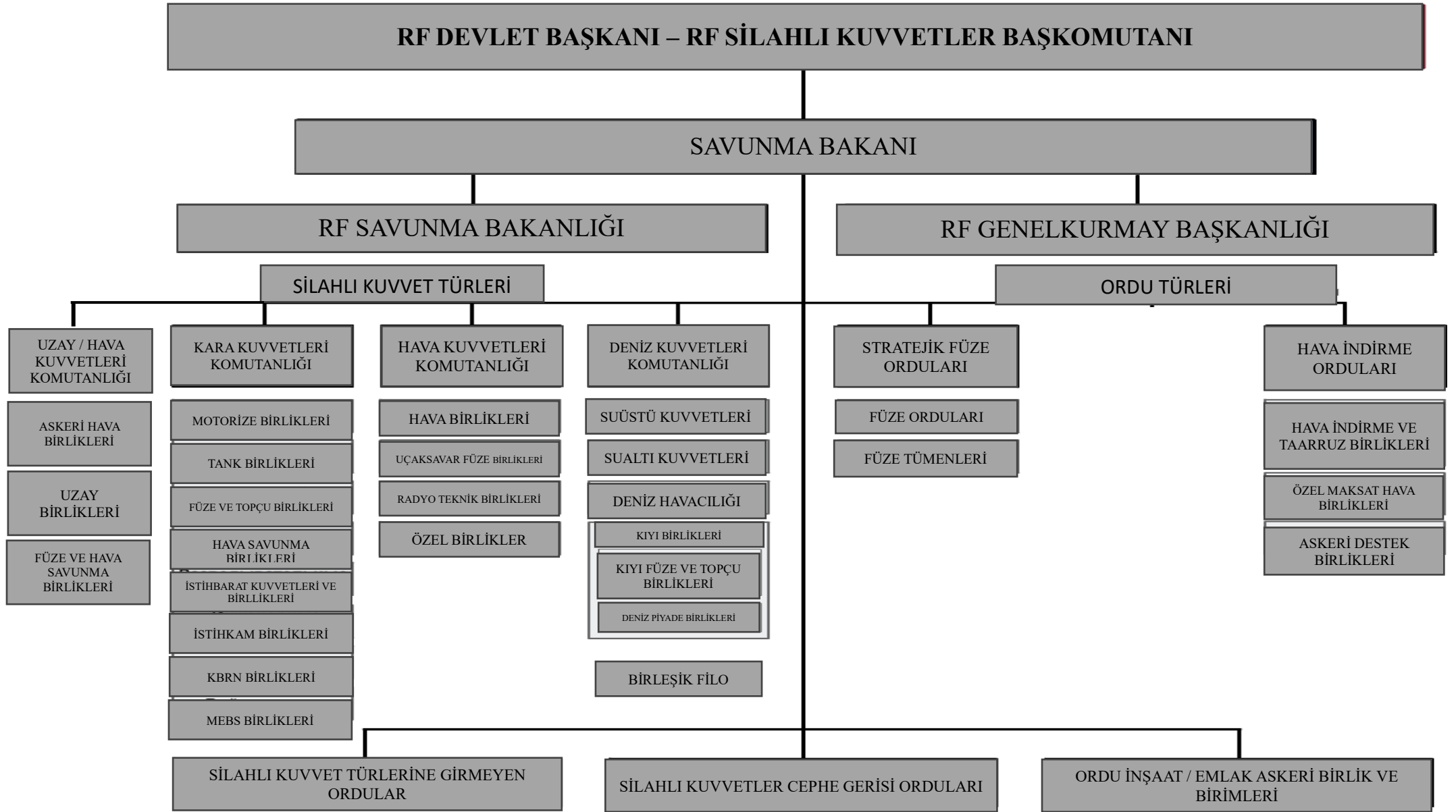
Askerî terminolojinin bir başka özelliği de terimlerin birbirine belirli bir oranda bağımlılığıdır. Bu bağımlılık Rus askerî terminolojisinde bulunmamaktadır. Örneğin, tüm savaş gemileri genel kavram olarak su üstü ve su altı olarak ikiye ayrılmıştır. Her iki kısımda da muharip ve yardımcı sınıf gemiler olabilir. Tüm suüstü gemileri, Türkiye dâhil olmak üzere, NATO ülkelerinin silahlı kuvvetlerinde tek tip işaretlere sahip belirli

sınıflara ayrılmıştır. Her savaş gemisinde, belirli bir gemi sınıfına atanmış bir harf ve ilgili geminin sıra numarasını belirten üç rakamlı bir sayı vardır. İngilizce'de bu sayıya “borda numarası” denir. İngiltere'de gemiler flama numarası ile tanımlanırlar. Bu durum “flama numarası” terimiyle ifade edilmektedir. İngiltere ve ABD'de gemileri tanımlamak amaçlı numaralandırma ilkesi farklı olsa da temel durum geminin işaretlenmesidir (Şveytser, 1999, s. 65-68). Gemi sınıflandırması için böyle bir sistem Rus Donanmasında kullanılmamaktadır. Geminin tipi kendine has özellikleri ile belirlenirken, geminin markalaması sadece üç rakamdan oluşan bir sayı ile yapılmaktadır. Bu durum, Rus askerî terminolojisinde “Бортовой номер” şeklinde ifade edilmektedir. Görüldüğü gibi temel kavramı aynı olan aynı dili kullanan iki ülkede bile terimlerin farklı kullanılması söz konusu olabilmektedir.

Askerî terminolojilerin genel özelliklerinin bilinmesi, hedef dildeki ilgili ülkeye ait askerî terminolojinin ulusal özellikleri ile silahlı kuvvetlerinin yapısı ve rütbelerin tanınması, tercümana sözlük ve kılavuzlarda çevrilmeye çalışılan kavrama veya kelimeye karşılık gelen eşdeğeri bulma konusunda kolaylık sağlar.

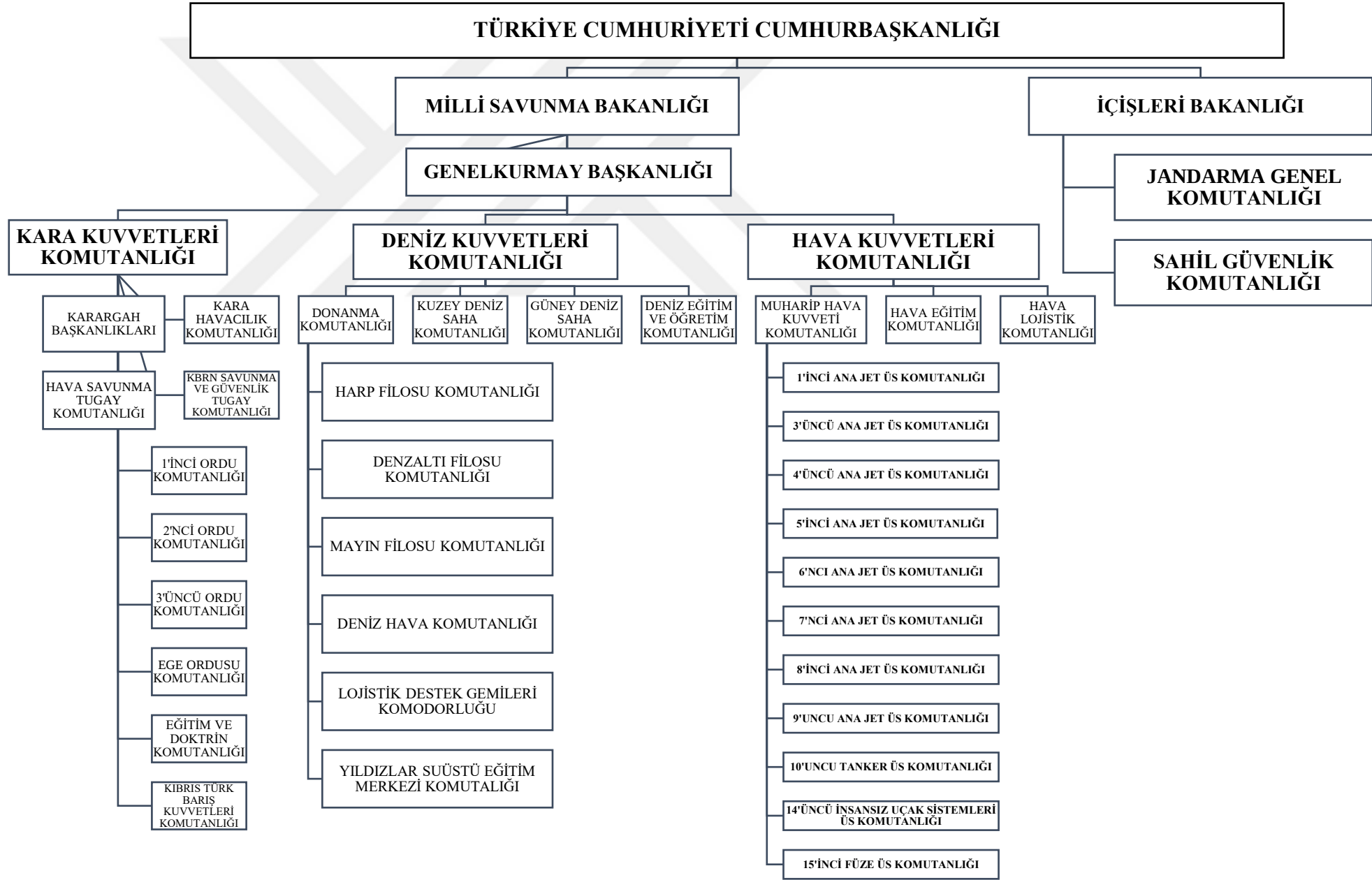
Yukarıda Silahlı Kuvvetlerin değişik Kuvvet Komutanlıkları ve birliklerinin farklı terminolojik yapılarından ve rütbe kavramlarından söz etmişken, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetlerinin yapılanmaları ve rütbe karşılıklarını çevirilerde faydalanmak adına birer tablo ile göstermek yerinde olacaktır. Bu şemanın verilme gerekliliği, kavramların çevirilerinde eşdeğerlik olmamasından kaynaklıdır. Çeviri sırasında eş değerklik kazandırılmazsa karşı kültürde aynı etki yaratılamamaktadır. Bu eşdeğerliği daha net biçimde sunmak amacıyla ilk olarak Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Yapılanması daha sonra, T.C. Silahlı Kuvvetleri Yapılanması şemaları sunulduktan sonra her iki ülkenin kara, hava ve deniz kuvvetlerindeki askerî personel rütbe karşılıkları verilmiştir.

RUSYA FEDERASYONU SİLAHLI KUVVETLERİ YAPILANMASI

Şekil 6

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ YAPILANMASI

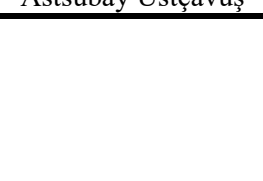
Şekil 7

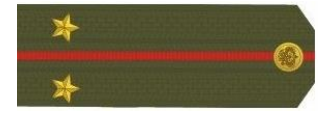
**RUSYA FEDERASYONU SİLAHLI KUVVETLERİ ve TÜRK SİLAHLI
KUVVETLERİ ASKERİ RÜTBELERİ**

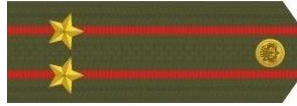
**ВОИНСКИЕ ЗВАНИЯ В ВООРУЖЁННЫХ СИЛАХ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
и ТУРЕЦКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

Kara ve Hava Kuvvetleri Komutanlıkları Rütbeleri

Воинские Звания Сухопутных Войск и Военно-Воздушных Сил

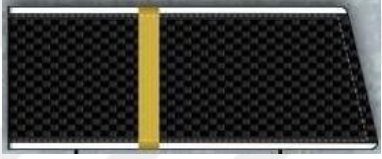
Askerî Personel Составы Военнослужащих	Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Rütbeleri Воинские Звания Вооружённых Сил Российской Федерации	Türk Silahlı Kuvvetleri Rütbeleri Воинские Звания Вооружённых Сил Турецкой Республики
Er ve Erbaşlar Солдаты	Рядовой 	Er
	Капрал / Ефрейтор 	Onbaşı
	-	Çavuş
Astsubaylar Сержантский состав	-	Astsubay Astçavuş
	Младший Сержант 	Astsubay Çavuş
	-	Astsubay Kıdemli Çavuş
	Сержант	Astsubay Üstçavuş

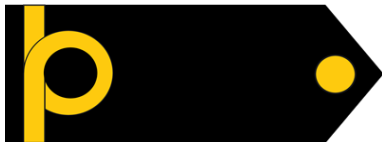
		
	-	Astsubay Kıdemli Üstçavuş
	Старший сержант 	Astsubay Başçavuş
	Старшина 	Astsubay Kıdemli Başçavuş
Прапорщики	Прапорщик 	-
	Старший Прапорщик 	
Ast Subaylar Младшие Офицеры	Младший Лейтенант 	-
	Лейтенант 	Teğmen
	Старший Лейтенант 	Üsteğmen

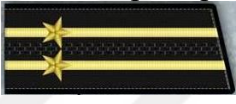
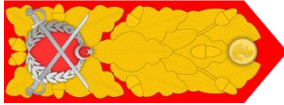
	Капитан 	Yüzbaşı
Üst Subaylar Старшие Офицеры	Майор 	Binbaşı
	Подполковник 	Yarbay
	Полковник 	Albay
	Генерал-майор 	Tuğgeneral
Generaller Вышие Офицеры	Генерал-лейтенант 	Tümgeneral
	Генерал-полковник 	Korgeneral
	Генерал Армии 	Orgeneral
	Маршал Российской Федерации 	Mareşal

Şekil 8

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Rütbeleri
Воинские Звания Военно-Морских Флот

Askerî Personel Statüsü	Rusya Federasyonu Deniz Kuvvetleri Rütbeleri	Türk Deniz Kuvvetleri Rütbeleri
Составы Военнослужащих	Воинские Звания Военно-Морских Флот Российской Федерации	Воинские Звания Военно-Морских Флот Турецкой Республики
Er ve Erbaşlar Матросы	Матрос	Er
	-	Onbaşı
	Старший Матрос 	Çavuş
Astsubaylar Сержантский состав	-	Astsubay Astçavuş
	Сержант	Astsubay Çavuş
	Старшина второй степени 	Astsubay Kıdemli Çavuş

	Старшина первой степени		Astsubay Üstçavuş	
	-	-	Astsubay Kıdemli Üstçavuş	
	Главный Старшина		Astsubay Başçavuş	
	Главный Корабельный Старшина		Astsubay Kıdemli Başçavuş	
Asteğmenler Прапорщики	Мичман		Asteğmen	
	Старший мичман			
				

Ast Subaylar Младшие Офицеры	Младший лейтенант 	-
	Лейтенант 	Teğmen
	Старший лейтенант 	Üsteğmen
	Капитан-лейтенант 	Yüzbaşı
Üst Subaylar Старшие Офицеры	Капитан третьего ранга 	Binbaşı
	Капитан второго ранга 	Yarbay
	Капитан первого ранга 	Albay
Amiraller Вышие Офицеры	Контр-адмирал 	Tuğamiral
	Вице-адмирал 	Tümamiral
	Адмирал 	Koramiral
	Адмирал Флота 	Oramiral
	Маршал Российской Федерации 	Büyük Amiral

Şekil 9

Çalışmanın bu bölümünde, “Askerî Terim”, “Askerî Terim Söz Varlığı” ve “Askerî Terminoloji” kavramlarını inceleyip ilişkilendirdik. Bu kavramları tekrar edecek olursak; Askerî terim, bir kelime veya ifadeyle temsil edilebilen askerî terminolojinin belirli bir birimidir. Askerî terim söz varlığı, tüm askerî faaliyetlere (askerî yazışma, kanun, talimat, eğitim, harekât vb.) ait metinlerde kullanılan bir dizi kelimedir. Askerî terminoloji ise, her biri açıkça tanımlanmış bir uygulama kapsamı ve bilimsel gerekçeyle kesin olarak tanımlanmış bir anlama sahip olan yerleşik askerî terimlerin resmîleştirilmiş bir sistemidir.

Askerî terminolojinin her üç tanım için de genel bir kavram olduğu görülmektedir. “Askerî Terim”, “Askerî Terminoloji”, ve “Askerî söz varlığı” kavramlarının tanımlarında bazı farklılıklar vardır ancak çalışmamızda bu kavramlar özdeş olarak kabul edilmiştir.

Tüm bu bilgiler ışığında, askerî terminolojideki terimlerin genel özelliklerini aşağıdaki şekilde verebiliriz:

1. Terimler askerî bir iş dalında tek anlamlıdırlar.
2. Terimler niteliksel olarak bağlamdan bağımsızdırlar.
3. Terimler üslup açısından nötrdürler.
4. Terimler sistemsal olarak, belirli bir askerî faaliyet türünde tanımladığı nesnenin kavram grubuna aittirler.

Yukarıda özellikleriyle birlikte açıkladığımız “Askerî Terminoloji”, silahlı kuvvetlerin personeli arasındaki konuşmalarda, birlik içi, karargahlar arası ve diğer sivil kurumlarla yapılan yazışmalarda ve askeri haberlerin kamuoyuna duyurulması sırasında basın yayın organlarında sıklıkla kullanılmaktadır. Askerî terminolojinin kullanıldığı metinlere ve bu metinlerin çevirin özelliklerine de değinmek yerinde olacaktır.

2.5. Askerî Metin Türlerinin Çeviri Özellikleri

Kitle iletişim araçlarında ve resmî gazetelerde yer alan askerî haber ve anlaşma metinlerinden örnekler vererek çeviride yaşanan zorlukları analiz ettiğimiz bu çalışmada; askerî terimlerin çevirisinin, çevirinin özel bir türü olduğu görülmektedir. Böyle bir çeviri üst düzey terminoloji bilgisi gerektirir. Askerî alanda günlük faaliyetlerde kullanılan kelimeler dahi belirgin bir profesyonellik gerektirir. Tüm çeviri metinlerinde olduğu gibi

askerî metinlerde de ifadelerin eksiksiz, tam, şüpheyi yer vermeyen ve net olma gerekliliği vardır. Çevirisinde sorun barındıran bir metin, içerisindeki konunun doğru algılanmamasına ve diplomatik ilişkilerde yanlış anlaşılmalara yol açabilir.

Askerî Çeviride Tür Kavramını tez çalışmamızda yalnızca yazılı metinler temelinde inceleyeceğiz. Askerî metin çevirilerinde çevirmenin sadece çeviri tekniklerini bilmesi yeterli olmamaktadır. Çevirmen hem çevirinin doğasını hem bağlamının gerektirdiklerini uygulayabilmelidir. Askerî çeviride türlerin belirlenmesi, çeviri pratiği açısından önemlidir; çünkü bu, belirli bir türe özgü dilsel araçların seçiminde askerî çevirmene rehberlik eder ve muhatabına metnin amacını belirtir. (Strelkovski, 1979, s.100).

Askerî metinler de dahil olmak üzere çevirilerde en çok yaşanan zorluklardan biri de kelime öbeği terimlerinin çevirisidir. Bu tür terimlere genellikle çok bileşenli terimler denir. Bu ifadeye yönelik tek bir yaklaşım yoktur. Ancak, çok bileşenli terimleri, iki veya daha fazla ayrı anlama sahip kelimedenden oluşan çok sözcüklü terminolojik birleşim olarak tanımlamak mümkündür. Çok bileşenli terimler hem askerî terminolojide hem de bilimsel ve teknik terminolojide önemli bir yer tutar ve çevirileri son derece dikkat gerektirir. Çok bileşenli terimlerin birçoğu, uzun kelime yapıları ve neredeyse sınırsız bileşik oluşumları nedeniyle özel sözlük ve kılavuzlarda bulunmazlar. Bu durumda da çevirmenin bu terimlerin anlamını ana dilin açıklama araçlarını kullanarak aktarması gerekmektedir.

Çok bileşenli askerî terimlerin çevirisine yönelik temel yöntemler şu şekilde sıralanabilir.

- Benzer edatlar grubu kullanılarak yapılan çeviri;
- Terim bileşenlerinin yerlerinin değiştirilmesiyle yapılan çeviri;
- “İsim, edat, zarf” gibi kelime gruplarını kullanarak yapılan çeviri;
- Sıfat fiil ve zarf fiillerden oluşan ifadeler kullanılarak yapılan çeviri;
- Tanımlayıcı çeviri.

Sonuç olarak; çok bileşenli terimleri çevirirken yukarıdaki yöntemlerin hepsinin ana yöntemler olduğunu kabul edebiliriz, ancak bir yöntemin veya diğerinin nihai seçimi, çok bileşenli terimin sözcüksel içeriğinin yanı sıra bilgi içeriğine de bağlıdır (Vanyagina, Kanatayev, 2018, s.16). Bu nedenle çok bileşenli terimleri çevirirken kapsamlı bir anlamsal ve sözdizimsel analiz yapılmalıdır.

Askerî çevirilerin ayırt edici en büyük özelliği, terim zenginliğinin bol olması ile mecazi ve duygu yüklü ifadelerle rastlanılmamasıdır. İfadeler son derece net ve keskin

olarak sunulur. Çevirideki en büyük zorluklardan biri kelime gruplarından oluşan terimlerdir (Vanyagina, Kanatayev, 2018, s.14).

Askerî çeviriler, belirgin bir askerî iletişim işlevine sahip özel çeviri türlerindendir. Ayırt edici özellikleri vardır. Duygusal ifade içermeyen terminolojinin son derece kesin ve net bir şekilde sunulmasıyla karakterize edilen askerî çeviride çevirinin doğruluğu çok önemlidir, çünkü çevrilen materyal önemli kararların alınmasında, askerî operasyonların yürütülmesinde kritik öneme haizdir (Bekturdiyeva, 2018, s.2).

Askerî metinlerde karşımıza çıkan belirli bir terminoloji içeren ifadelerde, çeviri yapacak kişinin, söz konusu ülkenin silahlı kuvvetlerinin oluşumuna ve teşkilat yapısından başlayarak tercüme edilecek metnin özelinde kullanılan kısaltmalara, askerî-teknik teçhizat ve silahlarla ilgili bilgilere vakıf olması önem arz etmektedir. Bunun yanında çevirmenin, kendi kelime hazinesinin genişliği ve bunu aktaracağı hedef dilde akıcı bir anlatım tarzına sahip olması, dilden dile uygun eşleştirmeyi bulması, askerî politik ifadelerle aşina olması, söz konusu ülkeler arasındaki gelişmeleri hem yakından takip etmesi ve ihtiyaç duyulabileceği düşüncesiyle arşiv çalışması yapması da gerekir. Askerî terminolojinin özel dikkat gerektiren bir alan olduğu benimsenerek ortak bir terminoloji geliştirilmesi gerekir. Ortak mutabakatla, iş birliği çerçevesinde hem ülkeler arası hem kurumlar arası bu terminoloji dikkatle kullanılmalıdır.

Çevirinin bir faaliyet süreci olduğu ve bu sürecin çeşitli aşamalardan geçtiğinden yukarıda söz etmiştik. Bu aşamaları karmaşık bir iletişim eylemi olarak da adlandırabiliriz. Dil kullanımının ne kadar hassasiyet içerdiği ve verilmek istenen iletinin bozulmadan karşı tarafa iletmenin zorluğu malumdur. Rus dilbilimci, Rurik Konstantinoviç Minyar Beloruçev, “çeviriye başlarken çevirinin yazılı mı sözlü mü yapılacağı, metnin bilgi metni mi mesaj metni mi olduğu gibi ön çalışmaların yapılması gerekliliğinin ve analiz çalışmasının sürecin tüm bileşenlerini tanımlamak ve mevcut bağlantıları tespit etmek için yapıldığının” altını çizmiştir (Beloruçev, 1980, s.194-195).

Terim ve terminoloji alanlarındaki kavramları bir sözlükte toplayan Rus dilbilimci L.L. Nelübin askerî metinlerin çevirisinin üslup özelliklerini tanımlarken, çeviri yeterliliğinin sağlanmasında en önemli sorunlardan birinin özgün metne ait üslubun aktarılması olduğunu belirtmektedir. Nelübin, “Çevirinin üslupsal yönü, orijinalin genel işlevsel ve iletişimsel yönelimine uygun olarak ve çevirinin yapıldığı dilin mevcut edebi

normlarını dikkate alarak sözcüksel ve dilbilgisel araçların doğru seçilmesine bağlıdır.” ifadesiyle, askerî metinlerin tarzının tekdüze olmadığının, tercümelerde iki eğilim olduğunun, birincisinin, genellikle kuru, resmî-bürokratik bir dille yapılan hantal bir çeviri, ikincisinin ise, günlük konuşmada kullanılan tanıdık ifadeleri barındıran basit bir çeviri eğilimi olduğunun altını çizmiştir (Nelübin, 2003, s. 212). İkinci eğilimin genel olarak daha çok teknik personele yönelik askerî ve askerî-teknik materyaller olabileceği, erişilebilir ve anlaşılabilir hale getirilmesi amaçlı olduğu düşünülebilir. Birçok askerî materyal, okuyucuya sunulan konunun özünü aktarmaya yardımcı olan açıklayıcı resimler, tablolar, şema ve diyagramlarla doludur. Her durumda, çevirmen, ilgili materyallerin hedef dildeki askerî sunum tarzını kullanarak, orijinal materyalde mevcut olan görüntüleri, günlük konuşma dili ve argo unsurları Rusça'ya çeviri esnasında etkisiz hale getirerek orijinal materyali, Rus askerî materyallerine uygun bir şekilde aktarmaya çalışmalıdır. Rusça sunum tarzı, ilgili materyal türü için benimsenen Rus askerî dilinin normlarına uygun olmalıdır (Nelübin, 2003, s. 213).

Rus dilbilimci Nelübin, anlam ve çeviri zorluğu açısından askerî terimleri üç gruba ayırmıştır. Bunlar;

1. Hedef dilin uygulama alanındaki gerçeklerle kaynak dile ait uygulama alanındaki gerçeklerin birbiriyle örtüşmesini ifade eden terimler. (Rusçada doğrudan karşılığı olan terimler)

2. Hedef dilin uygulama alanında yer almayan, ancak genel kabul görmüş terminolojik eşdeğerlere sahip olan ve kaynak dilin uygulama alanı gerçeklerini ifade eden terimler.

3. Hedef dilin uygulama alanındaki gerçeklikte yer almayan, genel kabul görmüş terminolojik eş değerlerine sahip olmayan ve kaynak dilin uygulama alanı gerçeklerini ifade eden terimler.

Son terim grubu çeviri ile ilgili olarak en problemli olanıdır, çünkü yeterliliğe ulaşmak için çevirmenin belirli bir terimin işleyiş alanında derin bilgiye sahip olması gerekir. Bu tür terminolojik çeviri transkripsiyon yöntemiyle yapılır. Eş değeri olmayan terimlerin çevirisinde çevirmenleri en çok zorlayan konu terim karşılığını verirken özgüllüğü yitirme korkusudur.

“Terimlerin kural olarak başka bir dilin karşılık gelen terimi ile çevrildiği unutulmamalıdır. Bu nedenle tercüme sırasında; bire bir aynı ifadeyle kullanımı, eş anlamlı ikameleri ve tanımlayıcı çevirileri gibi teknikler, yalnızca hedef dilde çeviri için karşılık gelen terim olmadığında kullanılmalıdır” (Nelubin, 1983, s.14-15).

Rus dilbilimci G.M. Strelkovski, tüm askerî kavramları tek bir askerî terminoloji grubuna genellemenin olanaksız olduğunu, çünkü neredeyse hepsinin farklı askerî ve teknik bilgi alanları olduğunu belirtir. Askerî çeviri uygulaması, kuram hakkında derin bir bilgi birikimine sahip olmadan ve çeviri sürecinin karmaşıklığını anlamadan yapılamaz. Kuram ve uygulama daima yakın ilişkilidir ve birbirini tamamlar (Strelkovski, 1979, s.1).

Askerî kavramların bütünlüğü, askerî terimler sözlüğünü oluşturmaktadır. Kavramsal olarak görünen tutarsızlıklar terimlerin doğrudan eşdeğerleriyle değil, başka şekillerde tercüme edilmesine neden olurlar. Askerî çeviri teorisinde, eş anlamlı kelimelerin çakışmaması özellikle önemlidir. Sözlüklerdeki farklılığın nedenlerinden biri, askerî kavramlar da dâhil olmak üzere kavramlar arasındaki farklılıklardır. Farklı dillerdeki askerî kavramlar arasındaki ayrılıklar çok yaygındır (s.41).

Okuma sürecinde bazen bazı anlam farklarını bulmak, kitap ve sözlüklere başvurmak gerekebilir. Çeviri yapan kişi, terminolojik ifadeler konusunda kelimenin orijinal anlamını doğru bir şekilde anlayamayabilir. Oysaki çevirmen, bir yabancı dilin temel askerî kavramlarının tüm sistemine hâkim olmalıdır. Rus dili üzerinde çalışan bir askerî tercüman, hedef dilin kullanıldığı silahlı kuvvetlerde mevcut olan askerî kavramlardaki farklılıkları dikkate almalıdır. Tercüman ya da mütercim için kaynak dildeki askerî metnin (sözlü veya yazılı) tam ve doğru bir şekilde anlaşılmasının koşulu, kişisel askerî terminoloji sözlüğünü çeşitli ulusal orduların askerî terminoloji sözlüğüne uyarlama yeteneğine sahip olmasıdır.

Askerî çeviride bu durum, özgün metni kavrama noktasında metni oluşturan kişinin dünya görüşüyle ilişkili olma noktasında önem taşır. Bu ilk aşamadır. İkinci aşamada, çeviri oluşturulurken çevirmen, sadece yabancı askerî terminolojiyi değil, silahlı kuvvetlerin tüm teşkilat yapısını, mevcut silahlarını, imkân ve kabiliyetlerini bilmeli, doğru anlamalı ve anlaşılır ifade şeklini seçebilmelidir. Dil dışı olan bu bilgilere sahip olmadan alanda uzman da olmak mümkün görünmemektedir.

İsviçreli dilbilimci Bally’e göre; “askerî konuşma” dili, belirli bir mesleki topluluğun doğasında bulunan ve faaliyetinin ortak konusuyla birleşen nitelikli bir sözlü

iletişim biçimidir. Askerî evirinin kaynağı olarak kabul ettiğimiz askerî konuşma dilinin temel kaynakları da ordunun ihtiyaçları temelinde, ordunun kendisi tarafından ya da ordunun teçhizat üreticilerince yaratılan terimlerdir (Bally, 1951, s.252).

Askeri terminolojideki terimlerin eviri yöntemlerini ele alıp açıklamaya çalıştık. Askeri metinlerde eviri özelliklerinin uygulanması ve kullanılan terminolojik ifadelerin çevirisi de kendi içerisinde çeşitli güçlükler barındırmaktadır. Çalışmamızın bu kısmında askerî metin çevirilerinde karşılaşılan zorlukları belirlemeye çalışacağız.

2.6. Askerî Metin evirilerinde Karşılaşılan Zorluklar

Çalışmamızın yukarıdaki bölümlerinde terim ve terminoloji kavramlarının kendine özgü olduğunu, terminoloji kullanımının ve çevirisinin ne denli önemli olduğunu vurgulamaya çalıştık. Kendine özgülüğü kuşku götürmez olan askerî terminoloji metnlerinin evirilerinin yanlış ya da eksik yapılma ihtimali terimin doğası gereği oldukça yüksektir.

Terminolojik konuşma dili içeren metinlerin çevirilerinde birtakım zorlukların varlığını, bu metinlerin ne şekilde çevrilmesi gerektiğini, uygulanabilecek eviri yöntemleriyle ilişkili dilbilimcilerin yaklaşımlarını çalışmamızın ilgili bölümünde açıklamış bulunmaktayız.

Çeviri sorunlarının nedenlerine açıklık getirmeye alışan Rus dilbilimcilerden olan şevenko, İğnatov ve Gural, “Askerî eviri Eğitiminde Mesleki Alt Dilin Rolü” adlı çalışmalarında en yaygın yapılan eviri sorunlarını açıklamış ve bu sorunları dört gruba ayırmışlardır. Bu gruplar;

- Cümleinin anlamını aktarmadaki bozukluklar;
- Üslup hataları;
- Özgün ifadenin yanlış aktarımı ve
- Dil kullanımının ihlali olarak belirtilmiştir.

evirideki anlamsal ihlalleri şöyle sıralamak mümkündür: Orijinalde varolan bilgilerin değiştirilmesi, eklenmesi, çıkarılması veya yanlış iletilmesi vb. Burada listelenen hataların tümü, özgün metnin gerçek anlamını büyük ölçüde bozabilir. Ayrıca evirmenin eviri faaliyetine yeterince hazırlanmadığı veya büyük olasılıkla bazı kelime ve cümlelerin anlamlarını yanlış anladığı ve bunları belirli bir bağlamda yanlış yorumladığı sonucuna varabiliriz.

İkinci grup olan üslup hataları, sözdizimsel bozukluklar, özgün metnin üslup ve türünün aktarılmasındaki yanlışlıklar ve orijinalin çevrildiği hedef dilin normlarının kullanımındaki üslup hatalarıdır. Bu hatalar, belirli bir çeviride kullanılan dillerin üslup farklılıkları ve türleri konusunda yetersiz anlayış olduğunda ortaya çıkar. Özgün ifadelerin yanlış aktarılması veya anlatılmak istenen konuda eksiklik bulunmasıdır. Bu durumda çevirmen, yazarın tutumunu, bir bütün olarak metnin amacını ve metni nasıl değerlendireceğini yeterince bilemez. Ek olarak, çevirmen belirli bir durumu tanımlamak ve ifade etmek için gerekli araçları yanlış seçebilir veya özgün dille örtüşmeyecek dilsel araçları kullanabilir.

Metin çevirilerindeki problem türleri genelde; yazım veya noktalama işaretleri hataları içeren dil kullanım hataları, özel adların yanlış tercümesi veya belirli türdeki metinlerin hedef dilde yanlış biçimlendirilmesi olarak sıralanabilir. Çevirmenin ana dilinde yeterince yetkin olmaması da çevrilen metnin anlaşılmasını zorlaştırabilir. Uygun yetkinliği olmayan çevirmenler, kaynağı belirsiz terimleri çevirirken sıklıkla edebi açıklamalara başvururlar ve belirli bir bağlamda net bir çeviri yerine, kaynak dilde benzer şekilde yazılan veya söylenen bir çeviri seçeneğini tercih ederler. Bu da çeviri belirsizliğine yol açmaktadır. İyi bir çeviri, birinci gruptan az sayıda hata yapmakla, ikinci, üçüncü ve dördüncü gruptan minimum oranda hata yapmakla sağlanabilir (Rarenko, 2010, s. 3).

Askerî çevirinin yeterlilik ve denklik gibi niteliklere sahip olması, hem anlamsal hem de iletişimsel düzeyde özgün metne olabildiğince yakın olması gerektiğini dikkate almak gerekir. Kısa metinlerde zamandan, yerden ve konuşma araçlarından tasarruf etmek amacıyla askerî terminoloji çevirisinde kısaltmaları bilmek ve yerinde kullanmak önem taşımaktadır (Şevçenko, İgnatov, Gural, 2015, s.3-6).

Çeviri hatalarının sınıflandırılması çalışmasında bulunan Buzadji'ye göre ise; “çeviri metni, aslının yerini alacağından çevirinin bir bütün olarak diğer kültüre uyarlanması gerekir. Çeviri problemlerini, metnin anlamını bozan bazı yanlışlıklar içeren bir çeviri olarak anlamak ya da çeviri eksikliğini tanımlamada kullanılan bir terim olarak anlamak gerekir (Buzadji, 2009, s.119).

Askerî tercüman yetiştirilmesi konusunda çalışmaları bulunan Şevçenko, İgnatov ve Gural'a göre; askerî metin çevirilerinde sorun yaşanmasındaki temel nedenlerden biri de askerî çevirmenlerin eğitiminde yatmaktadır.

Her ülkenin silahlı kuvvetlerinin kendine özgü terminolojisi ve ona uygun ulusal özellikleri vardır. Bu tür gerçeklikler ve kavramlar, farklı dillerdeki terminolojik karşılıklarını belirlemenin mümkün olmadığı durumlarda özel bir önem kazanır. Bu bağlamda askerî tercümanın yeterliliği iki etken tarafından belirlenir. Birincisi, hedef dilde bir eşdeğerin doğru seçimi ve mevcut bilgi birikimiyle etkili şekilde çalışma yeteneğidir. Bilgi birikiminin başarılı bir şekilde uygulanması ve en yakın terminolojik çevirinin sağlanması için çeviri dönüşümleri mekanizmalarının bilinmesi ve bunları pratikte uygulama becerisi de ikinci etken olarak görülmektedir. (s.4)

Çeviri dönüşümleri araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Genel olarak, çoğu yazarın “çeviri dönüşümü” terimi tanımlaması, biçimin korunmasıyla birlikte gerçekleşen bir değişime işaret eder. Rus dilbilimci L.S. Barhudarov, çeviri dönüşümlerini, iki dilin biçimsel ve anlamsal sistemlerindeki farklılıklara rağmen çeviri eşdeğerliğini sağlamak için kullanılan çok sayıda niteliksel çeşitli dönüşümler olarak yorumlamaktadır. (s.5)

Askerî metin çevirmeninin uygun arka plan bilgisine sahip olması çeviri dönüşümleri yapmasını çok daha kolaylaştırır. Arka plan bilgisi; genel askerî yönetim, askerî idari birimler, hem Rusya Federsyonu hem de hedef dil ülkesinin silahlı kuvvetlerinin yapısı, silahlı kuvvet türleri, personel sistemi, kuvvet türlerindeki askerî silah ve teçhizat türleri ve teknik özellikleri, muharebe operasyonlarının tür ve yöntemleri, muhabere yöntemleri, muhabere sistemleri ve teknik özellikleri, lojistik ve teknik destek konuları, yönerge ve talimatlar, muharebe taktik yöntemleri, askerî topografya, beden eğitimi ve tatbikatlar ile hedef ülkenin silahlı kuvvetleri hakkındaki diğer bilgilerdir (s. 7-8).

Sonuç olarak, herhangi bir askerî metni çevirmeye çalışan ve askerî terminolojiyi bilmeyen bir mütercim/tercümanın, yabancı bir dildeki metni ikinci bir dile çevirmesi, doğru ve anlaşılır bir biçimde ifade etmesi olası görünmemektedir. Terminolojinin gerekliliği kadar, çevirilerde uygulanması gereken çeviri stratejileri ve türleri konusunun önemi çalışmamızın üçüncü bölümünde irdelenecektir.

III. BÖLÜM

ÇEVİRİ STRATEJİLERİ ve TURLERİ

3.1. Çeviri Stratejileri

Metin ya da konuşma çevirileri genel olarak belirli bir sistem altında ve düzenli bir şekilde gerçekleşir. Bu çevirilerde bir dizi kurallar silsilesi mevcuttur. Çeviri yapılırken tercümanın seçeceği tür ve yazım aşamasındaki yöntemler çeviri sürecinin önemli etmenleridir.

Yazıcı'ya göre, çevirmenin kullanmak durumunda olduğu çeviri stratejileri ve türleri kendi aralarında sınıflandırılmaya tabidir. Çevirmenler metnin içerisinde karşılaştıkları durum ve sorunlara göre tek bir stratejiye bağlı kalmaz (Yazıcı, 2007, s. 44). Yazıcı, çeviri stratejilerini aşağıdaki gibi sıralamıştır:

1. Sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejileri
2. Tümce ve metin düzeyinde anlamsal çeviri stratejileri
3. Tümce ve metin düzeyinde edimsel çeviri stratejileri

1. Sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejileri;

Ödünçleme; doğrudan aktarım,

Somutlaştırma; üst anlamlı bir sözcüğü somut bir sözcükle
değiştirme,

Üst anlamlı/alt anlamlı çeviri,

Türetme; yeni sözcük türetme,

Telafi; çevrilemeyen bir sözcüğün metin içerisinde italik, koyu harf
olarak gösterilmesi,

Çıkarım; sözcüğün, tamlama veya eşdizimli sözcüklerin
anlamından yola çıkarak çıkarımda bulunarak çeviri yapma,

2. Tümce ve metin düzeyinde anlamsal çeviri stratejileri:

Bu çeviri stratejisi iki alt gruba ayrılmaktadır.

➤ Tepeden aşağı çeviri stratejisi:

Sırasıyla kim, hangi amaçla nerede, ne zaman, ne yapıyor gibi metnin işlevine yönelik büyük çaplı sorulara yanıt arar.

➤ Tabandan yukarı çeviri stratejisi:

Çeviride hangi sözcüklerin seçildiği, söz dizimsel yapı, metnin tonu, metinde izlenen dilsel ve dilbilgisel yapılara yönelik sorulara cevap arar.

3. Tümce ve metin düzeyinde edimsel çeviri stratejileri:

Edimsel çeviri stratejileri, çevirmenin hem kaynak hem hedef dilin kültür özellikleri gözönünde bulundurularak uygulanan çeviri stratejileri olarak tanımlanabilir. Bu strateji kişiler arası ilişkilerde kullanılan dil ve araçlarını göz önünde bulundurur. Kullanılan temel stratejiler aşağıdaki gibidir:

- Yer değiştirme; tümcenin dilbilgisel olarak farklı bir şekilde yeniden düzgülenmesi.
- Açıklama; kaynak metinde bulunmayan ancak kaynak metnin bağlamından yola çıkarak çevirmenin ek bilgiyi çeviri metnin içinde yoğunlaşarak açıklamada bulunması.
- Uyarlama; kaynak metni erek kültürün özelliklerini göz önünde bulundurarak çevirme.
- Standartlaştırma; uyarlamanın aksine toplumsal, yöresel ve zaman farklılıklarını göz ardı ederek ölçünlü ve dilbilgisel kurallara sadık dil kullanarak çeviri yöntemidir.
- Perspektif kaydırma; sözcüğün çevirisinde yerleşmiş ifadeler veya argo kelimeler kullanılabilir.
- Açıklamalı çeviri; belge niteliği taşıyan bilimsel ya da yazınsal metinlerde çevirmenin yazar ve kaynakla ilgili verdiği ek bilginin yanı sıra çeviri karar ve stratejilerini anlattığı çeviri yöntemidir. Dipnotlar yer alır.
- Yabancılaştırma/yerelleştirme; çevirmenin yabancı kültürü tanıtmak amacıyla erek dilin olanaklarının elverdiği ölçüde kaynak kutba yakın çeviri stratejisi kullanmasıyla ilgili karara dayalı çeviri işlemi olarak değerlendirilebilir.
- Daraltma/Genişletme; çevirmenin erek dil ve kültürün gereksinimlerine ve işverenin istemlerine dayalı olarak çeviriyi

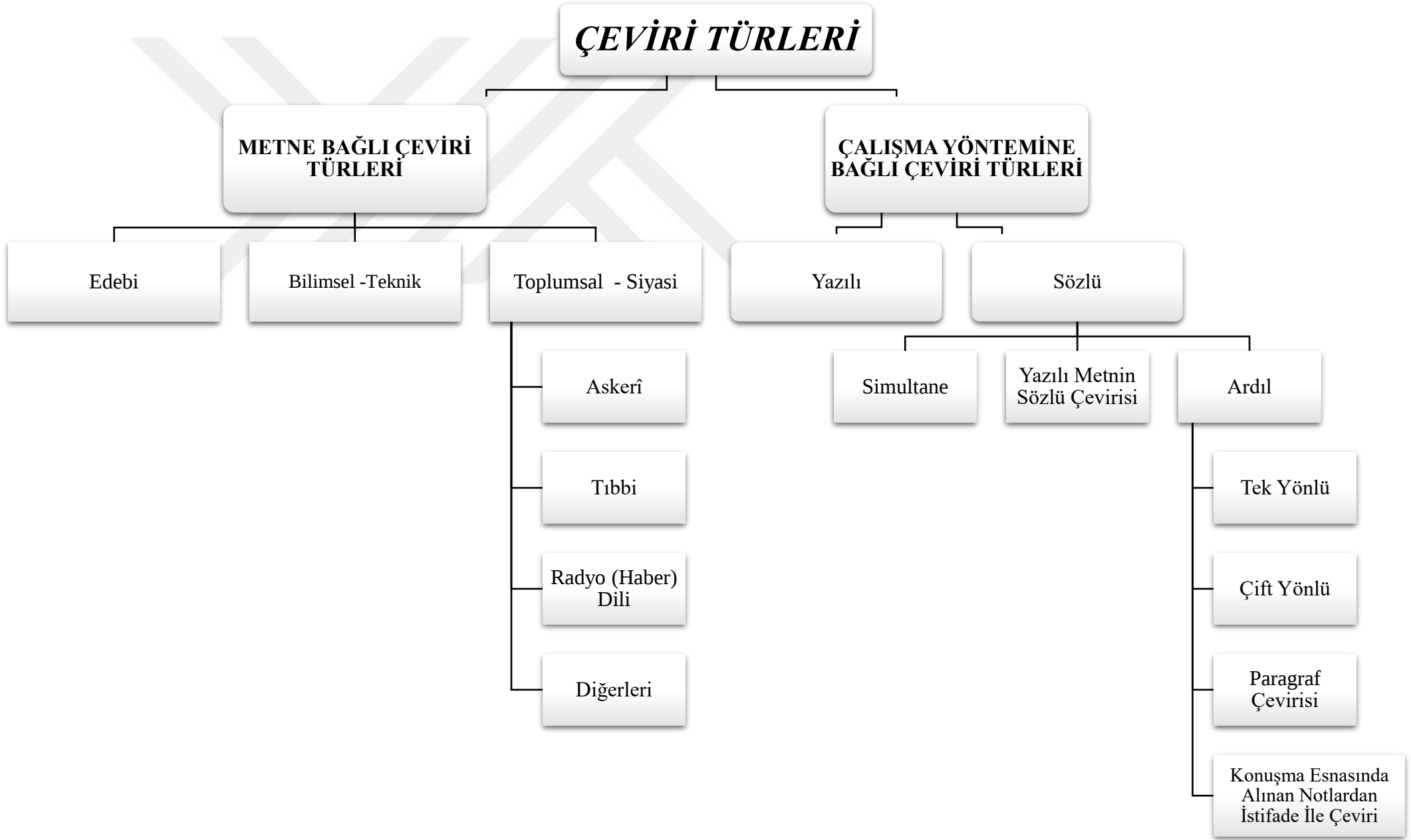
açımlayarak veya ek bilgi vererek genişletmesi veya kısmen özetleyerek çevirmesidir (Yazıcı, 2007, s. 32-39).

Çeviri metodlarından sözcüğü sözcüğüne çeviri bazen eşdeğerliliği sağlama hususunda isteneni tam olarak veremeyebilir. Fakat teknik metin çevirilerinde başarı daha kolay yakalanabilir. Anlam çevirisinde metnin ifade ettikleri birebir, eksiksiz verilmeye çalışılır. İlk iki yöneme göre çevirmen daha özgürdür. İletişimsel çeviri, deyimisel çeviri ve uyarlama çeviri türleri çevirmeni çeviri hususunda daha özgür kılar. Çevirmen kendi dil ustalığını bu türlerde daha iyi gösterebilir. Çünkü amaç çeviriyi anlaşılır kılmaktır. Uyarlama çevirinin, olumlu ve olumsuz özellikleri de mevcuttur. Metni okuyan kişinin orijinal eseri daha kolay kavraması olumlu özelliği, kültürlerarası iletişimin azalması ise olumsuz özelliğidir. Bir kültüre özgü olan durum, tercüme edilen dilin kültüründe olmayabilir (Beloruçev, 1980, s.86).

3.2. Çeviri Türleri

Her kavramın türlere göre bir sınıflandırması vardır. Bu kapsamda yazılı metinlerin de türlerinin olması kaçınılmazdır. Herhangi bir dilde yazılmış metnin başka bir dile aktarılması olarak da tanımlayabileceğimiz çevirinin türlerini çalışmamızın bu bölümünde ele alacağız.

Beloruçev “nasıl çeviri yapılır?” sorusuna cevap aradığı çalışmasındaki tabloda çeviriyi, çevirmenin çalışma yöntemleri ve çevrilen metnin sınıflandırılması temelinde iki ana başlığa ayırmıştır. (Beloruçev, s. 140-141) Bkz. (Şekil 1)

Şekil 10

Çeviride not alma sistemini oluşturan Rurik Konstantinoviç Minyar Beloruçev, sözlü çevirinin temelleri ile ardıl ve simultane çeviri öğretme yöntemlerinin gelişiminde önemli bir yeri olan ünlü Rus bilim adamlarındandır. Sözlü çeviride zaman önemlidir, sembol ve harf kısaltmaları kullanmak çevirmenin işini kolaylaştıracaktır. (Beloruçev, 1996, s.106)

“Yazılı çeviride çevirmen, sözlü çeviride olduğu kadar zamanla sınırlı olmaz. İşini kolaylaştırıp, hızlandırmak adına çeşitli kitap ve sözlüklerden yardım alabilir. Sözlü çevirinin gerektirdiği hafızada tutmak gibi bir yükü yoktur. Çeviri faaliyetini sırayla gerçekleştirebilir ve işini zamana yayabilir” (s.142).

Strelkovski’ye göre, “Yazılı çeviri, çeviri faaliyetinin en zor türüdür ve bir süreçten oluşmuştur. Çeviri teknik ve yöntemleri, çevirmenin metni eline aldığı anda hemen çeviriye başlamamasını gerekli kılar. Çevirmen önce metnin genelini anlamalı, metnin hangi bilim dalına ait olduğunu görmelidir. Sonrasında okuma yapabilir. Okuma sırasında, yazarın terminolojik ifadeleri ile çevirmen arasında anlaşılma süreci meydana gelir ve çevirmen, kendi dünya görüşünü yazarın dünya görüşüyle giderek daha fazla uyumlu hale getirir. Tüm bu ön çalışmalar tamamlandıktan sonra çeviri tasarlanmaya yeni bir çeviri oluşturulmaya başlanabilir. Aslında orijinalin çevirisi değil karşımıza yaratılmışı çıkar” (Strelkovski, 1979, s.145).

“Simultane ya da senkronize çeviri, aynı anda yapılan çeviri türü olup, bir önceki cümle çevrilirken sonraki cümleyi hafızada tutmak, dil gramer yapısına uyum göstermek ve çeviriyi anında sözlü olarak ifade etmek gerektirir. Bu çeviri türü uzun süreli tecrübe ve özel eğitim gerektirmesi açısından zor bir çeviri türüdür.”

“Radyo yayınları çevirisinde, orijinal mesajlar sözlü olarak algılanır, ortam gereği yayın sözlü ya da yazılı olabilir. Çevirmen duyduklarını kaydettikten hemen sonra yazılı olarak notlarını alır. Yazılı olarak çevirirken içerik hızlıca kaydedilmelidir. Çevirmen kaynak metni birkaç kez dinlemek zorunda kalabilir” (s. 142-148)

“Edebi çeviriler, diğer metin çevirilerinden farklıdır. Aralarında tam bir karşıtlık vardır. Bir sanat eserinin dili, bireysel tarzı ve çevirmenin yeteneğiyle bir bütündür” (Veledinskaya, 2010, s.17).

Beloruçev’e göre; “Paragraf çevirisi ve çift yönlü çeviri bağımsız çeviri türleri olmayıp ardıl çeviri türleri arasına girerler. Paragraf çevirileri çeviri bölümlerinin boyutu açısından farklılık gösterir”. (s.136)

“Toplumsal-siyasi çeviriler de hem politik bilgiye sahip olunması gerekliliği, hem de hızlı bir şekilde dillerarası eş değerini bulma becerisi yönünden çeviri türleri arasında önemli bir yerdedir.” (Beloruçev, s.142)

“Ardıl çeviri, yaygın olarak kullanılan çeviri türü olup, tek yönlü ve çift yönlü, not alarak ya da almayarak yapılabilir. Zihnin devamlı aktif olması gerekir. Tek yönlü ardıl çeviri belirli bir dilden başka bir dile tek yönlü yapılırken, iki yönlü ardıl çeviri iki yönde ve sırayla gerçekleştirilir. Çeviride temel yük çevirmendedir. Önce metin dinlenir, cümle cümle ya da paragraflar halinde çevirilir. Konuşan kişi konuşmasını bitirdikten sonra sessiz kalır, çevirmen metnin içeriğini özümser ve çeviriyi o anda oluşturur. Çevirmeni daha çok zorlar. Algılar ön plandadır, çevresel faktörler çevirmeni etkiler, odaklanma önemlidir. Not almak esastır.” (s.152).

“Bilimsel-teknik çeviri, bilimsel materyallerin çevirisidir. İçerisinde birçok terim ve olgu bulunur. Çalışmalarda ön hazırlık yapmak gereklidir. Duygusal ifadeler yer almaz” (s.177).

“Bilimsel-teknik çevirilerde çalışmanın başarısı çeviri faaliyetinin doğruluğundan daha fazla terminolojinin iyi kullanılmasına bağlıdır” (Veledinskaya, 2010, s.17).

Strelkovski ve Beloruçev gibi dilbilimcilerin yanısıra, günümüz akademisyenlerinden Rus filolog S.B. Veledinskaya da bilimsel-teknik çevirilerin diğer çeviri çalışmalarından farkının altını çizmiştir.

Beloruçev, çalışma yöntemine bağlı çeviri türlerinden olan sözlü çeviriyi şöyle yorumlamıştır;

“Sözlü çeviride, her askerî tercümanın çeviri faaliyeti ile ilgili çalışma pratiği vardır. Askerî metinleri özetleme, belgeleri sınıflandırma, tercüme vb. çevirinin faaliyet türü tercümanın çalışma yöntemini belirler. Devletler arası silahlı kuvvet temsilcileri arasındaki sözlü görüşmeler, uluslararası konferanslar veya sempozyumlarda konuşma yapanların konuşmaları tercüme edilirken, söz konusu faaliyet sözlü tercüme gerektiriyorsa, tercüman, farklı dillerde konuşan insanları sözlü çeviri yardımıyla anlaşmalarını sağlar. Çevirmen, metnin bağlamı hususunda dikkatli olmalıdır” (Beloruçev, s. 134).

“Askerî terim çevirileri incelendiğinde en yaygın ve kabul edilmiş strateji eş değerlerin kullanılmasıdır. Ancak diğer ülke silahlı kuvvetlerinin belli gerçeklerini yansıtamayan çevirmenler, betimsel çeviri ya da genelleme yapmayarak eşdeğer

terimlerin bulunamaması konusundaki sorunla ilgili olarak farklı çeviri yöntemlerine başvururlar” (Vladimirovna, Vladimirovna, Yevgenyeviç, 2023, s. 3).

Minyar-Beloruçev, ardıl ve simultane çevirinin öğretim tekniklerini beş ana bölümde açıklamış, beceri ve yeteneğin alıştırmalar yardımıyla geliştirilebileceğini savunmuştur. Bunlar;

- “Çevirmen, metinle ilgili önemli bilgileri vurgulamalı, kelimeleri hatırlamak için kendi dil bilgisi kurallarına hâkim bir şekilde, yabancı dildeki metni dinleme becerisine sahip olmalı;
- Çevirmen, seçim yapmasına yardımcı olabilecek dönüştürme becerisini kullanmalı, istenilen eşanlamlı, açıklayıcı ifadeleri vererek, tekrara düşen sözcükleri atabilmeli;
- Çevirmen, dilden dile geçme becerisini geliştirmeli;
- Çevirmen, simultane çeviri sırasında aynı anda dinleyip konuşabilmeli, ardıl tercüme sırasında dinleme yaparken not alıp hem okuma hem de konuşma becerisine sahip olmalı;
- Çevirmen, iyi bir diksiyon ile yüksek düzeyde sözlü konuşma kültür ve yeteneğine sahip olmalı, devrik cümle oluşumlarına mahal vermeden cümleleri doğru bir şekilde tamamlamalıdır” (Minyar-Beloruçev, 1999, s.6-8).

Beloruçev, ardıl çeviride geliştirmiş olduğu sabitleme sistemi ile bazı ilkeleri sıralamış ve bu ilkeler uzun yıllar boyunca çevirmen eğitiminde etkinliğini sürdürmüştür. Bunlar;

- Kaynak metindeki bilgiler belli bir sistem dâhilinde önem derecesine göre ayrılır.
- İfadelerde mantıksal bir düzen olur.
- El yazma becerilerinde geliştirmeye yönelik bir tutum izlenir.
- Dikey olarak not alınır.
- Kısaltma kullanılır.
- Sembollerden faydalanılır (Beloruçev, 1986, s.100).

Askerî çeviri alanında uzman yetiştirme, özel askerî eğitim kurumların yanı sıra bir dizi sivil devlet üniversitesinin bölüm ve fakülteleri tarafından yürütülmektedir. Askerî tercümanların eğitimleri özel eğitim standartlarına dayanır. Eğitimler, ders kitapları, öğretim yardımcı malzemeleri, askerî terminoloji sözlükleri, dilbilimsel ve özel

metodolojik gelişmelerden oluşan sağlam bir yapıya sahip olmalıdır. Çevirmenlerin eğitimi için bilimsel bir temel oluşturulmasına en büyük katkı, askerî çeviri çalışmaları yapanlar tarafından sağlanmıştır. Burada, Minyar Beloruçev'in askerî çeviri çalışmalarının önde gelen kuramcıları olan G.M. Strelkovki, L.L. Nelübin, A.F. Şiryaev vb. tanınmış dilbilimciler ile askerî tercümanların yetiştirilmesine katkıda bulunarak, çevirmenleri askerî metinler ve askerî terminolojiyle çalışmak üzere hazırladığından söz etmek gerekir (Boyko, Garbovski, 2010, s.29).

Askerî çeviri teorîği ve pratiği modern çeviri bilim ve dilbilimin genel kavramsal ve metodolojik yeniliklerine dayanarak sürekli olarak gelişmektedir.

3.3. Çeviri Yaklaşımları

Tarihsel, kültürel ve birçok alanda gelişen ve değişen ilişkilerin ivme kazanmasıyla iletişim kurma ihtiyaçları artan insanlar, duygu ve düşüncelerini ana dillerinden başka dillere aktarmak zorunda kalmıştır. Bu durum, diller arası ve hatta kültürler arası mübadeleyi zorunlu kılmış ve böylece çeviri biliminin temelleri atılmıştır.

Rusya'da çeviri bilimine yönelik çalışmalar 20'nci yüzyılın ilk çeyreğinde başlamıştır. Temel anlayış çevirinin bir sanat, çevirmenin ise yeteneği olan kişi olduğu yönünde ilerlemiştir. Sosyalist devrimin getirmiş olduğu evrensel kültüre erişimin sağlanmasıyla, edebi zenginliğe sahip olan, çeviriye verdiği önemi bilinen, çok sayıda eserler çeviren ve Rus edebiyatının mihenk taşlarından olan Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, çevirmenleri “aydınlanmanın elçileri” olarak adlandırmıştır. Zira, onlar kültür mirasının oluşumunda hiç de azımsanmayacak rol oynamışlardır. Yabancı halk ve toplumların kültürlerine erişimin ilk olarak onların dilini öğrenmekle mümkün olduğundan V.G. Belinski, N. G. Çernişevksi ve N. A. Dobroludov çalışmalarında çeviriye sıklıkla yer vermişlerdir (Komissarov, 1990, s.7,9).

1950'li yılların ortalarından başlayarak V. G. Gak, Y. İ. Retsker, A. D. Şveytser, A. S. Barhudarov, R. K. Minyar-Beloruçev, A.V. Federov ve V. N. Komissarov gibi dilbilimciler çeviri teorisine katkıda bulunmuşlardır. Rusya'da çeviri olgusuna yönelik anlamsal, işlevsel ve yapısal yaklaşımların uygulandığı görülmektedir. Edebi ekol temsilcileri kendilerini edebi çeviri sorunlarıyla sınırlamışlar ve çeviriye sanat dalı olarak değerlendirmişlerdir. Strelkovski, çeviri teorisinin ancak mantıksal modelleme yöntemiyle açıklanabileceğini belirtirken, Şveytser, çeviri teorisinin farklı dil disiplinlerini bünyesinde barındıran disiplinler arası bilim olduğunun altını çizmiştir (Şveytser, 1988. s.4-7).

3.3.1. Dilbilimsel Yaklaşım

Rusya’da meydana gelen 1917 Ekim Devrimi’nden sonra ülkede değişen sosyo-kültürel koşullar neticesinde ortaya çıkan bu yaklaşımda ünlü Rus yazar M. Gorki öncülük etmiştir. Gorki’nin kurduğu *Vsemirnaya Literatura* adlı yayınevi, okuyuculara ulaştırdıkları dünya edebiyatı eserlerinin tercümesinde, yoğun estetik kaygılarıyla yapılan öznesel yaklaşım yerine, çeviriye odaklanan nesnel yaklaşımı benimsemiştir.

3.3.2. Çeviri Karşılıkları Kuramı

Dilbilimci Yakov İosifoviç Retsker, 1950 yılında yayımlanan “*O Zakonomernih Sootvetstviyah Pri Perevode Na Radnoy Yazık*” (Ana Diline Çeviri Sürecinde Karşılıklar Üzerine) makalesinde, çevrilen metnin türüne veya dile bağlı olmaksızın herhangi bir dil çiftinde tekrarlanabilen çeviri karşılıkları kavramını ileri sürmüştür ve bu çalışması Rusya’da çeviri kuramının temellerinin atıldığı ilk çalışma olmuştur. Bu kavrama göre çeviri karşılıklarının sınıflandırmasında üç tür ele alınmıştır. İlk olarak “sabit ve tek anlamlı karşılık” olarak verilmiştir. Özel isimler, coğrafi terimler bu gruba girer. Zeus-Зевс; Moskova-Москва. İkinci grubu “eş anlamlı” birimler oluşturmuştur. Metne bağlı sözcük eşleştirmelerini belirtmek için kullanılır. Kelimelere verilecek yeni anlamlar metne göre düzenlenir. Örneğin; “suşestvuet”, “yest”, “imeyetsya” “imeet mesta” (mevcuttur, var, vardır) yer alır. Bu örneklerden, tek bir kelimenin kaç tane değişken eşleşmesinin var olabileceğini görmekteyiz. Üçüncü grubu ise “dönüşümler” oluşturmuştur. Çevirmen tarafından genel bağlamdan çıkarım yapılan gruptur. Çevirmen, kelime karşılığı bilmediğinde veya eşdeğer kelime kullanmanın mümkün olmadığı durumlarda dönüşüme başvurur (Komissarov, 1990, s.51-54).

Dönüşüm ifadesinde, kaynak dildeki bir ifadenin sözlük karşılığının istenen anlamı tam olarak karşılamadığı durumlarda diller arası gerçekleşen eşdeğer çeviri düşünülmelidir. Çevirmen, söz konusu yapıyı metnin türüne göre uygulayabilir. Dönüşüm çeviri stratejisinde sözlüksel dönüşüm ve dilbilgisel dönüşüm uygulamaları vardır. Çıkarma, ekleme, değiştirme, ödünç alma, açıklama, ikame, tarihselleştirme, standartlaştırma, güncelleme ve yerileştirme/uyarlama stratejileri örnek olarak sıralanabilir (s.55).

Çeviri teorisindeki başlıca Rus dilbilimcilerinin eserlerinde verilen çeviri dönüşümlerinin sınıflandırılması A.V. Fedorova, Ya. I. Retsker, N.K. Garbovski, A.D. Schweitzer, L.S. Barkhudarova, V.N. Komissarov için farklılık gösterebilir, ancak aşağıdaki ana dönüşüm türlerinin varlığı konusunda birleşirler.

3.3.3. İşlevsel Yaklaşım

Rus dilbilimci Aleksandr Davidoviç Şveytser, *Perevod i Lingvistika* (Çeviri ve Dilbilim) ve *Teoriya Perevoda: Status, Problemy Aspekty* (Çeviri Kuramı: Kavramlar ve Sorunlar) adlı kitaplarında bu kavramın temelinde iletişimsel yaklaşım olduğunu ifade ederek; çeviride dilsel yapılar ve olgular ile birlikte dil dışı etkenlerin de dikkate alınması gerektiğinin altını çizmiştir. Kaynak dildeki bir metnin çevirisi, iki dil arasındaki dilsel ve kültürel ortamların tek yönlü ve iki aşamalı olacak şekilde iletilme sürecidir. Bir diğer deyişle; çeviri süreci kaynak dildeki metne ait dilsel ve kültürel tüm ifadelerin, hedef dildeki yeni kültürel yapı dikkate alınarak dilsel boyutta yeni metne aktarılması sürecidir (Şveytser, 1988, s.75).

Şveytser'in bu yaklaşımı dikkate alındığında, çevirmenin kaynak ile hedef dil arasındaki kültürel dengeyi sağlayarak, kaynak metnin iletişimsel etkisini hedef dile aktarması beklenmektedir. Şveytser'in çeviri tanımına baktığımızda, çeviri sürecinde yaşanan sorunlar anlamsal, biçimsel ve edimsel sorunlar olarak üçe ayrılmaktadır.

3.3.4. Çeviri Kuramı

A.V. Federov, 1953 yılında yayımlanan "*Vvedeniye v teoriyu perevoda*" (Çeviri Kuramına Giriş) adlı kitabında çevirinin dilbilimsel yönünü ele almış, çeviri metnine öncelikle dil bilgisi analizi yapılarak başlanmasına, ardından edebi yaratıcılık kullanılarak tamamlanması gerektiğine dikkat çekmiştir. Kaynak ile hedef metin arasındaki değişken unsurların ve değişmezlerin belirlenmesine, var olan çevirilerden yola çıkarak elde edilen verilerin bilimsel kriterlere göre değerlendirilmesi ve genellemelerin yapılmasına dikkat çekmiştir. Federov'a göre; çeviri kuramı kuralcı değil, verileri sınıflandıran ve genelleyen bir kuram olmalıdır. Bir dilde kelime birleşimi ile başka bir dile çevrilemeyecek kelime de yoktur (Federov, 2002, s. 172).

Metin çevirilerinde aktarımın dört şekilde yapıldığı görülmektedir. Bunlar; ilk olarak transliterasyon veya transkripsiyondur. Metindeki kelimenin, çeviriyi yapan kişinin kendi dilinin harfleriyle yazılı olarak doğrudan kullanımıdır. İkincisi, durumu aktarabilmek için dilde zaten var olan öğelerle yeni bir sözcük veya bileşik sözcük oluşturmak, üçüncüsü, benzetme çevirisi ve dördüncüsü ise yaklaşık çeviridir. Rusçaya çeviri yaparken harf çevirisi yöntemi genellikle kurumların adları, belirli bir ülkeye özgü yer isimleri söz konusu olduğunda kullanılır.

Rus Dilbilimci L.S. Barhudarov, harf çevirisini şöyle tanımlamaktadır:

“Kaynak dil kelimesinin grafik sisteminin (harf bileşimi) hedef dil grafik sistem aracılığıyla iletilmesidir, bu yöntemle yabancı dildeki özel adların, coğrafi adların ve çeşitli türdeki şirket, firma, gazete, dergi vb. adların aktarımında kullanılır” (Barhudarov, 2010, s.97-99).

Bir diğer Rus Dilbilimci Federov’a göre harf çevirisi bir çeviri değildir; bu yöntemde kelimenin anlamı değil, sadece sesi kullanılmıştır. Harf çevirisi yönteminde, bir dildeki kelimelerin seslerinin başka bir dilin harfleriyle yazılması tekniği kullanılmaktadır. Transliterasyon aynı zamanda bir transkripsiyondur. (tam veya kısmi) Federov, 19’uncu yüzyılda sıklıkla kullanılan bu yöntemin; yabancı bir sözcüğün ses veya harf görünümünün aktarılmasının anlamını açıklamadığı ve bu tür kelimelerin uygun açıklamaları olmadan, yabancı dil bilmeyen bir okuyucu için anlaşılmaz kalacağı gerçeğinden yola çıkarak, bu tekniğin kullanımda mümkün olduğunca dikkatli olunması gerektiğini savunur. Federov, Rusçaya çeviri yaparken harf çevirisi, genellikle belirli bir ülkeye özgü kurumların adları, sosyal ve politik yaşam alanındaki bazı nesne ve kavramların adları ile, özel kişilere hitap biçimleri vb. gibi durumlar belirtilirken kullanıldığını ifade eder. Ayrıca, özgün literatürden transliterasyon yoluyla ödünç alınan kelimelerin, bu tür kelimelerin çeviride kullanılması için bir motivasyon görevi gördüğünü de belirtmektedir (Federov, 2002, s.207).

3.3.5. Bütünlükçü Yaklaşım

Daha çok Fransızca-Rusça dil çifti üzerinde karşılaştırmalı yoğun çalışmalar yapan ve *Genel Çeviri Teorisinin Temelleri* adlı kitabın yazarı dilbilimci Vladimir Grigoryeviç Gak, çeviriyi, farklı dilleri kullanan insanlar arasındaki iletişimsel biçimin ve içeriğin bütünlüğünün yapılandırılması olarak tanımlamaktadır. Gak’a göre çeviri, toplumsal bir görevdir. Daha önce başka bir dilde ifade edilmiş olanı doğru ve tam olarak ifade etmektir. Biçimsel, anlamsal ve durumsal olmak üzere üç tür çeviri modeli mevcuttur ve çeviri dönüşümleri nitelik ve nicelik kavramlarıyla tanımlanabilir. Nitelikli çeviri dönüşümleri söz yapısında değişmeyi öngörmekte, nicelikli dönüşümler ise, eklemeleri ya da çıkarmaları içermektedir (Gak ve Grigoryev, 1997, s.9).

Çeviride her koşulda metne bağlılık gerekliliğinin yanı sıra, kimi zaman mantık kimi zaman da sezgi yoluyla çeviriler anlamlandırılmaya gayret edilmiştir. Bir sır ya da bulmacayı çözmek gibi veya yap-bozun eksik parçasını koymanın mutluluğu aranmıştır. Çeviri aslında bir nevi yeniden yaratmak olmuştur.

Fransız çevirmen ve yazar Etienne Dole, çeviri faaliyetinde çevirmenin, beş temel prensibi gözetmesi gerektiğini belirtmiştir. Bunlar:

- 1) Çevirilen metne tam anlamıyla hâkim olmak,
- 2) Hem kendi dilini etkin bir şekilde kullanıyor olmak, hem de çevirilen dilde akıcı olmak,
- 3) Orijinal metnin içeriğini bozduğu ve ahengi kaçırdığı için kelimesi kelimesine çeviriden kaçınmak,
- 4) Konuşma dilindeki genel söylem şeklini uygulamak,
- 5) Kelime seçimi yaparken orijinalden kopmadan yeni bir cümle oluşturmaktır (Komissarov,1990, s.1213).

Çeviri alanında 20'nci yüzyılda karşıt görüş ve düşünceler belirmiş ve bu durum çevirmenleri ikiye bölmüştür. Çevirmenlerin bir bölümü yalnızca doğruluğa önem verdiklerinden, birebir çeviri yapmalarından ötürü kusurlu görülmüşlerdir. Diğer bir kısmı ise hedef dilin kurallarını hiçe sayıp, orijinal metinden uzaklaştıkları gerekçesiyle çeviride keyfiyet yaratmakla eleştirilmişlerdir. Geçmişten günümüze kuram ve ilkeler incelendiğinde, çevirinin hiçbir dönem sadece dilden dile çeviri olmadığı görülmüştür. 20'nci yüzyılın ikinci yarısında İngiliz araştırmacı yazar T. Savory, bu alanda bilimsel çalışmalar yaparak çevirinin dört tür aktarma şekli olduğunu savunarak:

- Tam çeviri (bilgilendirici çeviriler)
- Yeterli çeviri (içeriğin önemli olduğu, bunun nasıl ifade edildiğinin çok da önemli olmadığı ve çevirmenin serbest olduğu çeviriler)
- Biçim ve içerik açısından eşit olan klasik eser çevirileri
- Bilimsel ve teknik metin çevirileri olarak sıralamıştır.

Ayrıca ilkeleri de sıralamıştır;

- Çeviri, orijinal kelimeleri vermelidir.
- Çeviri, orijinal fikri vermelidir.
- Çeviri orijinal bir yapıt gibi okunmalıdır.
- Çeviri, çeviri gibi okunmalıdır (Çevirinin, okuyucu tarafından başka bir dilden tercüme edildiğinin bilincinde olarak okunması)
- Çeviri, orijinalinin yöntemini yansıtmalıdır.
- Çeviri, çevirmenin yöntemini yansıtmalıdır.

- Çeviri, çağdaş orijinal bir yapıt gibi okunmalıdır.
- Çeviri, çevirmenin çağdaş bir eseri olarak okunmalıdır.
- Çeviri, ekleme veya çıkartmaya izin vermemelidir.
- Çeviri, yapılan ekleme veya çıkarmaların atılmasına izin vermemelidir.
- Dörtlüğün çevirisi düz yazı şeklinde olmalıdır.
- Dörtlüğün çevirisi şiirsel formda olmalıdır (Komissarov, 1990, s.12-13).

Çeviri sürecinde ortaya çıkan sorunlara bakacak olursak bu sorunlar genel olarak “Sözcüksel” ve “Dilbilgisel” olarak iki ana grubu ayrılabilir.

a) Sözcüksel Sorunlar:

- aa. Hedef dilde karşılığın olmaması.
- bb. Hedef dildeki birim kaynak dildeki sözcüğün içeriğinin sadece bir bölümünü karşılaması.
- cc. Kaynak dildeki sözcüğün farklı anlamlarının hedef dildeki farklı sözcüklerle karşılık bulması.

b) Dilbilgisel Sorunlar:

- aa. Kaynak dilde olmayan bir ögenin hedef dilde var olması.
- bb. Kaynak dilde mevcut olan bir ögenin hedef dilde bulunmaması.
- cc. Hedef ve kaynak dillerdeki unsurların biçimsel eşdeğerliği durumunda işlevsel uyumsuzluğun olması.

3.3.6. Gösterge Bilimsel Yaklaşım

Gösterge bilimi en temel şekliyle, iletişimin mesaj ve işaretleme boyutuyla ilgilenen dilbilimsel yaklaşım olarak tanımlanmıştır. Gösterge bilim tüm bilgi süreçlerinde işareti, en az yapısal birim olarak ve işaret sistemlerini de temel veri tabanları olarak kullanır. “Gösterge bilim” terimi bazen “işaretleme sistemi” olarak da tanımlanır. Temel gösterge bilim, dünya ya da onun parçası hakkında güncel bilgilerin, işaretleme sistemi yardımıyla üretildiği bir modelleme sistemi olarak işlev görür (Ahohova, s.4).

Rusya’da 1960’lı yıllardan beri bir dizi Rus bilim insanı tarafından felsefe ve kültür biliminde göstergebilimsel problemler üzerinde çalışılmıştır. Bunlar arasında, L.O. Reznikov, V.A. Stoff, M.S. Kagan, A. Gryakalova, S.T. Mahlina, N.B. Meçkovskaya, Kreydlin G, Y. S. Stepanov, A.A. Ufimtseva, T.V. Bulygin, N.D. Arutyunova, N.İ. Tolstoy gibi dilbilimciler yer almaktadır (s.9).

Gösterge bilim temeli olan işaret, başka bir nesnenin tanımlayıcısı olarak hareket eden maddesel, duyuşal olarak algılanan bir nesnedir. Bu işaretler, bilgiyi almak, depolamak, işlemek ve iletmek için kullanılır. Her işaretin maddi bir tarafı vardır. Bu onun anlamı ya da ifade planıdır. Her işaretin mükemmel bir tarafı vardır. Bu da işaretin anlamı (tanımlaması) veya içerik planıdır.

Modern gösterge bilimcilerden Ahahova, işaretin aşağıdaki özelliklere sahip olduğunu savunur (s.11).

1. İşaret anlama sahip olmalıdır.
2. İşaret kendisini değil, onun sınırları içinde yer alan bir şey hakkında bilgilendirir.
3. İşaret, bilgiyi depolamak ve iletmek için kullanılır.
4. İşaret, muhatabın bu işaret sistemine dâhil olması koşuluyla, işaretçi bir durumda işlev görür.
5. İşaretin anlamı tek ve sabittir.
6. İşaretin sınırları açıkça tanımlanmıştır, böylece diğer işaretlerden ayrılabilir.
7. Şekli çok değişken olabilir, ancak tanınabilir olması gerekir.
8. İşaretin şekli, anlamla ilgili olarak kısmen veya tamamen koşullu bir durumdur.

İşaretin ifade planının fiziksel doğası, algılarının duyuşal kanalını da belirler. Bu işaretler, optik, işitsel, dokunsal ve tat işaretleri ve işaret sistemleri olarak ayrışır. İşaret birleştirmelerine karmaşık işaretler veya işaret sistemleri denir. İşaret sistemlerinin temel özellikleri şunlardır:

1. İşaretler, kendi içinde belirli sözdizimi kuralları ile birbiriyle ilişkilidir,

2. Yeni işaretler sisteme keyfi olarak değil, kurallara dayanarak girilir.
3. Sistemdeki işaretin değeri sadece kendisine değil, sistemdeki yerine bağlıdır.
4. Sistem, sonlu sayıda elemandan oluşur, böylece her birinin bir göstergesi ile açıklamaları oluşturulabilir.

İletişim sürecinde hem dilsel anlatım hem de göstergebilimsel yaklaşım bir arada yer alır. Göstergeler hem konuşma hem de yazı dilinde yer almaktadır. Dil ve konuşma arasındaki fark ifade edilirken dilin bir kurallar bütünü olduğu, konuşmanın da bu kurallar içinde kişinin kendince yarattığı bir tarz içinde göstergelerin ve işaretlerin kullanılması olduğu ifade edilir. Böylelikle, tüm toplumsal hayat göstergelerinin birbirleriyle etkileşim kurduğu, anlam bakımından yer değiştirdiği, yerine göre değiş tokuş edildiği bir dizi ilişkiyi ifade etmeye olanak sağlar. (s.12)

3.4. Teknolojinin Çeviriye Etkisi

Dillerdeki farklılıkların doğurmuş olduğu çeviri ihtiyacı, bununla eş zamanlı çevirmen gereksinimini de artırmıştır. Çevirmenler, diller arası köprü kurma görevi üstlenmiş, sadece dilden dile değil, kültürden kültüre, bir düşünceden başka bir düşünceye çeviri yapmışlardır. Konuşma dilinin bile kişiden kişiye değiştiği düşünüldüğünde çevirme işlemiyle beraber yazıya aktarım sırasında farklılıklar görülmüştür.

Yücel' e göre; "Çevirmen diye adlandırılan kişilerden beklenen, iki dil arasında daha çok da kendi dilinin yararına hareket ederek iletişimi, anlaşmayı sağlayan bir köprü kurmasıdır. İki dil arasında gidip gelen çevirmen, her iki tarafın bir parçası, ya da tam tersi hiçbir tarafa ait olamama konumu içerisinde. Bu nitelik, çevirmene yabancı insanlar arasında anlaşmayı sağlayabilmesinden dolayı saygınlık kazandırdığı gibi, bir güvensizlik duyulmasına da neden olmuştur" (Yücel, 2007, s.15).

İhtiyaç duyulan çeviri mi, çevirmen mi, sorusu akıllardadır. Çeviriden bahsederken çevirmenlerin sıklıkla başvurduğu ve günümüzün hızına yetişmeye çalıştığı teknoloji araçlarından özellikle makine çevirilerinden bahsetmemek mümkün değildir. Bilgisayar destekli özellikle yapay zekâ uygulamaları da alana yerleşmiş konumda ve çevirmenlere zaman kazandırma ve iş yükünün hafifletilmesi konularında yardımcı olmaktadır. İlgi çekici bir çalışma alanı olarak da katkısı her geçen gün yeni program ve yazılımlarla gelişmektedir. Bilgiye ulaşmanın tek tuşla kolaylaştığı düşünüldüğünde, hergün milyonlarca kişi özellikle, az bilinen dillerde iletişim ve bilgiye ulaşma adına

uygulamalardan faydalanmaktadır. Hızlı sonuç almayla birlikte, kelime ve anlam bütünlüğü verme yolunda başarı gösteren programların eksik ve yetersiz yönleri gün geçtikçe giderilmektedir. Ancak, hatasız çeviriye ulaşma henüz olası görünmemektedir.

Çevirinin girmediği veya kullanılmadığı bir teknolojinin olmadığı düşünüldüğünde, özellikle teknik alan çeviri ve çevirmenleri özellikli olmuştur. Alanda güçlü bir talep de vardır. Metinlerin çevirisi özel bir çalışma alanı oluşturmıştır. Teknik alan çevirilerinin yoğunlaştığı askerî, tıp, mühendislik ve hukuk alanında çeşitli veri bankaları mevcuttur. Bu alanlara yönelik sözlük çalışmaları, çeviri kılavuzları yapılmıştır. Askerî terimler sözlüğü, bilişim terimleri sözlüğü vb. yazılım programları geliştirilmiştir.

Baş döndürücü bir hızla yaşanan teknolojik yenilikler, yaşamın her alanını etkilediği gibi dil ve çeviri dallarına da sirayet etmiştir. Bu gelişmeler, çeviri alanında eskiden beri kullanılagelen metni ya da konuşmayı hafızada tutma, not alma, sözlük çalışması gibi teknik ve yöntemlerin geçerliliğini kaybetmesine neden olmuştur. Bu teknolojik gelişmelere örnek olarak, bilgisayar destekli çeviri programları, mobil telefon uygulamaları ve küresel ağ üzerindeki Makine Çevirisi (MÇ) birimleri verilebilir. Çok hızlı bir şekilde hayatımıza giren ve hemen uyum sağladığımız teknolojilerden olan Makine Çevirisi bu yeniliklerden en yaygın kullanıma sahip olanıdır. Google Çeviri, Yandex Çeviri, MS Bing Çeviri ve Reverso Çeviri adlı interaktif yazılımlar MÇ birimlerinin önde gelenleridir. Günümüzde çeviri alanındaki son teknolojik gelişmelerden olan sesli çeviri yazılım ve uygulamaları da son derece geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bu uygulamalara örnek olarak DeepL Çeviri, Anında Ses Tercümesi, Talkao Translate, Translatedict vb. yazılımlar gösterilebilir. Bu yazılımlar, metni okuyarak ya da metnin fotoğrafı üzerinden çeviri yapmak gibi imkânlar sağlamaktadır.

MÇ araçlarının sağlamış oldukları kolaylıklara karşın, çevirilerde olumsuzluklar da yaşanabilmektedir. Örneğin; tercümanın kullandığı teknolojik ekipmanların desteği, çevirmeni uzun cümleleri okumak, gerektiğinde hafızasında tutmak, kaynak metne tekrar dönmek, bilinmeyen kelime ya da terimler için sözlük çalışması yapmak vb. gibi birçok uğraşından kurtarırken, çeviri yapan bilgisayar programının terim bilgisi kavramından yoksun olması çevirinin yanlış veya eksik yapılmasına neden olmaktadır. Bu ve benzer sorunların irdelenip tartışıldığı, teknolojinin çeviri ve çeviri eğitimindeki yeri gibi birçok alan üzerinde konuşma ve sunumların yapıldığı “1’inci Ulusal Çeviri Teknolojileri Kongresi” 11-13 Eylül 2023 tarihleri arasında Boğaziçi Üniversitesi/İstanbul’da gerçekleştirilmiştir. (<https://ceviriteknolojileri.bogazici.edu.tr/tr>)

Gürçağlar ise, bugün yazılı çevirinin büyük oranda bilgisayarda yapıldığını ve bir bakıma bilgisayarların çevirmenlerin ofisi haline geldiğinin altını çizerek şöyle bir ifade kullanmıştır. “Çeviri için gerekli araştırmalar internet aracılığı ile yapılmakta ve sözlükler de çevrim içi sözlükler ya da bilgisayar yazılımı sözlükler olarak kullanılmaktadır” (Gürçağlar, 2021, s.61).

IV. BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ RESMÎ GAZETE ve ÇEŞİTLİ BASIN YAYIN KURULUŞLARINDAN ALINAN ÖRNEK METİNLERİN İNCELENMESİ

Çalışmamızın son bölümünü, Rusçadan Türkçeye veya Türkçeden Rusçaya diplomatik-askerî alanda yapılan ve örnek olarak seçilen tercümeleri incelemeye ayırmaktayız. Bölüm iki ana alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlıkta; Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete incelemeleri sonucunda çeviri açısından problemli bölümler barındıran anlaşma metinleri yer almaktadır. İkinci alt başlıkta ise; çeşitli haber ajanslarının internet sitelerinden alınan çeviri yönünden sorunlu haberler bulunmaktadır.

Her iki alt başlık altındaki metinlerde problemli görülen yerler ayrıntılı olarak incelenmiştir. İncelemelerimizi, çalışmamızın ilgili bölümlerinde yer verilen ünlü dilbilimcilerin görüşleriyle açıklamaya çalıştığımız çeviri yöntem ve kuralları çerçevesinde yapmaya çaba gösterdik. Cümle analizi sırasında, çeviride kullanılan yöntemler çalışmamız içinde yer alan kaynaklardaki bilgiler temelinde ifade edilmiştir. Metinlerin orijinalinde yer alan yazım hataları dikkate alınmayarak, çalışmamız içerisinde orijinallikleri korunmuştur. İncelememiz sonucunda problemli görülen cümlelerdeki çeviri sorunları türlerine göre tasnif edilmiş ve bir grafikte analizi verilmiştir. Bkz. Şekil 11.

Tespit ve analiz sonucunda terim ve terminolojik ifadelerin çevirisinde sorun içeren cümlelerde daha anlaşılır bir ifade elde edilebilmesi için farklı çeviri yöntem ve seçenekleri de sunulmuştur. Bu bölüm içerisinde ayrıca, çalışmamızın yukarıdaki bölümlerinde sözü geçen askerî metin türlerinin, askerî terim ve terminolojik ifadelerin kullanımlarının, çeviri tür ve yöntemlerinin gerçek metinlerde yer alma biçimleri de verilmiştir.

4.1. Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazetesinde Yer Alan Askerî Terim İçerikli Metinlerin İncelenmesi

4.1.1. 27 Nisan 1998 tarihli Resmî Gazete

27 Nisan 1998 tarihli Resmî Gazetede yer alan; “Türkiye Cumhuriyeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Arasında Askerî Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Antlaşması.” (<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23325.pdf>)

4.1.1.1. Söz konusu antlaşmada 3.4'teki "Tanımlar" başlığı altında bulunan "Misafir Personel" bölümündeki Türkçe ifadelerle, Rusça ifadeler arasında farklılıklar mevcuttur.

a) Metnin orijinali:

"Birleşmiş Milletler Yasasının amaç ve ilkelerine bağlılıklarını teyit ederek. Avrupa Güvenlik İşbirliği Konferansı Paris Zirve Toplantısı sonuçlarını belgeleyen 1992 Viyana Belgesi dahil. Yeni bir Avrupa için Paris Yasasının, 22 Devlet bildirisinin ve Avrupa'da Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması'nın ilke ve amaçlarının, Avrupa'nın tarihinde bir dönüm noktası oluşturduğunu kaydederek ..."

b) Metnin Tercümesi:

"Выражая приверженность целям и принципам Устава ООН; подчеркивая, что принципы и цели Парижской Хартии для Новой Европы, включая Венский Документ 1992 ого года, результаты Парижской конференции по безопасности и сотрудничеству в Европе, а также Декларации 22 Нации и Договора об обычных вооруженных силах в Европе, являются поворотной вехой в истории Европы ..." şeklinde çevirisi yapılmıştır.

c) Metnin tercümesinde yer alan "22 Devlet bildirisi" ifadesindeki "Devlet" kelimesi "Нация" olarak tercüme edilmiştir. "Millet, ulus" anlamına gelen bu kelimenin yerine "Государство" kelimesinin kullanılması daha uygun olacaktır. Metnin çevirisinde orijinal dildeki sözcük anlamının sadece bir kısmı karşılanmıştır.

4.1.1.2. Söz konusu antlaşmada 3.4'deki "Tanımlar" başlığı altında bulunan "Misafir Personel" bölümündeki Türkçe ifadelerle, Rusça ifadeler arasında farklılıklar mevcuttur.

a) Metnin orijinali:

"Konuk Personel deyimi; Gönderen devletin Silahlı Kuvvetlerine mensup olup, kabul eden devlet ülkesinde eğitim ve öğretim danışmanlık veya gözlemcilik amaçları ile bulunan askerî personeli ifade eder." şeklinde yer almaktadır.

b) Metnin Tercümesi:

"Гостевой персонал означает военный персонал направляющего государства и находится в принимающем государстве для обучения и подготовки, стажировки и наблюдения."

c) Metnin orijinalindeki “Konuk Personel” ifadesinde yer alan “konuk” kelimesi için Rusça olarak “гостевой” sıfatı kullanılmıştır. Bu sıfat, sivil günlük yaşam esnasında insanların birbirleri arasındaki “misafirliği” olarak kullanılmaktadır. Anlaşma, sözleşme gibi resmî belgelerde ise bu kelime “направляемый” sıfat fiilinin kullanılması daha uygun olacaktır. Metnin çevirisinde sözcüksel sorun ve işlevsel uyumsuzluk söz konusudur.

4.1.1.3. Söz konusu antlaşmanın 4.3’teki “Askerî İş birliği Alanları” başlığı altında bulunan “Lojistik İşbirliği Alanında” bölümündeki Türkçe ifadelerle, Rusça ifadeler arasında farklılıklar mevcuttur.

a) Metnin orijinali:

“3 - Lojistik İşbirliği Alanında; a) Taraflar; aralarında bir danışma mekanizması tesis etmek suretiyle; ...” ifadeleri yer almaktadır.

b) Metnin Tercümesi:

“3. В области тыла; а. Стороны, с установлением консультационного механизма, ...” şeklinde tercüme edilmiştir.

c) Metnin orijinaldeki Türkçe “Lojistik” kelimesi Rusçaya “тыл” olarak tercüme edilmiştir. “тыл” kelimesi “cephe gerisi” anlamındaki bir kelimedir. Terminolojik bakımdan “silahlı kuvvetlerin cephe gerisinden lojistik olarak desteklenmesi” anlamı elde edilebilir fakat terminolojik olarak anlaşma içerisinde “материально-техническое обеспечение” ifadesinin kullanılması daha uygun olacaktır.

4.1.1.4. Söz konusu antlaşmada 7’nci bölümün “Hukuki Hususlar” başlığı altında bulunan cümle içerisinde, Türkçe ve Rusça ifadeler arasında farklılıklar mevcuttur.

a) Metnin orijinali:

“Taraflardan herbiri, kendi kuvvet ve sivil unsur mensuplarının kusurlu veya ihmali fiillerinden mütevellit ölüm ve yaralanmadan kaynaklanan tazminat taleplerini ve diğer tarafın mallarına (silah/mühimmat, malzeme/teçhizat ve akaryakıt/yağ gibi) karşı verdiği hasar, zarar ve ziyanı karşılayacaktır.” cümlesi yer almaktadır.

b) Metnin tercümesi:

Стороны обязуются компенсировать в случае гибели или ранения, а также за ущерб, нанесенный оборудованию (оружие/боеприпасы, материальные средства, горюче-смазочные материалы) другой Стороны в результате действий или упущений своего военного или гражданского персонала.

c) Cümle içinde yer alan “... zarar ve ziyarı karşılayacaktır” ifadesi Rusçaya eksik tercüme edilmiştir. Söz konusu ifadede üç adet sıfat yer alırken, Rusça karşılığında tek sıfat kullanılmıştır. Cümle düzgün dizilim barındırmadığından anlam bozukluğu ortaya çıkmıştır. Cümlelerin, “...а также за ущерб, повреждение, вред нанесенный оборудованию ...” şeklinde tercüme edilmesi daha doğru olacaktır. Çeviride eksiltme yöntemi mevcuttur. Metnin çevirisinde orijinal dildeki sözcük anlamının sadece bir kısmı karşılanmıştır.

4.1.1.5. Söz konusu antlaşmada 4’üncü bölümün “Askerî İşbirliği Alanları” başlığının “d” maddesindeki Türkçe ve Rusça ifadeler arasında farklılıklar mevcuttur.

a) Metnin orijinali:

“Askerî eğitim ve tatbikatlara katılım, takdir kabul eden devlete ait olmak kaydıyla, gizli tutulması arzu edilen bilgilerin yer almadığı askerî eğitim/öğretim programları ve milli tatbikatlarla sınırlı tutulacaktır.” cümlesi yer almaktadır.

b) Metnin tercümesi:

“Военная подготовка и участие в учениях будут ограничены программой военного обучения и учениями, не включающими в себя информацию, которую принимающая Сторона хотела бы сохранить в тайне.” şeklinde tercüme edilmiştir.

c) Türkçe cümlede ifade edilmek istenen hususlar, Rusça tercüme ile tam olarak örtüşmemektedir. Rusça metnin Türkçeye tercümesi “Askerî eğitim ve tatbikatlara katılım, kabul edilen tarafın gizli tutmak istediği bilgileri içermeyen askerî eğitim programı ve tatbikatlar ile sınırlı olacaktır.” anlamına gelmektedir. Bu tercümede, Türkçe ifade bulunan bazı kelimeler yer almadığı gibi, anlatılmak istenen durumun da tam karşılığı verilememiştir. Bu durumu açıklamak için cümle içindeki öğeleri parça parça anlatmak daha yararlı olacaktır. Öncelikle, “Askerî eğitim ve tatbikatlar” ifadesindeki “eğitim” kelimesiyle kastedilmek istenen “silahsız, nazari-teorik” eğitimidir. Tercümede yer alan “подготовка” kelimesi ise “silahlı ya da teçhizatlı” eğitim anlamına

gelmektedir. Bu çeviri sorunu, iki terim arasındaki farkın bilinmemesinden kaynaklı yaşanmıştır. Yine aynı cümleyle Türkçe olarak, “hem askerî (nazari-teorik) eğitimlere hem de tatbikatlara katılım” ifade edilmek istenmiş, ancak cümlelerin tercümesinde sadece “tatbikatlara katılım” anlamı verilmiştir. Ayrıca, cümlelerin tercümesinde yer alan “millî” kelimesi Türkçe metinde bulunmasına rağmen Rusça metinde yer almadığı ve tercümede eksiltme yöntemi kullanıldığı görülmektedir.

4.1.1.6. Söz konusu antlaşmada 5’inci bölümün “Tarafların Askerî Bilgilerin Güvenliğine İlişkin Taahhütleri” başlığının 2’nci maddesindeki Türkçe ve Rusça ifadeler arasında farklılıklar mevcuttur.

a) Metnin orijinali:

“Taraflar arasında doğrudan iletilen ve hükümetlerce sair yollardan sağlanan gizlilik dereceli askerî bilgiler aşağıdaki esaslara göre korunacaktır:”

b) Metnin tercümesi:

“Вся классифицированная военная информация, используемая непосредственно Сторонами, а также секретная информация, полученная любой из Сторон, должна сохраняться в соответствии со следующими принципами:”

c) Türkçe ifadelerin Rusçaya tercümesinde anlam yönünden farklılıklar ve yanlış kelime kullanımı mevcuttur. Türkçe metinde yer alan “Taraflar arasında doğrudan iletilen” ifadesinin Rusçaya tercümesinde “используемая непосредственно Сторонами” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade içerisindeki “использовать” fiili “kullanmak, istifade etmek” anlamına gelmektedir. Metinde ifade edilmek istenilen “iletmek, karşı tarafa aktarmak” durumudur. Bu durumda, “передавать / передать” fiili olmalıdır.

Ayrıca cümle içerisinde kullanılan “hükümetlerce” kelimesi Rusça ifadede yer almamaktadır. Bu kelime yerine “Сторонами” kelimesi kullanılmış, bu da tercümede eksikliğe neden olmuştur. “Сторонами” kelimesi yerine “правительствами” kelimesinin kullanılması daha uygun olacaktır. Cümle tercümesinde, sözcüğün hedef dilde karşılığının bulunmasına rağmen, farklı bir kelime kullanılmıştır. Bu nedenle de çeviride sözcüksel sorun oluşmuştur.

4.1.2. 18 Ağustos 1994 tarihli Resmî Gazete

18 Ağustos 1994 tarihli Resmî Gazetede yer alan; “Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Askerî Teknik Konular ve Savunma Sanayii Alanında İşbirliği Yapılmasına Dair Antlaşma.”
(<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22025.pdf>)

Yukarıda sözü geçen antlaşmada teknik terim bazlı bilgi eksikliğinden kaynaklı sorunlar olduğu görülmüştür. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

4.1.2.1. Söz konusu antlaşmada 1.7’deki “Tanımlar” başlığı altında bulunan “Personel ve Yakınları” bölümündeki Türkçe ifadelerle, Rusça ifadeler arasında farklılıklar mevcuttur.

a) Metnin orijinali:

“Personel ve Yakınları”; Tarafların gönderdikleri askerî ve sivil şahısları ve bunların eş ve çocuklarını kapsar.

b) Metnin Tercümesi:

“Специалисты и члены их семей” – военные и гражданские лица, их супруги и дети.

c) Bu bölümde iki adet problemli terim çevirisi mevcuttur.

aa) Orijinal metinde yer alan “Personel ve Yakınları” ifadesi “Специалисты и члены их семей” şeklinde tercüme edilmiştir. Tercümede yer alan “Специалист” kelimesi “uzman” anlamına gelmektedir. Bu kelime yerine “Персонал” ya da “Личный состав” kelimelerinden birinin kullanılması tercih edilmelidir.

bb) Metnin orijinalinde yer alan “tarafların gönderdikleri” ifadesi, tercümede yer almamaktadır. Bu durumda da, hangi askerî ve sivil şahısların kast edildiği tam olarak anlaşılamamaktadır.

4.1.2.2. Söz konusu antlaşmanın 7’nci maddesi olan “Tadil, gözden geçirme ve anlaşmazlıkların çözülmesi” başlığının 4’üncü fıkrasındaki Türkçe ifadelerle, Rusça ifadeler arasında farklılıklar mevcuttur.

a) Metnin orijinali:

“Tarafların gizlilik dereceli bilgilerin kullanımına veya bunların açığa vurulmasının önlenmesine ilişkin sorumlulukları, işbu Anlaşma sona erse dahi devam edecektir.”

b) Metnin Tercümesi:

“Соответствующие обязательства Сторон, касающиеся защиты, распространения или использования закрытой информации остаются в силе независимо от приостановки настоящего Соглашения.”

c) Bu bölümde iki farklı yerde problemli terim çevirisi mevcuttur.

aa. Söz konusu antlaşma maddesinde yer alan “закрытой информации” ifadesi “kapalı/şifreli bilgi” anlamındadır. Oysaki bu tür resmî belgelerde “gizli bilgi” anlamına gelen “секретной информации” tabirinin kullanılması daha uygun olacaktır. Cümle tercümesinde, sözcüğün hedef dilde karşılığının bulunmasına rağmen, farklı bir kelime kullanılmıştır. Bu nedenle de çeviride sözcüksel sorun oluşmuştur.

bb. Antlaşmanın bu maddesinde yer alan “приостановки” kelimesi “duraklama, askıya alma” anlamına gelmektedir. Metnin orijinalinde ise, “sona ermek” fiili yer almaktadır. Bu durumda tercüme esnasında “окончания” kelimesinin kullanılması daha uygun olacaktır. Cümle tercümesinde, sözcüğün hedef dilde karşılığının bulunmasına rağmen, farklı bir kelime kullanılmıştır. Bu nedenle de çeviride sözcüksel sorun oluşmuştur.

4.1.2.3. Söz konusu antlaşmanın 8’inci maddesi olan “Yürürlüğe Giriş ve Yürürlük Süresi” başlığının 2’nci fıkrasındaki Türkçe ifadelerle, Rusça ifadeler arasında farklılıklar mevcuttur.

a) Metnin orijinali:

“Anlaşmazlık halinde İngilizce metin geçerli olacaktır.”

b) Metnin tercümesi:

“В случае возникновения любых разногласий основополагающим является английский текст.”

c) Söz konusu ifadenin tercümesinde problem görülmüştür.

Aynı ifadenin değişik antlaşma ve sözleşmelerde farklı şekillerde tercüme edildiği görülmektedir. Bu duruma örnek olarak aşağıdaki antlaşmaların ilgili bölümleri gösterilebilir.

1) 20 Aralık 1997 tarihli Türkiye Cumhuriyeti ile Belarus Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Askerî Alanda Eğitim Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması (<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23206.pdf>)’nın 20’nci maddesinin Yürürlüğe Giriş başlığı altında:

“В случае возникновения разногласий в толковании положений настоящего Соглашения преимущество имеет текст на английском языке.” cümlesiyle,

2) 27 Nisan 1998 tarihli Resmî Gazetede yer alan; “Türkiye Cumhuriyeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Arasında Askerî Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Antlaşması” (<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23325.pdf>) nın 12’nci maddesinin Yürürlüğe Giriş başlığı altında:

“В случае возникновения разногласий в толковании положений настоящего Соглашения, стороны будут руководствоваться текстом на английском языке.” şeklinde tercümeler karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti ile Rusça konuşan diğer devletler arasında yapılan antlaşmalar incelendiğinde, bu ifadenin uluslararası antlaşmalarda yer alması gereken şekli “В случае разногласия преимущественную силу имеет текст на английском языке.” olmalıdır.

4.1.3. 15 Mayıs 1940 Tarihli Görüşme Zaptı

15 Mayıs 1940 tarihli Rus Kızıl Ordusunun Türkiye’deki askerî deniz ataşesi ile Türk Genelkurmay Başkanı Yardımcısı Orgeneral Asım Gündüz ile yaptığı görüşme neticesinde tutulan görüşme zaptı. (<https://hazalyalin.medium.com/sovyetler-birli%C4%9Finin-t%C3%BCrkiye-endi%C5%9Fesi-88370fb1dd2e>)

a) Görüşmenin orijinal metni:

«Затем я спросил генерала — ... как он расценивает сообщение из Бухареста о том, что на совещании в Алеппо англичане и французы ставили вопрос об открытии турецким правительством проливов для флота союзников и что якобы, турецкое правительство дало на это разрешение. Генерал ответил, что это

выдумка. “Существует конвенция Монтрё, эту конвенцию подписали 9 держав, в том числе СССР и Турция.”

b) Söz konusu metnin, 16 Nisan 2021’de Türkçeye yapılan tercümesi:

Sonra General'e, ... Bükreş'ten gelen ve Halep'teki toplantıda İngilizlerin ve Fransızların Türk hükümeti tarafından boğazların müttefik filosuna açılması meselesini gündeme getirdiklerine ve güya Türk hükümetinin de buna izin verdiği dair haberleri nasıl değerlendirdiğini sordum. General, bunun uydurma olduğunu söyledi. Montrö Konvansiyonu mevcut, bu konvansiyonu SSCB ve Türkiye'nin de aralarında olduğu 9 devlet imza etti.

c) Bu metnin içerisinde iki farklı yerde ifade hatası mevcuttur.

aa. Metnin orijinalinde geçen “флот союзников” ibaresi “müttefik donanması” anlamına gelirken, çevirmen tarafından “müttefik filosu” olarak tercüme edilmiştir. Tercümede kullanılan “filo” kelimesi, Türkçe askerî terminolojisinde hava kuvvetlerine ait bir terim olarak kullanılmaktadır. Bahse konu kelimenin tercümesinde “filotilla” ya da “donanma” kelimesi kullanılması gerekmektedir. Cümle içerisinde sözcüksel sorun mevcuttur. Hedef dilde bulunan unsur kaynak dilde farklı sözcüklerle karşılık bulmuştur. Cümle içerisinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

bb. Metnin orijinalinde kullanılan “конвенция Монтрё” ifadesinde yer alan “конвенция” kelimesi tercüme edilmeden bırakılmıştır. İfadenin tercüme edilmesi gerekirdi, çünkü söz konusu ifade, uluslararası bir antlaşma olan, Montrö Sözleşmesi'dir. Kaynak dilde bulunan unsur hedef dilde yer almamıştır. Cümlede dilbilgisel sorun mevcuttur. Tercümede doğrudan transliterasyon yöntemine başvurulmuştur. Eski kaynaklarda “mukavele” olarak geçen sözcük kullanılmamıştır.

4.2. Haber Ajanslarının İnternet Sitelerinden Alınan Haberlerin İncelenmesi

4.2.1. Euronews.com internet haber sitesinden incelenen haberler

4.2.1.1. 20 Ocak 2022 tarihli “Ukrayna, Bayraktar TB2 ile deniz sınırlarında devriye attı” başlıklı haberi. (<https://tr.euronews.com/2022/01/20/ukrayna-bayraktar-tb2-ile-deniz-s-nrlar-nda-devriye-attı>)

a) Kaynak Metin:

СМИ:принадлежащий Украине беспилотник Bayraktar патрулирует Черное море. По информации издания “Думская”, беспилотник долетел почти до острова Змеиный в Черном море, а сейчас патрулирует морскую границу Украины. Принадлежащий Украине беспилотный летательный аппарат Bayraktar турецкого производства патрулирует Черное море. (<https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/13482731>)

b) Haberin tercümesi:

Ukrayna'nın Türkiye'den satın aldığı insansız hava aracı (İHA) Bayraktar TB2'nin Karadeniz'de devriye uçuşu yaptığı açıklandı. Rusya bu araçların bölgede kullanılmasının Minsk anlaşmasının ihlali olacağını açıklamıştı. Rus TASS haber ajansının Ukrayna merkezli Dumskaya'ya dayandırdığı haberde, Bayraktar TB2'nin Kulbakino Hava Üssü'nden kalktığı belirtildi. 5 kilometre irtifada gerçekleşen uçuşta Ukrayna deniz sınırlarında devriye görevi atıldığı belirtildi.

c) Söz konusu haberde, bir insansız hava aracının Ukrayna'nın Karadeniz kıyıları boyunca devriye görevi icra ettiği belirtilmek istenmiştir. Ancak haberde kullanılan “патрулировать” fiili “devriye görevi yapmak” anlamındadır. Tercümede kullanılan “devriye atmak” ifadesi askerî personel arasında kullanılan bir jargon ve halk arasındaki argo bir söylemdir. Haber metni çevirisinde bu şekilde yer alması uygun düşmemektedir. Tercümede kullanılan “devriye görevi atıldığı belirtildi” ifadesinin “devriye görevinin icra edildiği belirtilmiştir” şeklinde yazılması daha uygun bir ifade tarzı olacaktır. Hedef dilde bulunan unsur kaynak dilde farklı sözcüklerle karşılık bulmuştur. Cümle içerisinde sözcüksel uyum sorunu mevcuttur. Ayrıca haberin tercümesinde yer alan “Ukrayna merkezli Dumskaya'ya dayandırdığı haberde” ifadesi haber tercümesi diline uygun düşmemektedir.

4.2.1.2. 04 Şubat 2022 tarihli, “Ukrayna'ya saldırması halinde Rusya büyük faturalarla yüzleşir” başlıklı haber.

a) Haberin orijinal metni:

«Евросоюз готовит ответ на возможное вторжение России на Украину, выбирая между дипломатией и санкциями, - сказала в интервью Euronews Урсула фон дер Ляйен. Вопросы председателю Еврокомиссии задавала в Брюсселе Эфи Кутсокоста, указав вначале на сохранение напряженности на российско-украинской границе:

Фон дер Ляйен: Мы никогда не должны отказываться от работы над дипломатией. Этот кризис создала Россия, а мы делаем всё, чтобы дипломатия и диалог были успешными. Но мы также очень чётко понимаем, что в случае любой дальнейшей военной агрессии России против Украины, для России будут серьёзные последствия, и она заплатить огромную цену.»
(<https://tr.euronews.com/my-europe/2022/02/04/von-der-leyen-ukrayna-ya-sald-rmas-halinde-rusya-buyuk-faturalarla-yuzlesir>)

b) Haberin tercümesi:

Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, Ukrayna'ya karşı askerî bir saldırıda bulunması halinde Rusya'nın “ağır sonuçlarla” ve “büyük maliyetlerle” karşılaşacağını söyledi. Euronews'e mülakat veren Von der Leyen diplomasiden asla vazgeçilmemesi gerektiğini vurguladı ama en kötü senaryonun gerçekleşmesi halinde AB'nin Moskova'ya karşı “sağlam” ve “çok kapsayıcı” yaptırım paketi hazırladığını belirtti.

c) Söz konusu haberde iki farklı yerde ifade sorunu mevcuttur.

aa. Haber metninin orijinalinde yer alan “возможное вторжение” ifadesi “olası istila” anlamına gelirken, haberde “saldırı” kelimesi kullanılmıştır. Hedef dilde bulunan unsur kaynak dilde farklı sözcüklerle karşılık bulmuştur. Cümle içerisinde sözcüksel sorun mevcuttur.

bb. Haber metninin orijinalinde yer alan “она заплатить огромную цену” ifadesi “ağır bedel ödemek” anlamına gelirken, haberde “büyük maliyetlerle karşılaşmak” ifadesi kullanılmıştır. Cümle içerisinde sözcüksel sorun mevcuttur. Hedef dilde kullanılan sözcük kaynak dildeki sözcüğün yalnızca bir bölümünü karşılamıştır. Çeviride doğrudan aktarım yapılmış olup biçimsel sorun gözlenmiştir. Ayrıca metnin çevirisinde, krizi Rusya'nın yarattığına ilişkin cümlenin yer almaması ve işgale karşı diplomasi ya da yaptırım arasında seçim yaparak yanıt vermeye hazır olduğuna dair cümle çevirisinin yer almamasıyla eksiltme yapıldığı görülmektedir.

4.2.1.3. 12 Şubat 2022 tarihli “Rus Donanması tatbikat için Karadeniz'e 30'dan fazla gemi indirdi” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Более 30 кораблей Черноморского флота вышли в море из Севастополя и Новороссийска по плану учения Корабли и подразделения береговых войск Черноморского флота (ЧФ) вышли в море и на полигоны боевой

подготовки в ходе начального этапа учения, которое проводится под руководством командующего Черноморским флотом адмирала Игоря Осипова. В рамках учения боевые корабли, катера и суда обеспечения флота в составе корабельных группировок вышли из пунктов постоянного базирования Севастополь и Новороссийск и совершили переход в назначенные районы.

b) Haberin tercümesi:

Rus Donanması tatbikat için Karadeniz'e 30'dan fazla gemi indirdi. Rusya Savunma Bakanlığı, 30'dan fazla savaş gemisinin askerî tatbikat için Karadeniz'e girdiğini duyurdu. Bakanlık, “30'dan fazla savaş gemisi, tatbikat için Sivastopol ve Novorossiysk limanlarından Karadeniz’e planlanmış tatbikat çerçevesinde girmiştir” bilgisini verdi. Rusya Savunma Bakanlığında 20 Ocak’ta yapılan açıklamada, Rus donanmasının ocak ve şubat aylarında “sorumlu” olduğu tüm bölgelerde seri askerî tatbikatlar gerçekleştireceği bildirilmişti. Söz konusu tatbikatlara, 140 geminin yanı sıra 60 hava aracı ve 10 bin askerî katılacağı duyurulmuştu.

c) Bu haberde de iki adet sorun vardır.

aa. Haberde bulunan “gemi indirmek” ifadesi bu haber için sorun teşkil etmiştir. Kullanılması gereken ifade “gemilerin denize açılması” olmalıdır. Çünkü haberin orijinalinde kullanılan “вышли в море” ifadesi “denize açılmak” anlamına gelmektedir. Tercümede kullanılan “gemi indirmek” ise, tersanede yeni inşa edilmiş bir gemi ya da su aracının, işletilmek üzere suya indirilmesi demektir. Tercümede sözcüksel sorun mevcuttur. Hedef dilde kullanılan sözcük kaynak dildeki sözcüğün yalnızca bir bölümünü karşılamıştır.

bb. Haberde kullanılan “30'dan fazla savaş gemisi, tatbikat için Sivastopol ve Novorossiysk limanlarından Karadeniz’e planlanmış tatbikat çerçevesinde girmiştir” cümlesindeki “girmiştir” fiili yanlış ifade edilmiştir. Haberde yer alan fiil “выйти” diğer bir ifadeyle “çıkılmak” fiilidir. Bu fiilin deniz terminolojisindeki anlamı ise “açılmak” tır. Hedef dilde bulunan unsur kaynak dilde farklı sözcüklerle karşılık bulmuştur. Çeviri sözcüksel sorun barındırmaktadır.

4.2.2. Anadolu Ajansı haber sitesinden incelenen haberler

4.2.2.1. 28.04.2022 tarihli “Ukrayna’da yüksek-hassasiyetli füzelerle 38 askerî unsuru vurduk” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Конашенков на ежедневном брифинге дал информацию о действиях российской армии в Украине. “Российские ВВС нанесли удары высокоточными ракетами по 38 украинским военным объектам с воздуха. Уничтожено 22 укрепрайона украинских националистических формирований, 7 участков сосредоточения и войск, 6 складов ракет, артиллерии, боеприпасов и горючего в населенных пунктах Александровка, Гусаровка, Долгенькое и Барвенково”- сказал Конашенков. Конашенков заявил, что российские ВВС уничтожили 76 украинских военных объектов, а ракетные части поразили ракетный комплекс Украины “Точка-У”. (<https://www.aa.com.tr/ru/мир/российская-авиация-уничтожила-38-объектов-вооруженных-сил-украины/2575832>)

b) Haberin Tercümesi:

Konaşenkov, yaptığı açıklamada, Rus ordusunun Ukrayna’daki savaşta eylemlerine ilişkin bilgi verdi. Ukrayna’daki taarruzları sürdürdüklerini anlatan Konaşenkov, “Rusya Hava Kuvvetleri, havadan yüksek hassasiyetli füzelerle 38 Ukrayna askerî unsurunu vurdu. Ukraynalı milliyetçi oluşumlara ait 22 müstahkem mevki, askerî teknik araçlar ve birliklerin toplandığı 7 alan, Aleksandrovka, Gusarovka, Dolgenkoye ve Barvenkovo yerleşim birimlerinde bulunan 6 roket, top, mühimmat ve akaryakıt deposu imha edildi.” dedi. Konaşenkov, Rus hava muharebe taktik birliklerinin 76 Ukrayna askerî nesnesini yok ettiğini belirterek, füze birliklerinin Ukrayna’ya ait То́чка-У füze kompleksini vurduğunu aktardı. (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-ukrayna-da-yuksekk-hassasiyetli-fuzelerle-38-askerî-unsuru-vurduk/2575823>)

c) Bu haberdeki ifade sorunları şu şekildedir:

aa. Haberin orijinalinde kullanılan “украинские националистические формирования” tanımlaması için haber tercümesinde, “Ukraynalı milliyetçi oluşumlar” ifadesi kullanılmıştır. İfade içerisinde yer alan “формирование” kelimesi “oluşum” olarak tercüme edilmiştir. Oysaki terminolojik olarak bu kelime “askerî komuta organizasyonunda yer alan bir yapılanma” anlamındadır. Bu durumda tercüme içerisinde “Ukraynalı milliyetçi unsurlar” ya da “Ukraynalı milliyetçi birlikler” ifadesi kullanılması gerekirdi. Hedef dilde bulunan unsur kaynak dilde farklı sözcüklerle karşılık bulmuştur. Cümle içerisinde sözcüksel sorun oluşmuştur.

bb. Haber metninde yer alan “российские ВВС” ifadesinde yer alan “ВВС” kısaltması, haberin tercümesinde “Rus hava muharebe taktik birlikleri” olarak tercüme edilmiştir. Söz konusu kısaltma, Hava Kuvvetleri Komutanlığı’nın

kısaltmasıdır. Dolayısıyla tercüme içerisinde “Rus Hava Kuvvetleri Komutanlığı” olarak ifade edilmesi gerekmektedir. Cümle içerisinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

cc. Haber metninin Rusça bölümünde “украинские военные объекты” ifadesi “Ukrayna askerî nesneleri” olarak Türkçe tercüme metninde yer almıştır. Söz konusu ifadede yer alan “объект” kelimesi, askerî terminolojide “hedef” olarak tanımlanmaktadır. Hedef dilde bulunan unsur kaynak dilde farklı sözcüklerle karşılık bulmuştur. Çeviri sözcüksel sorun barındırmaktadır.

çç. Haber metni içindeki “7 участков сосредоточения и войск” ifadesi, “askerî teknik araçlar ve birliklerin toplandığı 7 alan” olarak tercüme edilmiştir. Anadolu Ajansına ait haber sitesinin haberi, Rusya Savunma Bakanlığı’nın basın açıklamasını kısaltarak yaptığı derleme bir metindir. Metnin içindeki bazı ifadeler orijinal basın açıklamasında yer almakta ancak haber sitesinde yayınlanan Rusça metinde bulunmamaktadır. Metinde yer almayan bazı ifadeler, orijinal basın açıklamasına dayandırılarak, haberin Türkçe tercümesinde kendilerine yer bulmaktadır. Haber tercümesinde yer alan “askerî teknik araçlar” ifadesinin orijinali “военная техника” dır. Terminolojik olarak ise “askerî teçhizat” olarak tanımlanmalıdır. Cümle içerisinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

dd. Yine yukarıdaki ifade içinde yer alan “участок” kelimesi “alan” olarak tercüme edilmiştir. Bu kelime terminolojik ifadeyle “bölge” olarak kullanılmalıdır. Orijinal metindeki “участков сосредоточения и войск” ifadesi “birliklerin toplanma bölgesi” şeklinde tercüme edilmesi gerekirdi. Cümle içerisinde sözcüksel sorun mevcuttur. Hedef dilde bulunan unsur kaynak dilde farklı sözcüklerle karşılık bulmuştur.

4.2.2.2. 23 Ağustos 2021 tarihli “Kırım’ın illegal şekilde işgalini hiç tanımadık” başlıklı haberi.

a) Kaynak Metin:

Dışişleri bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Türkiye’nin Ukrayna’nın sınır bütünlüğünü desteklediğini belirterek, “Kırım’ın illegal şekilde işgalini hiç tanımadık ve tanımayacağımızı da sürekli vurguluyoruz” dedi. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Ukrayna’daki Kırım Platformu Kuruluş Zirvesi öncesi gazetecilerin sorularını yanıtladı. Zirveye Türkiye’nin Ukrayna’nın toprak bütünlüğüne olan desteğini

ve Kırım Tatarlarının haklarına verdiği önemi göstermek için katıldığını kaydeden Çavuşoğlu, “Kırım'ın illegal şekilde ilhakını hiç tanımadık ve tanımayacağımızı da sürekli vurguluyoruz. Sadece bunu söylemek yetmez. Kırım ve Ukrayna'nın toprak ve sınır bütünlüğünü Ukrayna'yı destekleyen diğer dost ve müttefik ülkelerle dile getiriyoruz, desteğimizi vurguluyoruz.” ifadesini kullandı. (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kirim-in-illegal-ilhakini-tanimadik-ve-tanimayacagiz/45996>)

b) Haberin tercümesi:

“Турция никогда не признает “незаконную оккупацию Крыма Россией” – Чавушоглу. Глава дипломатического ведомства Турции Мевлют Чавушоглу принял участие в работе “Крымской платформы”, которая проходит в Киеве, где четко высказал позицию Турции в этом вопросе. Министр иностранных дел Турции во время участия в мероприятии “Крымская платформа” в Киеве заявил, что Турция не признавала и не будет признавать “незаконную оккупацию Крыма Россией” и будет поддерживать территориальную целостность Украины. Чавушоглу оставил запись об этом на своей странице в Twitter. ”Прошло более семи лет с незаконной аннексии Крыма. Наша поддержка целостности Украины довольно сильна”, -заявил он, добавив, что мировое сообщество должно единогласно выступить против этого нарушения международного права.”

c) Türkçe haberin başlığında Rusya'nın yaptığı eylemin karşılığı olarak “işgal” kelimesi kullanılırken, haberin detayında “ilhak” kelimesi kullanılmıştır. Söz konusu iki kelime hem Türk basınında hem de Rus basınında sürekli karıştırılmaktadır. Haberin Rusçasında kullanılan “оккупация” kelimesinin karşılığı “işgal”, “аннексия” kelimesinin karşılığı ise “ilhak” tır. Cümle içerisinde sözcüksel sorun mevcuttur. Hedef dildeki kelime kaynak dilde farklı sözcükle karşılı bulmuştur.

4.2.2.3. 22 Ocak 2022 tarihli “Alman Deniz Kuvvetleri Komutanı, Rusya'ya ilişkin sözleri nedeniyle istifa etti.” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Более того, как пишет Tagesspiegel, он потребовал отставки главы немецких ВМС вице-адмирала Кея-Ахима Шёнбаха за его высказывания о том, что российский президент Владимир Путин нуждается «в уважении на равноправном уровне». И действительно, вице-адмирала уволили. (https://www.ng.ru/columnist/2022-04-04/6_8408_germany.html)

b) Haberi Tercümesi:

Almanya'da Deniz Kuvvetleri Komutanı Koramiral Kay-Achim Schönbach, “Putin'e anlayış gösterilmesi gerektiği”yle ilgili sözleri nedeniyle görevinden istifa etti. (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/alman-deniz-kuvvetleri-komutani-rusyaya-iliskin-sozleri-nedeniyle-istifa-etti/2482708>)

c) Haberde yer alan kişi Almanya Deniz Kuvvetleri Komutanı Kay-Achim Schönbach’tır. Bahse konu komutanın rütbesi tümamiraldir. Haberin tercümesinde ise, bu rütbe Koramiral olarak tercüme edilmiştir. Cümle içerisinde analiz kısmında belirtmiş olduğumuz terminolojik bilgi eksikliği türlerinden biri olan rütbe karşılığının yanlış verilmesi kaynaklı sorun mevcuttur. RF Deniz Kuvvetlerindeki amiral rütbeleri “Контр-адмирал, Вице-адмирал, Адмирал, Адмирал флота” şeklinde sıralı olarak ilerlemektedir. Bkz. Şekil 9

4.2.2.4. 13 Ağustos 2021 tarihli “Рособоронэкспорт” представит новинки российского ОПК на IDEF-2021” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Компания «Рособоронэкспорт» Госкорпорации Ростех организует единую российскую экспозицию на Международной выставке оборонной промышленности IDEF 2021, которая пройдет в Стамбуле с 17 по 20 августа 2021 года. В пресс-службе компании отметили, что на выставке будут представлены новинки-истребитель пятого поколения Су-57Э, автомобиль К-63969 семейства «Тайфун-К», разведывательно-ударный БПЛА «Орион-Э», катер БК-16Э для спецопераций, а также самоходная гаубица «Мста-С». Свою продукцию на стенде «Рособоронэкспорта» покажут ряд ведущих российских предприятий, входящих в структуру Ростеха. «Рособоронэкспорт» представит информацию о более 400 наименованиях российской продукции, используемых в военных и гражданских целях. В рамках деловой программы IDEF 2021 «Рособоронэкспорт» проведет встречи и переговоры с представителями турецких вооруженных сил, и партнерами из других стран.

b) Haberin Tercümesi:

Rusya devlet silah ihracat şirketi Rosoboroneksport, 17-20 Ağustos'ta düzenlenecek 15'inci Uluslararası Savunma Sanayii Fuarı'nda (IDEF 2021) 400'den fazla ürünle yer alacak. Şirketten yapılan açıklamaya göre, IDEF 2021'de tanıtılacak ürünler arasında 5. nesil “SU-57E” savaş uçağı, Tayfun-K serisinden “K-63969” aracı, keşif-savaş “Orion-E” insansız hava aracı, özel harekât BK-16E botu ve “Msta-S” obüs sistemi gibi geniş yelpazedeki ürünler bulunuyor. Ayrıca şirketin standında, Rus devlet savunma sanayi şirketi Rosteh bünyesindeki önde gelen üreticilerin de ürünleri tanıtılacak. Rosoboroneksport, fuar çerçevesinde askerî ve sivil amaçlı kullanılan 400'den Rus ürünü hakkında bilgi verecek. Şirket, fuar kapsamında Türk Silahlı Kuvvetleri ve diğer ülkelerden katılımcılarla görüşmeler de yapacak.

c) Bu haberde üç farklı yerde ifade sorunu mevcuttur.

aa. Haberin orijinalinde geçen “разведывательно-ударный БПЛА «Орион-Э»“ ifadesi için, “keşif-savaş “Orion-E” insansız hava aracı” tabiri kullanılmıştır. Söz konusu hava aracının adı “Orion-E” keşif-taarruz insansız hava aracı” şeklinde tercüme edilmelidir. Cümle içerisinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

bb. Haberin tercümesindeki “400’den rus ürünü” ifadesi ile eksik çeviri yapılmıştır. Bu cümlenin “400’ün üzerindeki Rus markalı ürün” olarak tercüme edilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda “ürün” kelimesinin, terminolojik olarak “mühimmat/askerî teçhizat” ifadesi ile ekleme yöntemiyle tercüme edilmesi daha uygun olacaktır. Kelimenin birebir çevirisi yapılmıştır.

cc. “Msta-S” topçu sistemi, haberin orijinalinde de belirtildiği gibi “kundağı motorlu obüs’tür”. Orijinalindeki ifade göz önüne alınmayarak eksiltme yapılmıştır.

4.2.2.5. 28.04.2022 tarihli “Rusya, Ukrayna’nın doğusunda taarruz operasyonuna hazırlanıyor.” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Российское командование осуществляет перегруппировку войск, сосредоточивая усилия на подготовке к новой наступательной операции на востоке Украины. Об этом сообщает во вторник Генеральный штаб Вооруженных сил Украины. Цель- установление полного контроля над территорией Донецкой и Луганской областей.

b) Haberin tercümesi:

Ukrayna Genelkurmay başkanlığı, Rus ordusunun Donetsk ve Luhansk bölgeleri ile Mariupol şehrinde tam kontrolü sağlamak için ukrayna'nın doğusunda taarruz operasyonuna hazırlandığını bildirdi.

c) Haber tercümesinde yer alan “Rusya, Ukrayna'nın doğusunda taarruz operasyonuna hazırlanıyor” cümlesindeki “taarruz operasyonu” ifadesi tamamen farklı kullanılmıştır. Harekât, genel bir alana yapılan kapsamlı askerî faaliyettir. Operasyon ise daha noktasal bir alana, belirli bir amaçla yapılan özel bir askerî faaliyettir. Terimler söz konusu olduğunda, tek bir anlama sahip olması önemlidir. Terimdeki asıl amaç budur. Aksi takdirde çeviride anlam karmaşası yaşanmaktadır.

4.2.2.6. 09.10.2022 tarihli “Putin, Kırım köprüsündeki patlamanın Ukrayna istihbaratınca yapıldığını söyledi” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Это теракт, направленный на разрушение критически важной гражданской Бастрыкин. По словам Путина, авторы, исполнители и инфраструктуры Российской Федерации. Авторы и исполнители и заказчики которого – спецслужбы Украины». За преступлением стоят не только спецслужбы Украины, но также «граждане России и зарубежных государств, которые помогали в подготовке теракта», добавил заказчики подрыва Крымского моста – спецслужбы Украины. (<https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/10/9/7371039/>)

b) Haberin Tercümesi:

Rusya ile yasa dışı ilhak edilen Kırım arasındaki köprüde dün meydana gelen patlamaya değinen Putin, “Bu, Rusya Federasyonu'nun kritik öneme sahip sivil altyapısını yok etmeyi amaçlayan bir terör saldırısıdır. Bunu düşünen, gerçekleştiren ve sipariş eden Ukrayna istihbarat servisidir.” dedi. (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/putin-kirim-koprusundeki-patlamanin-ukrayna-istihbaratinca-yapildigini-soyledi/2706818>)

c) Haberin orijinalinde yer alan “заказчик” kelimesi, “sipariş eden” olarak tercüme edilmiştir. Sipariş etmek bir ürünü ya da malzemeyi talep etmek anlamındadır ve kelimenin ilk anlamıdır. Kelimenin haberdeki karşılığı “sponsor” olmalıdır. Metnin çevirisinde orijinal dildeki sözcük anlamının sadece bir kısmı karşılanmıştır.

4.2.2.7. 04 Ocak 2023 tarihli “Rusya’nın güvenliğini koruyacak gelişmiş silahlar üretmeye devam edeceğiz.” başlıklı haber.

а) Kaynak Metin:

Фрегат “Адмирал Горшков” отправился в дальний поход с ракетами “Циркон” и “Калибр”.

... Церемония выхода корабля на боевую службу состоялась в среду под руководством президента РФ Владимира Путина, она прошла в режим видеоконференции.

Командир корабля Игорь Крохмаль заявил, что перед походом фрегатом пройден полный цикл подготовки. “На корабль загружен боекомплект ракет “Циркон”, Калибр”, средств противовоздушной обороны, торпедного вооружения и артиллерии. Экипаж корабля готов к выполнению задач боевой службы”, - сказал Крохмаль на церемонии, кадры которой показал телеканал “Россия-24”.

Министр обороны РФ Сергей Шойгу заявил, что фрегат “Адмирал Горшков” отправится в дальний поход в Атлантический и Индийский океаны, а также Средиземное море. По его словам, корабль способен наносить точечные и мощные удары по “противнику на море и на суше”. Он отметил, что ракеты “Циркон” могут развивать скорость до 9 Махов и преодолевать любую систему ПВО-ПРО.

“Основные усилия боевого похода будут сосредоточены на противодействие угрозам России, на совместном с дружественными странами поддержании регионального мира и стабильности”, - сказал Шойгу.

“После учений, тренировок будут отрабатываться действия экипажа по применению гиперзвукового оружия и крылатых ракет большой дальности в различных условиях обстановки”, - сказал министр.

... 21 декабря на заседании коллегии Минобороны РФ Путин заявил: “В начале января следующего года на боевую службу выйдет фрегат “Адмирал флота Советского Союза Горшков” с новейшими, не имеющими никаких аналогов в мире гиперзвуковыми ракетными системами морского базирования “Циркон”.

В феврале 2019 года в послании Федеральному Собранию Путин заявил, что ракета “Циркон” будет способна поражать наземные и надводные цели на дальности свыше 1 тыс. километров со скоростью около 9 Махов. ... (<https://www.interfax.ru/russia/879624>)

b) Haberi Tercümesi:

Putin, Rus donanmasına ait “Sovyetler Birliği Filosundan Amiral Gorşkov” isimli fırkateynin muharebe görevine başlaması için yapılan törene çevrim içi katıldı.

Törende Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu ile geminin komutanı İgor Krahmal da hazır bulundu. Fırkateynin uzun mesafeli deniz yolculuğuna bugün başlayacağı diğer son nesil silahlarla donatıldı.” dedi.

Söz konusu silah sistemlerinin dünyanın hiçbir ülkesinde benzeri olmadığını söyleyen Putin, bu tür silahların, Rusya'yı potansiyel dış tehditlerden güvenilir bir şekilde korumayı mümkün kılacağını belirtti.

Putin, “Silahlı Kuvvetlerin muharebe potansiyelini geliştirmeye, önümüzdeki on yıllarda Rusya'nın güvenliğini koruyacak gelişmiş silah ve teçhizatlar üretmeye devam edeceğiz.” diye konuştu.

Gemi füzelerle Atlantik ve Hint Okyanusu ile Akdeniz'de görev yapacak. Savunma Bakanı Şoygu da geminin 'Tsirkon' hipersonik füzelerle Atlantik ve Hint okyanuslarının yanı sıra Akdeniz’de uzun bir deniz yolculuğuna çıkacağını bildirdi.

Geminin denizde ve karada düşmana nokta atışı ve güçlü saldırılar yapma yeteneğine sahip olduğuna dikkati çeken Şoygu, hipersonik füzelerin gelişmiş hava savunma ve füze savunma sistemlerinin üstesinden gelme yeteneğine sahip olduğunu vurguladı.

Rusya'nın kuzeyindeki Barents Denizi'nde, Mayıs 2022'de, “Sovyetler Birliği Filosundan Amiral Gorşkov” fırkateyninden “Tsirkon” hipersonik seyir füzesiyle test atışı yapılmış, yaklaşık 1000 kilometre uzaklıktaki bir deniz hedefi vurulmuştu.

Rusya Devlet Başkanı Putin'in 2018'de tanıttığı yeni hipersonik silahların arasında bulunan “Tsirkon”un ses hızının 10 katına (Mach 10) kadar çıkabildiği ve 1000 ila 2000

kilometre menzile sahip olduğu açıklanmıştı. (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/putin-rusyanin-guvenligini-koruyacak-gelismis-silahlar-uretmeye-devam-edecegiz/2779608>)

c) Haber içerisinde sekiz ayrı yerde ifade yanlışlığı mevcuttur.

aa. Haber tercümesi içerisinde “uzun mesafeli deniz yolculuğu” ifadesi kullanılmıştır. Söz konusu ifadede yer alan “deniz yolculuğu” tabiri sivil deniz vasıtalarıyla yapılan seyahatler için kullanılır. Askerî gemilerin göreve çıkışları için “seyir” terimi kullanılmalıdır. Cümle içinde geçen ifadenin “uzun mesafeli seyir” olarak yazılması gereklidir. Cümle içerisinde sözcüksel sorun mevcuttur. Hedef dilde kullanılan sözcük kaynak dildeki sözcüğün yalnızca bir bölümünü karşılamıştır.

bb. Haberin tercümesinde yer alan ve “Tsirkon” ses üstü füze sisteminin konuşlanma alanından bahseden “deniz” ifadesi yanlış kullanılmıştır. Bahse konu ifadenin orijinalinde kullanılan “морское базирование” teriminin, “deniz platformunda konuşlu” şeklinde ekleme yöntemiyle tercüme edilmesi gerekmektedir.

cc. Haberin tercüme metninde yer alan “Geminin denizde ve karada düşmana ...” şeklinde başlayan cümledeki “Geminin denizde ve karada” ifadesinde anlam bozukluğu yönünden tercüme yanlışlığı vardır. Çünkü bu cümleden söz konusu geminin hem karada hem de denizde görev yaptığı anlamı çıkmaktadır. Oysaki bu cümleyle kastedilen, “hava ve karadaki düşman” ifadesidir. Bu ifade orijinal metinde “противник на море и на суше” ifadesi ile açık bir şekilde tanımlanmıştır. Bu durumda çeviri içerisinde dilbilgisel sorun yaşanmıştır. Hedef ve kaynak dillerdeki ögelerde biçimsel uyumsuzluk bulunmaktadır.

çç. Yukarıda bahsi geçen “Geminin denizde ve karada düşmana nokta atışı ve güçlü saldırılar yapma yeteneğine sahip olduğuna dikkati çeken Şoygu, ...” şeklinde devam eden cümledeki “saldırılar yapma yeteneğine sahip olmak” tabiri, askerî terminolojide “saldırılar yapma imkân ve kabiliyetine sahip olmak” ya da “saldırılar yapma kapasitesine sahip olmak” şeklinde ifade edilmektedir. Tercüme içerisinde kullanılan “yetenek” kelimesi, daha çok insanların sahip oldukları çeşitli nitelikler için kullanılır. Çeviride sözcüksel sorun mevcuttur. Kaynak dildeki sözcük hedef dildeki farklı anlamıyla karşılık bulmuştur.

dd. Haberin Türkçesinde yer alan “Tsirkon”un ses hızının 10 katına (Mach 10) kadar çıkabildiği ve 1000 ila 2000 kilometre menzile sahip olduğuy açıklanmıştı.” cümlesinde yer alan “ses hızının 10 katına (Mach 10)” ifadesi yanlış tercüme edilmiştir. Haberin orijinalinde bulunan ““Циркон” могут развивать скорость до 9 Махов” ifadesiyle bu füzenin 9 mach hıza ulaşabildiği belirtilmiştir. Çeviride

dilbilgisel sorun mevcuttur. Hedef ve kaynak dillerdeki unsurlarda biçimsel uyumsuzluk bulunmaktadır.

ee. Yukarıdaki aynı cümle içerisinde, söz konusu “Tsirkon” füzesinin “1000 ila 2000 kilometre menzile” sahip olduğu yazılmıştır. Oysaki orijinal metinde füzenin menziliyle ilgili olarak “свыше 1 тыс. километров” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadenin de “1000 kilometrenin üzerinde” şeklinde tercüme edilmesi gerekmektedir. Çeviride dilbilgisel sorun mevcuttur. Hedef ve kaynak dillerdeki unsurlarda biçimsel uyumsuzluk bulunmaktadır.

ff. Haber tercümesinde “hipersonik füzelerin gelişmiş hava savunma ve füze savunma sistemlerinin üstesinden gelme yeteneğine sahip olduğu” ifadesi yer almaktadır. İfadenin orijinalinde bulunan “преодолевать” fiili “üstesinden gelmek” olarak tercüme edilmiştir. Bu fiil hem sözcüksel hem de terminolojik olarak “başarmak, yenmek, bertaraf etmek” anlamına gelmektedir. Orijinal ifadedeki “преодолевать” fiili “aşmak, geçmek” anlamını taşımaktadır. Bu durumda söz konusu cümlelerin “... hipersonik füzelerin gelişmiş hava savunma ve füze savunma sistemlerini aşma imkân ve kabiliyetine/kapasitesine sahip olduğunu vurguladı.” şeklinde çevrilmesi daha uygun olacaktır. Zira, “Tsirkon” füzesinin hava savunma ve füze savunma sistemlerini bertaraf etme görevi yoktur. Bu füzenin asıl görevi hava savunma sistemlerini aşarak, kara veya deniz hedeflerini imha etmektir. Hedef dilde bulunan unsur kaynak dilde farklı sözcüklerle karşılık bulmuştur. Cümle içerisinde sözcüksel sorun mevcuttur.

gg. Habere konu olan RF Donanması Kuzey Filosu’na ait fırkateynin adı, “Sovyetler Birliği Filosundan Amiral Gorşkov” olarak tercüme edilmiştir. Geminin adı yanlış tercüme edilmiştir. Söz konusu geminin adı “Mareşal Gorşkov” dur. Çünkü geminin isminde yer alan “Адмирал флота Советского Союза” terimi, SSCB dönemi Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’ndaki en yüksek subay rütbesidir ve günümüz RF Donanması’nda “Mareşal”, Türk Donanması’nda ise “Büyük Amiral” rütbelerine tekabül etmektedir. Cümle içerisinde terminoloji bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur. Bkz. Şekil 9

4.2.3. Sputnik News adlı haber sitesinden incelenen haberler

4.2.3.1. 04 Şubat 2022 tarihli “Rusya Savunma Bakanlığı: 6 büyük indirme gemisi tatbikatlar için Suriye’ye gitti.” başlıklı haberi. (<https://sputniknews.com.tr/20220204/rusya-savunma-bakanligi-6-buyuk-indirme-gemisi-tatbikatlar-icin-suriyeye-gitti-1053470148.html>)

a) Kaynak Metin:

Отряд десантных кораблей Северного и Балтийского флотов в составе шести больших десантных кораблей (БДК). Общая протяженность перехода составила более 6 тыс. морских миль. В настоящее время корабли находятся на рейде сирийского порта Тартус, где приступили к пополнению запасов горюче-смазочных материалов, питьевой воды и продовольствия до требуемых норм на пункте материально-технического обеспечения ВМФ России в Средиземном море.

b) Haberin Tercümesi:

Rusya Savunma Bakanlığı, Kuzey ve Baltık filolarına ait 6 büyük indirme gemisinin tatbikatlar için Suriye'nin Tartus Limanı'ndaki Rus Donanma Üssü'ne gittiğini açıkladı. Gemilerin Avrupa kıyılarını geçerek tatbikatlar için Akdeniz'in doğusuna yöneldiğini belirten bakanlık, toplam geçiş uzunluğunun 6 bin deniz milinden fazla olduğunu altını çizdi. Bakanlık, gemilere şu anda yağ ve bakım malzemeleri, içme suyu ve gıda ürünleri ikmali yapıldığını kaydetti.

c.) Bu haberde 3 adet göze çarpan sorun mevcuttur.

aa. Haberde RF Donanmasına ait “büyük indirme gemilerinin” tatbikata gittiği ifade edilmiştir. Söz konusu gemilerin tanımlaması yanlış yapılmıştır. Söz konusu gemiler “büyük indirme gemisi” değil, “büyük çıkarma gemisi”dir. Haberin orijinalinde kullanılan “десантный” sıfatı hava kuvvetleri unsurları için kullanıldığında “indirme”; deniz kuvvetleri unsurları için kullanıldığında ise “çıkarma” anlamındadır. Zaten mantıksal olarak da gemiler sahile “inmez”, “çıkarmaz”. Hedef dilde bulunan unsur kaynak dilde farklı sözcüklerle karşılık bulmuştur. Çeviri sözcüksel sorun barındırmaktadır.

bb. Haberde kullanılan “toplam geçiş uzunluğu” ifadesindeki “geçiş” kelimesi askerî bir ifade olmaktan uzaktır. Burada kullanılması gereken kelime “intikal” olmalıydı. İfadenin tam tercümesi ise “toplam intikal mesafesi” olmalıdır. Hedef dilde bulunan unsur kaynak dilde farklı sözcüklerle karşılık bulmuştur. Çeviri sözcüksel sorun barındırmaktadır.

cc. Haberde yer alan “yağ ve bakım malzemeleri” ifadesi “akaryakıt ikmali” anlamındadır. Haberde yer alan “запас горюче-смазочных материалов” ifadesinin tercümesi sözcüğü sözcüğüne yöntemiyle yapılmış, çeviride terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun oluşturmuştur.

4.2.3.2. 19 Mayıs 2020 tarihli “Rusya ile Türkiye’den Haseke’de ortak devriye” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Брифинг Начальника Центра по примирению враждующих сторон и контролю за перемещением беженцев в Сирийской Арабской Республике (18 мая 2020 г.) Состоялось очередное совместное российско-турецкое патрулирование по маршруту: Шейрек – Деллик – Тавтар – Дейла – Баркаври – Кутия– Кара-Мания – Кунейтра – Шейрек в провинции Хасеке.

b) Haberin tercümesi:

Rusya’nın Suriye’deki Tarafları Uzlaştırma Merkezi Başkanı Oleg Juravlev, Rusya ve Türkiye’nin Suriye’nin Haseke bölgesinde ortak devriye gerçekleştirdiğini belirtti. Juravlev, bugünkü basın brifinginde, “*Haseke bölgesinde, Şeyrek-Dellik-Tavtar-Deyla- Barkavri-Kutiya-Karamaniya- Kuneitra-Şeyrek güzergâhında yeni ortak Rus-Türk devriyesi gerçekleşti*” dedi. Ayrıca Rus askerî polisinin Halep ve Haseke bölgelerindeki devriye görevlerine devam ettiği ifade edildi. (<https://sputniknews.com.tr/20200519/rusya-ile-turkiyeden-hasekede-ortak-devriye-1042070658.html>)

c) Haber sitesinde yer alan Türkçe haberde “Rusya’nın Suriye’deki Tarafları Uzlaştırma Merkezi Başkanı Oleg Juravlev, Rusya ve Türkiye’nin Suriye’nin Haseke bölgesinde ortak devriye gerçekleştirdiğini belirtti.” İfadeleri kullanılmıştır. Bu haberde üç adet yanlış mevcuttur.

aa. Bunlardan birincisi, Rusya’nın Suriye’de bulundurduğu merkezin adı “Rusya’nın Suriye’de Çatışan Tarafları Uzlaştırma ve Göçmen Yerleşiminin Kontrolü Merkezi” dir. Haberde bu merkezin adı “Rusya’nın Suriye’deki Tarafları Uzlaştırma Merkezi” olarak kullanılmıştır.

bb. İkinci sorun ise, askerî bir birlik olan bu gözlem merkezinin komutanının, “başkan” olarak tanımlanmasıdır. Bu şahsın sıfatı “Начальник Центра по Примирению Враждующих Сторон”; “Çatışan Tarafları Uzlaştırma Merkezi Komutanı” dır. Askerî birliklerde yönetimin başında bulunan kişiler “Başkan” değil, “Komutan” dır. Terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

cc. “Çatışan Tarafları Uzlaştırma Merkezi Komutanı” olan Olej Juravlev’in ismi orijinal metinde yer almamasına karşın, tercüme kısmında, açıklama yöntemi ile verilmiştir. Yine aynı kısımda “..контролю за перемещением беженцев..” şeklinde devam eden cümlelerin çevirisi tercüme kısmında yer almayarak eksiltme yapıldığı görülmüştür.

4.2.3.3. 04 Şubat 2022 tarihli “Rus savaş gemileri Cebelitarık’tan geçerek Akdeniz’e girdi” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

... 7 февраля пресс-служба Северного флота РФ сообщила, что в Средиземное море, пройдя через Гибралтарский пролив, вошел отряд боевых кораблей в составе ракетного крейсера “Маршал Устинов”, фрегата “Адмирал Касатонов” и большого противолодочного корабля “Вице-адмирал Кулаков”. ... (<https://www.interfax.ru/russia/820828>)

b) Haberin tercümesi:

Rus Kuzey Filosu’na ait 3 savaş gemisinin, Akdeniz’de tatbikata katılacağı duyuruldu. Rusya Kuzey Filosu Komutanlığı’ndan yapılan açıklamada, “Marşal Ustinov füze kruvazörü, Amiral Kasatonov firkateyni ve Vitse-Admiral Kulakov büyük denizaltı savar gemisinden oluşan savaş gemisi birliği Cebelitarık Boğazı’ndan geçerek Akdeniz’e girdi” ifadeleri kullanıldı. Akdeniz’de, Rusya’nın Kuzey Filosu, Karadeniz Filosu ve Pasifik Filosu’na ait savaş gemilerinin katılacağı bir tatbikat gerçekleştirilecek. (<https://sputniknews.com.tr/20220208/rus-savas-gemileri-cebelitariktan-gecerek-akdenize-girdi-1053586635.html>)

c) Haber tercümesinde füze kruvazörü ifadesi, sıfat ve kelimenin direkt karşılıkları kullanılarak tercüme edilmiştir. Oysaki deniz kuvvetleri terminolojisinde söz konusu gemi, Gündümlü Mermili Kruvazör olarak adlandırılmakta ve kullanılmaktadır. Yine aynı haber içerisinde yer alan büyük denizaltı savaş gemisi tercümesinde de aynı durum söz konusudur. Bu geminin terminolojideki karşılığı ise, Büyük Denizaltı Savunma Harbi Gemisi’dir.

4.2.3.4. 02 Şubat 2022 tarihli “Rusya’dan Voronej bölgesinde hava savunma tatbikatı” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Российские военнослужащие Западного военного округа завершили двустороннее тактическое учение в Воронежской области, сообщили в

пресс-службе ЗВО. “Подразделения войсковой противовоздушной обороны (ПВО) и оперативно-тактической авиации Западного военного округа (ЗВО) завершили двустороннее тактическое учение в Воронежской области”, - говорится в сообщении. Уточняется, что в рамках учения военнослужащие зенитно-ракетных подразделений совершили марш на штатной военной технике с целью развёртывания пунктов управления по обнаружению воздушных угроз и отражения налета авиации условного противника, нарушившего воздушные границы Российской Федерации.

“Цель учения достигнута. Противовоздушная оборона в зоне ответственности ЗВО надёжно защищает западные рубежи России”, - сказал командующий войсками ЗВО Герой России генерал-полковник Александр Журавлев.

b) Haberin tercümesi:

Rusya ordusunun Batı Askerî Birimi Komutanı Aleksandr Juravlev, 500’ü aşkın asker, 80’i aşkın silah ve askerî teçhizatla hava savunma tatbikatı gerçekleştirildiğini belirtti. Batı Askerî Birimi’nin aktardığına göre Juravlev, hava savunma sisteminin denetlenmesi amacıyla planlı olarak Voronej bölgesinde bir tatbikat düzenlendiğini ifade etti. Tatbikatta 500’den fazla asker, 80’den fazla silah ve teçhizat yer aldı. Juravlev, ”Tatbikat, uçaksavar füze kuvvetleri birlikleri personelinin belirlenen devriye bölgelerine kilometrelerce süren yürüyüşüyle başladı. Askerler Rusya sınırlarını ihlal eden sahte düşman saldırısını vaktinde tespit ve geri püskürtmeye yönelik komuta ve kumanda noktaları kurdu” ifadelerini kullandı.

c) Haber içerisinde 3 farklı yerde sorunlu çeviri mevcuttur.

aa. Haber tercümesinde yer alan “Batı Askerî Birimi” ifadesindeki “birim” kelimesi yanlış kullanılmıştır. Kelimenin orijinali “округ” kelimesinin anlamı “bölge” dir. Bu sebeple ifadenin tam karşılığı “Batı Askerî Bölgesi” olmalıdır. Metnin çevirisinde orijinal dildeki sözcük anlamının sadece bir kısmı karşılanmıştır.

bb. Haber içerisindeki “kilometrelerce süren yürüyüşüyle başladı” cümlesinde yer alan “yürüyüş” kelimesi yanlış tercüme edilmiştir. Kelimenin terminolojide karşılığı “intikal” olmalıdır. Çünkü bu büyüklükteki bir askerî birlik,

yürüyüşle bir yere ulaşamayacaktır. Hedef dilde bulunan unsur kaynak dilde farklı sözcüklerle karşılık bulmuştur.

cc. Haber tercümesinde bulunan “sahte düşman” ifadesindeki “sahte” kelimesi uygun bir kullanım olmamıştır. Söz konusu kelime olan “условного” sıfatının “temsili” olarak tercüme edilmesi gerekmektedir. Zira, yapılan tatbikatlarda saldırı unsurları “temsili düşmana” ya da “temsili düşman hedeflerine” karşı taarruz yaparlar. Hedef dilde kullanılan sözcük kaynak dildeki sözcüğün yalnızca bir bölümünü karşılamıştır.

4.2.3.5. 16 Mart 2022 tarihli “Rusya: Ukrayna istihbaratı, Batı’nın desteğiyle zehirli maddeli provokasyon hazırlıyor” başlıklı haberi. (<https://sputniknews.com.tr/20220316/rusya-ukrayna-istihbarati-batinin-destegiyle-zehirli-maddeli-provokasyon-hazirliyor--1054786037.html>)

a) Kaynak Metin:

Служба безопасности Украины при поддержке Запада готовит провокацию с применением ядовитых веществ против мирных жителей, заявил официальный представитель министерства обороны России генерал-майор Игорь Конашенков. “Целью провокации является обвинение России в применении химического оружия против населения Украины”, — сказал он. (<https://ria.ru/20220316/provokatsiya-1778540023.html>)

b) Haberin tercümesi:

Rusya Savunma Bakanlığı Sözcüsü Igor Konaşenkov, Ukrayna Güvenlik Servisi’nin (SBU) Batı’nın desteğiyle sivillere karşı zehirli maddeli provokasyon hazırladığını, provokasyonun amacının Rusya’yı Ukrayna halkına karşı kimyasal silah kullanmakla suçlamak olduğunu belirtti.

c) Bu haberin tercümesinde iki adet yanlış mevcuttur. Bunlar;

aa. Haberin tercümesinde kullanılan “zehirli maddeli provokasyon” tabiri, terminolojik olarak uygun düşmemektedir. Bunun yerine, “kimyasal madde içeren silahlı provakasyon” tabiri daha doğru olacaktır. Hedef dilde kullanılan sözcük kaynak dildeki sözcüğün yalnızca bir bölümünü karşılamıştır.

bb. Haberde açıklamayı yapan RF Savunma Bakanlığı Sözcüsü İgor Konaşenkov'un rütbesi olan "Tuğgeneral" ve sözcülüğünü tanımlayan "resmî" kelimeleri orijinal metinde yer alırken, tercüme esnasında kullanılmayarak eksiltme yapıldığı görülmektedir.

4.2.3.6. 8 Mart 2022 tarihli "Rusya'ya 5 binden fazla yaptırım uygulandı." başlıklı haberi.

a) Kaynak Metin:

Последний раунд санкций в самом деле носит беспрецедентный характер и, как сказал президент Путин, мы являемся чемпионами по числу санкций, которые были введены против РФ – более 5 тысяч индивидуальных мер", - напомнил Лавров. Глава российской дипломатии обратил внимание на тот факт, что против Москвы ввели почти в два раза больше ограничительных мер, чем в отношении КНДР и Ирана. "Нужно сказать, что санкции всегда только укрепляли нас"-особо отметил Сергей Лавров (www.sputniknews.com)

b) Haberin Tercümesi:

"Rusya'ya 5 binden fazla yaptırım uygulandığını söyleyen Lavrov: Bu bir rekor". Russia Today (RT) televizyonuna demeç veren Lavrov, "Bu yaptırım baskısı devam edecek. Batı, ayrıca beşinci yaptırım dalgası tehdidinde bulunuyor, belki de ondan sonra bir dalga daha gelecek, fakat biz bunlara alıştık. Yaptırımların her zaman bizi sadece güçlendirdiğini söylemeliyim" dedi. Yaptırımların son turunun eşsiz nitelikte olduğunu ve Devlet Başkanı Vladimir Putin'in dediği gibi Rusya'nın yaptırım sayısı bakımından şampiyon olduğunu kaydeden Lavrov, Rusya'ya 5 binden fazla yaptırım uygulandığını ve bunun Kuzey Kore ve İran'a uygulananlardan 2 kat fazla olduğunu belirtti. sputnitnews.com

c) Bu haberde dört adet yanlış mevcuttur.

aa. Haberin tercümesinde yer alan, "yaptırımların son turu" ifadesinde yer alan "tur" kelimesi Rusça anlatımda çok rahatsız edici olmamakla birlikte, Türkçede kulağa pek hoş gelmemektedir. Bu kelimenin yerine, "etap, dalga" gibi aşama kaydeden bir kelime kullanılması daha uygun olacaktır.

bb. Haberin tercümesinde, "yaptırımların eşsiz nitelikte olduğu" ifade edilmiştir. Söz konusu sıfat Türkçede, "harikulade, muhteşem, çok güzel" gibi olumlu durumların ifadesinde kullanılmaktadır. Bunun yerine "inanılmaz, korkunç" gibi olumsuz sıfatlardan birinin kullanılması daha uygun olacaktır.

сс. Haberin orijinalinde Rusya'ya karşı yapılan yaptırımlar ifade edilirken, bir paragrafta “индивидуальных мер” ifadesi kullanılırken, diğer paragrafta ise “ограничительных мер” ifadesi kullanılmıştır. Bu sıfat tamlamalarından ilki, şahıslara karşı yapılan “kişisel yaptırımlar” anlamına gelmekteyken, diğeri kişisel, kurumsal ya da devlet geneli de dâhil olmak üzere tüm yaptırımları ifade eden “kısıtlayıcı yaptırımlar” anlamına gelmektedir. Paragrafta anlam ve ifade bütünlüğünün sağlanması bakımından, kastedilen durum ne ise; bu tamlamalardan bir tanesinin tercih edilerek, bu ifadenin kullanılması gerekmektedir. Hedef dilde kullanılan sözcük kaynak dildeki sözcüğün yalnızca bir bölümünü karşılamıştır.

çç. Haberin orijinalinde Rusya'ya karşı yapılan yaptırımlar sayı olarak fazlalığı ifade ederken, “чемпион” kelimesi kullanılmıştır. Söz konusu kelime, “bir müsabakanın ya da yarışmanın kazananı” anlamına gelmektedir. Oysaki burada anlatılmak istenen yaptırım miktarının fazlalığıdır. Bu durumda, “слишком много, чересчур, чрезмерно, огромный” gibi sıfatlardan birinin kullanılması daha uygun olacaktır.

4.2.3.7. 01 Ağustos 2023 tarihli, “3 Ukrayna Kamikaze-Dronu vuruldu” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Три украинских дрона-камикадзе были сбиты над Мелитополем, сообщил председатель движения “Мы вместе с Россией”, член главного совета администрации Запорожской области Владимир Рогов. “В городе сработала система ПВО ВС РФ, были сбиты три вражеских беспилотника-камикадзе”, – написал он в Telegram-канале. (<https://radiosputnik.ria.ru/20230108/bespilotnik-1843502631.html>)

b) Bu haber, askerî terim üretme yöntemlerinden biri olan transliterasyonun bir metin içerisinde ne şekilde yer aldığının gösterilmesi bakımından seçilmiştir. Haber metninde kullanılan hem “dron” hem de “kamikaze” kelimeleri başka dillerden alıntıdır. Haberin devamında ise “dron” kelimesinin Rusçası olan “беспилотник” sözcüğü kullanılarak, başka bir dilden alınan terimin açıklaması da yapılmıştır.

4.2.3.8. 25 Mart 2017 tarihli “Rus Su-25 jetleri Tacikistan’da” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Российские Су-25СМ прибыли в Таджикистан для участия в совместных учениях. Российские штурмовики Су-25СМ перебазировались из Киргизии в Таджикистан для участия в совместных антитеррористических учениях, сообщает пресс-служба Центрального военного округа в субботу. (<https://ria.ru/20170325/1490791136.html>)

b) Haberin Tercümesi:

Su-25SM saldırı uçakları, Rusya’nın Kırgızistan’ın Kant kentindeki askerî üssünden terörle mücadeleyle yönelik ortak tatbikata katılmak üzere Tacikistan’a gönderildi. (<https://tr.sputniknews.com/20170325/rus-su-25-jet-tacikistan-1027803047.html>)

c) Yukarıda verilen haberin Türkçeye tercümesinde kullanılan uçak ismi “saldırı uçağı” olarak kullanılmıştır. Oysaki söz konusu uçağın tipi, “kara taarruz uçağı”dır. Terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

4.2.4. Karar.com adlı haber sitesinden incelenen haberler

4.2.4.1. 12.12.2022 tarihli, “Rusya Savunma Bakanlığı, Kuzey Filosu Hava Savunma Kuvvetlerine ait bir MiG-31 Rus savaş uçağının, Norveç R-3C Orion keşif uçağına Barents Denizi üzerinde eşlik ettiğini söyledi.” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Истребитель МиГ-31 сил ПВО Северного флота сопроводил норвежский самолет-разведчик Р-3С “Орион” над Баренцевым морем, сообщили в Минобороны. Перехватчик поднялся в небо после того, как средства контроля воздушного пространства обнаружили над морской акваторией цель, приближавшуюся к границе страны. “Экипаж российского истребителя идентифицировал воздушную цель как самолет базовой патрульной авиации Р-3С “Орион” ВВС Норвегии и сопровождал его над акваторией Баренцева моря. В результате профессиональных действий экипажа истребителя обеспечено слежение и контроль за маневрами иностранного военного судна”, — уточнили в оборонном ведомстве. (<https://ria.ru/20221212/samolet-1838149280.html>)

b) Haberin Tercümesi:

Rus jeti, Barents Denizi üzerinde Norveç Hava Kuvvetleri'nin keşif uçağına refakat etti. Rusya Savunma Bakanlığı, Kuzey Filosu Hava Savunma Kuvvetlerine ait bir MiG-31 Rus savaş uçağının, Norveç R-3C Orion keşif uçağına Barents Denizi üzerinde eşlik ettiğini söyledi. Daily Express'te yer alan habere göre, önleme uçağı, hava sahası kontrollerinin ülke sınırına yaklaşan bir hedef tespit etmesi üzerine havalandı. Dışişleri Bakanlığında yapılan açıklamada, “Rus savaş uçağının mürettebatı, hava hedefini Norveç Hava Kuvvetleri'ne ait R-3C Orion üs devriye uçağı olarak tanımladı ve ona Barents Denizi üzerinde refakat etti. Savaş ekibinin profesyonel faaliyetleri sonucunda yabancı savaş gemisinin manevralarının takibi ve kontrolü sağlandı” denildi. (<https://www.karar.com/dunya-haberleri/barents-denizinde-gerilim-rus-jeti-norvec-kesif-ucagina-refakat-etti> 1712333)

c) Söz konusu haberde beş farklı yerde ifade sorunu mevcuttur.

aa. “Norveç R-3C Orion keşif uçağına Barents Denizi üzerinde refakat ettiğini söyledi.” ibaresindeki “refakat etmek” ifadesi yerine “eşlik etme” teriminin kullanılması gerekmektedir. Şavaş uçakları, hava terminolojisi terimlerine göre birbirlerine eşlik eder. Haber içerisinde hem refakat etmek hem eşlik etmek ifadeleri aynı haber içerisinde kullanılmış olup anlam karmaşası yaratmıştır.

bb. Haber içeriğindeki en belirgin sorun, açıklamanın yapıldığı bakanlık isminin yanlış tercüme edilmesidir. Metnin tercümesinde “Dışişleri Bakanlığında yapılan açıklamada” ifadesi kullanılmıştır. Oysaki gerçek tercüme, “Savunma Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada” şeklinde olmalıdır. Bakanlık isminin tercümesinde hata yapılmıştır. Cümle tercümesinde, sözcüğün hedef dilde karşılığının bulunmasına rağmen, farklı kelime kullanılmıştır. Bu nedenle de çeviride sözcüksel sorun oluşmuştur.

cc. “Rus savaş uçağının mürettebatı, hava hedefini Norveç Hava Kuvvetleri'ne ait R-3C Orion üs devriye uçağı olarak tanımladı” ifadesinin tercümesi, “Rus savaş uçağı mürettebatı, hava hedefini Norveç Hava Kuvvetleri Devriye/Karakol Havacılığı'na ait R-3S “Orion” tipi uçak olarak tanımladı” şeklinde yapılmalıdır. Terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

çç. “Savaş ekibinin profesyonel faaliyetleri sonucunda yabancı savaş gemisinin manevralarının takibi ve kontrolü sağlandı” cümlesinde yer alan, “Savaş

ekibinin profesyonel faaliyetleri sonucunda” ifadesi “av uçağı mürettebatının müdahalesi sonucunda” olarak tercüme edilmelidir. Terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

dd. Orijinal metinde yer alan “иностранное военного судно” tamlamasında kullanılan “судно” kelimesinin çevirisi muhtemelen elektronik sözlük kullanılarak yapılmıştır. Çünkü sözlüklerde bu kelimenin ilk anlamı “gemi” olarak yer almaktadır. Oysaki bu kelime terminolojide deniz unsurları için kullanıldığında “gemi” hava unsurları için kullanıldığında ise “uçak” ya da en yalın haliyle “hava aracı” olarak tercüme edilmelidir. Söz konusu cümlede yer alan “yabancı savaş gemisinin” ifadesi de “yabancı askerî uçağın/hava aracının” şeklinde düzeltilmelidir. Haberin orijinal metninde bulunan bazı ifadelerin tercüme metninde yer almadığı, bu durumun da hem dilbilgisel hem de sözcüksel sorun oluşturduğu görülmüştür.

4.2.5. Amerikanmsesi.com adlı haber sitesinden incelenen haberler

4.2.5.1. 26 Ekim 2019 tarihli “Rusya: ‘ABD’nin Suriye’de Yaptığı Haydutluk” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

... Соединённые Штаты занялись в Сирии «международным государственным бандитизмом». Так официальный представитель Минобороны России генерал-майор Игорь Конашенков прокомментировал слова главы Пентагона Марка Эспера о сохранении группировки американских военнослужащих на востоке Сирии якобы «для предотвращения доступа к нефтяным полям» боевиков террористической группировки «Исламское государство».

b) Haberin tercümesi:

... Rusya Savunma Bakanlığı sözcüsü Tümgeneral İgor Konaşenkov yaptığı açıklamada, “Washington’un şu anda yaptığı şey, Suriye’nin doğusundaki petrol sahalarını ele geçirme ve silahlı kontrol altına alma, basit şekilde ifade etmek gerekirse, “uluslararası devlet haydutluğudur” dedi. (<https://www.amerikaninsesi.com/a/rusya-abdnin-suriyede-yaptigi-haydutluk/5140688.html>)

c) İki farklı yerde ifade sorunu vardır.

aa. Haber, RF Savunma Bakanlığı sözcüsünün açıklamalarına dayanmaktadır. Haberin tercümesinde sözcünün rütbesi “Tümgeneral” olarak belirtilmiştir. Oysaki sözcünün rütbesi “Tuğgeneral” dir. Şahsın rütbesi doğru yazılmamıştır. Bu ifade bir kereliğine mahsus olmayıp, aynı haber sitesinde söz konusu şahsın rütbesi sürekli olarak Tümgeneral olarak belirtilmiştir. Terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun oluşmuştur.

bb. Haberin tercümesinde, orijinal metinde kullanılan birçok ifade, kısaltma ve yer isimleri kullanılmamıştır. Haber, eksiltme yöntemiyle kısaltılarak yayımlanmıştır.

4.2.6. Türk-Rus Haber adlı haber sitesinden incelenen haberler

4.2.6.1. 25 Mart 2022 tarihli “25-27 Mart gelişmeleri” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Выступление начальника Главного оперативного управления Генерального штаба ВС РФ генерал-полковника Сергея Рудского. В целом основные задачи первого этапа операции выполнены. Существенно снижен боевой потенциал вооруженных сил Украины, что позволяет, еще раз подчеркну, сосредоточить основные усилия на достижении главной цели — освобождения Донбасса.

(https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12414735@egNews)

b) Haberin tercümesi:

Rusya Savunma Bakanlığı, Rus ordusunun Ukrayna'nın doğusundaki Luhansk bölgesinin yüzde 93'ünü, Donetsk bölgesinin de yüzde 54'ünü kontrol altına aldığını açıkladı. “Operasyonun ilk aşamasındaki ana hedeflere ulaşıldı” ifadelerini kullanan Rusya Genelkurmay Başkanlığı Ana Harekât Dairesi Başkanı Sergey Rudskoy, “Ukrayna güçlerinin Donbas'ın kurtarılmasına fokuslanabilecek kadar zayıflatıldığını” söyledi. (<https://turkrus.com/1974858-25-27-mart-gelismeleri-arsiv-xh.aspx>)

c) Söz konusu haberde dört farklı yerde ifade sorunu mevcuttur.

aa. RF Genelkurmay Başkanlığı Harekât Başkanı Korgeneral Sergey Rudskoy'un makamı, “Rusya Genelkurmay Başkanlığı Ana Harekât Dairesi

Başkanı” olarak tercüme edilmiştir. Burada yapılan yanlış kelimelerin bire bir tercüme edilmesinden kaynaklanmaktadır. Zira, RF Genelkurmay Başkanlığında yer alan başkanlıklar “Главные управления” olarak tanımlanmaktadır. Ana başkanlıklar altında yer alan daire başkanlıkları ise “управления” olarak adlandırılmaktadır. Yukarıda yer alan “Главный” sıfatı, “ana, temel, asıl” anlamlarını içermektedir. Bu sıfatın kelime anlamı tercümede birebir olarak yer almıştır. Askerî terminoloji gereği bu kelimenin tercümede yer almaması gerekmektedir.

bb. Söz konusu açıklamayı yapan RF Genelkurmay Başkanlığı Harekât Başkanı Korgeneral Sergey Rudskoy’un, Korgeneral olan rütbesi orijinal metinde yer alırken, tercüme esnasında kullanılmayarak eksiltme yapıldığı görülmektedir.

cc. Tercümede kullanılan “сосредоточить” fiilinin tercümesinde, “bir araya getirmek, bir arada toplamak, yoğunlaşmak” kelimelerinden birinin kullanılması gerekirken, İngilizce kökenli “fokuslanmak” tabiri kullanılmıştır. Bu kelime cümle içinde doğru kullanılmamıştır.

çç. “сосредоточить” fiilinin geçtiği cümlelerin tercümesinin tamamında da anlam açısından sorun mevcuttur. Cümlelerin Türkçeye tercüme edilmiş halinden, zayıflatılan Ukrayna güçlerinin mi, yoksa Rusya güçlerinin mi Donbas’ı kurtarmaya yoğunlaşacağı tam olarak anlaşılmamaktadır. Oysaki cümlelerin orijinali, bu karışıklığa meydan bırakmayacak şekilde; “Ukrayna silahlı kuvvetlerinin savaş potansiyeli önemli ölçüde azaltıldı, bu da bir kez daha vurguluyorum, temel çabalarımızın ana hedefimiz olan Donbass’ın kurtarılmasına yoğunlaştırılmasına ya da odaklanmasına imkân tanıyor.” Şeklinde olmalıdır.

4.2.7. Milliyethaber.com adlı haber sitesinden incelenen haberler

4.2.7.1. 17 Nisan 2022 tarihli “Rusya duyurdu! Ukrayna’ya ait 2 savaş uçağı düşürüldü” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Российская авиация уничтожила еще 44 военных объекта Украины, заявил официальный представитель министерства обороны РФ генерал-майор Игорь Конашенков. “Оперативно-тактической авиацией¹ уничтожены 44 военных объекта Украины”, - сказал Конашенков.”Среди них - в районе Авдеевка два командных пункта и локатор подсвета и наведения целей зенитного ракетного комплекса С-300; в районах Завгороднее и Протопоповка

уничтожено три склада ракетно-артиллерийского вооружения; в районах Красный Лиман, Новоселовка, Рубежное, Угледар, Попасная, Пришиб и Гусаровка 23 места сосредоточения личного состава и украинской военной техники”, - перечислил генерал. “В течение дня высокоточными ракетами воздушного базирования в районе населенных пунктов Барвенково и Доброполье уничтожены хранилища горюче-смазочных материалов и боеприпасов”, - сказал он на брифинге. Российские ракетные войска и артиллерия нанесли поражение четырем пунктам управления, четырем артиллерийским батареям, двум складам горюче-смазочных материалов и более чем по 100 другим украинским объектам, заявил в воскресенье Игорь Конашенков. “Ракетными войсками и артиллерией нанесено поражение 113-ти объектам, в том числе четырем пунктам управления, четырем артиллерийским батареям, двум складам горюче-смазочных материалов и 103-м опорным пунктам и районам сосредоточения живой силы противника”, - сказал Конашенков. (<https://ria.ru/20220417/spetsoperatsiya-1783996148.html>) (<https://ria.ru/20220417/boepripasy-1783995130.html>)

b) Haberin Tercümesi:

Rusya duyurdu! 'Ukrayna'ya ait 2 savaş uçağı düşürüldü' Rusya Savunma Bakanlığı Sözcüsü Igor Konaşenkov, “Ukrayna'ya ait 2 adet MİG-29 savaş uçağı düşürüldü” dedi. Rusya'nın Ukrayna'da saldırıları sürerken, iki ülke tarafından da operasyonun son durumuna ilişkin açıklamalar gelmeye devam ediyor. Rusya Savunma Bakanlığı Sözcüsü Igor Konaşenkov, bugün Ukrayna'ya ait 44 askerî tesisin vurulduğunu ifade ederek, “Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri, Ukrayna'da özel bir askerî operasyona devam ediyor. Barvenkovo ve Dobropolye yerleşim bölgelerindeki yakıt ve mühimmat depoları hava tabanlı¹ yüksek hassasiyetli füzelerle imha edildi. Operasyonel taktik hava birimleri¹ Ukrayna'ya ait 44 hedefi imha etti. Bunların arasında Avdeyevka bölgesinde 2 komuta merkezi ve S-300 uçaksavar füze sistemi aydınlatma ve hedefleme radarı, Zavgorodneye ve Protopopovka bölgelerinde 3 roket ve topçu silahları deposu, Krasny Liman, Novoselovka, Rubejnoye, Ugledar, Popasnaya, Prişib ve Gusarovka bölgelerinde 23 askerî personel ve teçhizat yığılma sahası¹ imha edildi” ifadelerini kullandı. Ukrayna'ya ait savaş uçaklarının da hava savunma sistemleri ile havada vurulduğunu aktaran Konaşenkov, “Füze ve Topçu Kuvvetleri ile aralarında 4 komuta merkezinin, 4 topçu bataryasının, 2 yakıt deposunun ve düşmana ait 103 tutunma noktası ile insan gücü yığınağının bulunduğu toplam 113 unsur vuruldu. Rus hava savunma sistemleri, Harkov bölgesindeki Fedorovka ve Zavody

yerleşim alanlarının yakınında Ukrayna'ya ait 2 adet MİG-29 savaş uçağını düşürdü. Pavlograd bölgesi Preobrazhenskoye köyü yakınlarında Ukrayna'ya ait insansız hava aracı düşürüldü. Özel askerî operasyonların başlangıcından bu yana 136 uçak, 471 insansız hava aracı, 249 uçaksavar füze sistemi, 2 bin 308 tank ve diğer zırhlı savaş araçlar, 254 çoklu fırlatma roket sistemi, 998 sahra topçusu silahlar ve havanların yanı sıra 2 bin 171 özel askerî araç imha edildi” dedi. (<https://www.milliyet.com.tr/dunya/rusya-duyurdu-ukraynaya-ait-2-savas-ucagi-dusuruldu-6739472>)

c) Bu haberde yedi farklı yerde ifade sorunu mevcuttur.

aa. Haberin tercümesinde, “hava tabanlı yüksek hassasiyetli füze” tabiri kullanılmıştır. Bahse konu tabirin orijinal halinde bulunan “базирование” kelimesi “konuşlu, yerleştirilmiş” anlamındadır. Yukarıdaki tercümede kullanılan “taban” kelimesi ile bir alakası bulunmamaktadır. Burada kullanılan “базирование” kelimesi ile anlatılmak istenen durum, füzenin yerleştirildiği ve dolayısıyla da fırlatıldığı araçtır. Bu cümle için hava aracıdır. Aynı füzenin bir deniz aracına yerleştirilmesi durumunda ise “морское/корабельное базирование” ifadesi kullanılacaktır. Bu cümlelerin tercümesi için kullanılması gereken ifade “hava platformunda/aracında konuşlu yüksek hassasiyetli füze” olmalıdır.

bb. Tercüme içerisinde yer alan “Operasyonel taktik hava birimleri” ifadesi de yanlış tercüme edilmiştir. Söz konusu hedeflerin imhasında kullanılan gücün adı “Taktik-Operasyonel hava unsurları” olmalıdır. Cümle içerisinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

cc. Tercümede “teçhizat yığılma sahası” olarak kullanılan ifade, terminolojik bir terim olmaktan uzaktır. Bu yanlış ifade ile anlatılmak istenen yer, “personel ve malzeme toplanma noktası/yeri”dir. Ayrıca cümlelerin genel tercümesinde de ciddi bir yanlışlık vardır. Çünkü bu cümlelerin Türkçe tercümesinden, “23 askerî personelin öldürüldüğü ve ayrıca 23 adet toplanma noktasının imha edildiği” anlamı çıkmaktadır. Fakat orijinal metnin ifade etmek istediği durum ise, “23 adet toplanma noktasının imha edildiği”dir.

çç. Tercümedeki bir diğer yanlış da “tutunma noktası” ifadesidir. Burada kullanılan “опорный” sıfatının bilindiği gibi, “dayanak, destek, sağlam, direnek” anlamları mevcuttur. Terminolojik olarak bu sıfatın anlamı “direnek,

savunma” dır. Bu durumda bahse konu ifadenin “savunma noktası/bölgesi” olarak ifade edilmesi daha uygun olacaktır. Cümle içerisinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

dd. Terminolojik olarak uygun düşmeyen bir diğer ifade ise; “insan gücü yığınağı” ifadesidir. “Yığınak” ifadesi terminolojik olarak, “mühimmat, teçhizat gibi malzemeleri bir yerde toplamak, bütünlemek” anlamındadır. Söz konusu kelime olan “сосредоточение” kelimesinin “yığılma, toplama, yoğunlaşma” anlamına geldiği doğrudur. Ancak bu kelime ile kastedilen, insanların bir yerde bulunması halidir. Bu durumda kullanılması gereken kelime “toplanma” olmalıdır.

ee. Anlamsal olarak doğru tercüme edilmeyen bir diğer kelime de “объект” kelimesidir. Tercüme esnasında bu kelimenin karşılığı olarak “unsur” kelimesi kullanılmıştır. Terminolojik olarak “unsur” kelimesinin bu cümlede yer alması doğru olmamıştır. Unsur kelimesi terminolojide görev ifa eden askerî bir birliğin veya uçak, gemi gibi teçhizatların bütününe ifade eder. Orijinal cümle içerisinde kullanılan “объект” kelimesi, “nesne, obje” anlamına gelirken, terminolojide “hedef” anlamında kullanılır.

ff. Tercümenin içerisinde yer alan “çoklu fırlatma roket sistemi” ifadesi ise, bir silah isminin yanlış tercüme edilmiş halidir. Bahse konu silah sisteminin adı “çok namlulu roketatar sistemi” dir. Terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı olarak silahın ismi yanlış verilmiştir.

4.2.7.2. 17 Ağustos 2021 tarihli “Tacikistan'daki Rus askerî üssünde tatbikat” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Российские военные начали учения в Таджикистане. Около 1 тысячи российских военнослужащих 201-ой военной базы, дислоцированной в Таджикистане, вышли на полигоны Ляур и Самбули для совершенствования навыков по боевой подготовке на фоне ситуации в Афганистане, сообщает во вторник Центральный военный округ (ЦВО).

“Около 1 тысячи российских военнослужащих 201-ой военной базы, дислоцированной в Таджикистане, вышли на полигоны “Ляур” и “Самбули” для совершенствования навыков по боевой подготовке. Артиллеристы, военные инженеры, специалисты противовоздушной обороны, радиоэлектронной

борьбы (РЭБ), радиационной, химической и биологической защиты (РХБЗ) в течение месяца будут отрабатывать задачи по своему боевому предназначению”, - говорится в сообщении.

ЦВО уточняет, что подразделения артиллерии выполняют более 20 боевых стрельб из реактивных систем залпового огня “Град”, самоходных артиллерийских установок “Гвоздика”, “Акация”. Военнослужащие отрабатывают учебно-боевые задачи в составе минометных батарей по уничтожению противника в горной местности по навесной траектории из 120-мм минометов “Сани”. Дивизион зенитных ракетных систем С-300 ПС, находящийся на опытно-боевом дежурстве в Таджикистане, вместе с расчетами переносных зенитных комплексов “Верба” и “Игла” отразит атаки воздушных целей условного противника на объекты военной базы. Подразделения РЭБ отрабатывают борьбу с беспилотными летательными аппаратами и средствами связи. Инженерно-саперные подразделения будут проводить инженерную разведку маршрутов движения мотострелковых и танковых подразделений, оборудовать фортификационные сооружения. Специалисты РХБЗ выполняют задачи, направленные на обеспечение защиты личного состава в ходе радиоактивного, химического и биологического заражения условным противником участка местности. (<https://ria.ru/20210817/ucheniya-1746055742.html>)

b) Haberin Tercümesi:

Rusya Merkez Askerî Bölge Komutanlığından yapılan açıklamaya göre, askerî üsse bağlı Lyaur ve Sambuli poligonlarında başlayan tatbikata 1000'e yakın asker ile çok sayıda askerî araç katılıyor. Rus askerî üssünde görevli piyade, topçu, mühendis, hava savunma, elektronik, radyasyon, kimyasal ve biyolojik koruma uzmanları bir ay boyunca muharebe becerilerini geliştirecek. Rus askerleri tatbikat boyunca “Grad” çoklu roket sistemleri, “Sani” havan topu ve diğer motorlu topçu araçlarından atışlar gerçekleştirecek, ayrıca askerî üste konuşlandırılan taşınabilir uçaksavar füze sistemleri ile düşmanın havadan saldırılarını püskürtecek. Tatbikat kapsamında, elektronik harp birimleri ise insansız hava araçlarına karşı mücadele edecek. Mayın arama görevlileri de asker ve askerî aracın hareket edeceği güzergâhı mayınlardan temizleyecek.

Radyasyon, kimyasal ve biyolojik koruma uzmanları düşman tarafından yapılan radyoaktif, kimyasal ve biyolojik kirlenmeye karşı askerî personelin korunmasını sağlamaya yönelik görevleri yerine getirecek. Rusya'nın 7 binden fazla

askerinin görev yaptığı Tacikistan'ın Duşanbe ve Bohtar şehirlerinde konuşlanan askerî üs, iki ülke arasındaki anlaşma uyarınca 2042 yılına kadar faaliyet gösterecek. (<https://www.milliyet.com.tr/dunya/tacikistandaki-rus-askeri-ussunde-tatbikat-6577132>)

c) Bu haberde beş farklı yerde ifade sorunu mevcuttur.

aa. Haberin orijinalinde geçen “военные инженеры” ifadesi için, birebir tercüme yöntemiyle “mühendis” sözü kullanılmıştır. Söz konusu Rusça ifadenin askerî terminoloji olarak karşılığı, istihkâm personelidir.

bb. Haberde yer alan “радиоэлектронной борьбы (РЭБ)” diğer bir ifadeyle Elektronik Harp (EH) ifadesinin tercümesi yalnızca “elektronik” kelimesi ile yapılmaya çalışılmıştır. Cümle içerisinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

cc. Haberin orijinalinde geçen “радиационной, химической и биологической защиты (РХБЗ)” ifadesi, “radyasyon, kimyasal ve biyolojik koruma” olarak tercüme edilmiştir. Çeviride, terminolojik olarak bu ifadenin “Kimyasal Biyolojik Radyolojik ve Nükleer Savunma” (KBRN) şeklinde Türk Silahlı Kuvvetlerindeki karşılığı olan “KBRN” kısaltmasının kullanılması uygun olacaktır.

çç. Haber tercümesinde yer alan “çoklu roket sistemleri” ifadesiyle, silah ismi yanlış tercüme edilmiştir. Bahse konu silah sisteminin adı “çok namlulu roketatar sistemi” dir. Cümle içerisinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

dd. Haberin orijinalindeki “Подразделения РЭБ отрабатывают борьбу с беспилотными летательными аппаратами и средствами связи.” Cümlesiyle, “EH birliklerinin İHA’lar ve muhabere sistemlerine” karşı mücadele edeceği belirtilmiştir. Haberin tercümesinde ise, söz konusu birliklerin yalnızca “insansız hava araçlarına” karşı mücadele edeceği belirtilerek eksiltme yapıldığı görülmektedir.

4.2.7.3. 18 Ağustos 2022 tarihli “İşte Rusya’nın son teknoloji oyuncakları!” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Об этом заявил заместитель Министра обороны России генерал-полковник Александр Фомин на переговорах с командующим силами национальной безопасности Палестинской национальной администрации генерал-

майором Нидалем Абу Духаном. Встреча состоялась на полях X Московской конференции по международной безопасности. (17.08.2022, https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12433886@egNews)

b) Haberin Tercümesi:

Savunma Bakan Yardımcısı Alexander Fomin, sergi ile birlikte düzenlenen bir güvenlik konferansı kapsamında, Filistin Ulusal Yönetiminden Tümgeneral Nidal Abu Dukhan ile görüştü. T-72 muharebe tankları, BMP K-17 zırhlı kamyonları ve Tulpan kundağı motorlu ağır havan mermileri, Moskova'nın güneybatısındaki bir banliyö olan Patriot Park, Alabino'daki Ordu-2022 fuarında sergilendi. (<https://www.milliyet.com.tr/dunya/iste-rusyanin-son-teknoloji-oyuncaklari-tanklar-fuzeler-havan-toplari-6809019>)

c) Bu haberin tercümesinde üç farklı yerde ifade sorunu mevcuttur.

aa. Filistin Ulusal Yönetimi'nden görüşüldüğü belirtilen şahsın rütbesi “Tümgeneral” olarak tercüme edilmiştir. Oysaki bu şahsın rütbesi “Tuğgeneral” dir. Terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı olarak rütbe karşılığı doğru verilmemiştir.

bb. Haberde “BMP K-17 zırhlı kamyonları” olarak tercüme edilen askerî aracın adı “BMP K-17 zırhlı personel taşıyıcı” ya da “BMP K-17 zırhlı piyade muharebe aracı” dır. Cümle içerisinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

cc. Haber içinde “Tulpan kundağı motorlu ağır havan mermileri” şeklinde tercüme edilen silah sistemi, ““Tulpan” kundağı motorlu ağır havan topu/bataryası” şeklinde tercüme edilmelidir. Cümle içerisinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

4.2.8. Hürriyet Gazetesi internet haber sitesinden incelenen haberler

4.2.8.1. 31.05.2023 tarihli “Rusya Savunma Bakanlığı, Ukrayna donanmasının son savaş gemisi olarak bilinen çıkarma gemisi Yuri Olefirenko'nun imha edildiğini duyurdu.” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

МО РФ сообщило об уничтожении более 1 100 украинских боевых машин РСЗО с начала СВО.

Более 1 100 боевых машин реактивных систем залпового огня (РСЗО) было уничтожено Вооруженными силами (ВС) России с начала специальной военной операции. Об этом сообщил журналистам в среду официальный представитель Минобороны РФ генерал-лейтенант Игорь Конашенков. “Всего с начала проведения специальной военной операции уничтожено: 429 самолетов, 235 вертолетов, 4 390 беспилотных летательных аппаратов, 424 зенитных ракетных комплекса, 9 345 танков и других боевых бронированных машин, 1 103 боевые машины реактивных систем залпового огня, 4 946 орудий полевой артиллерии и минометов, а также 10 574 единицы специальной военной автомобильной техники”, - сказал он. (<https://tass.ru/armiya-i-opk/17889445>)

b) Haberin Tercümesi:

Rusya Savunma Bakanlığı, Ukrayna donanmasının son savaş gemisi olarak bilinen çıkarma gemisi Yuri Olefirenko'nun imha edildiğini duyurdu. Konaşenkov ayrıca, savaşın başından bu yana Ukrayna ordusuna ait toplam 429 savaş uçağı, 235 helikopter, 4 bin 490 İHA, 424 uçaksavar füze sistemi, 9 bin 345 tank ve çeşitli zırhlı araç, bin 103 çoklu roketatar sistemi, 4 bin 946 otobüs ve havan topu, 10 bin 574 özel askerî aracın imha edildiğini söyledi. (<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/rusya-duyurdu-ukraynaya-ait-son-savas-gemisi-de-imha-edildi-42276442>)

c) Tercümede iki farklı yerde ifade sorunu vardır:

aa. Haber metninin orijinalinde yer alan ve Ukrayna ordusunun toplam kayıplarından söz edilen kısımda bulunan “1 103 боевые машины реактивных систем залпового огня” ibaresi “bin 103 çoklu roketatar sistemi” olarak tercüme edilmiştir. Bahse konusu silah sisteminin adı “çok namlulu roketatar sistemi” dir.

bb. Haberde yer alan “4 946 орудий полевой артиллерии и минометов” ibaresi, “4 bin 946 otobüs ve havan topu” olarak tercüme edilmiştir. Burada imha edildiği söylenen ve “otobüs” şeklinde tercüme edilen “орудий полевой артиллерии” ifadesi “kara topçu bataryası” dır. Burada mütercim belki eski bilgilerinden yola çıkarak, “obüs” kelimesini kullanmak istemiş, fakat yanlış yazmıştır. Ancak kaldı ki “obüs” kelimesinin Rusça terminolojik karşılığı da “гаубица” dır ve bu kelime orijinal haber metninde yer almamaktadır. Bu cümlelerin çevirisinde hem genel çeviri açısından hem de terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun bulunmaktadır.

4.2.8.2. 02 Ağustos 2023 tarihli, “Ukrayna Savaşı Moskova’ya taşıyor” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

1 августа – с лагом в один день – была предпринята попытка удара дронами по башне в «Москва-сити».

Первая попытка атаковать «Москва-сити» украинскими беспилотниками была предпринята в ночь на 30 июля. Мэр Москвы Сергей Собянин тогда сообщил в своем Telegram-канале в 4.25 утра, что незначительно повреждены фасады на двух офисных башнях. ТАСС и очевидцы сообщали, что одно из поврежденных зданий находится по адресу: Пресненская набережная, 10, стр. 2, где располагаются несколько федеральных ведомств.

Основной удар беспилотников по «Сити» 30 июля пришелся на помещения Минцифры на 10-м этаже здания, а следующий, 1-го августа, – Минэка на 21-м этаже, утверждает близкий к одному из ведомств источник. «Один украинский БПЛА уничтожен в воздухе средствами ПВО над территорией Одинцовского района Московской области, – говорилось тогда в сообщении Минобороны. – Еще два беспилотника были подавлены средствами РЭБ и, потеряв управление, потерпели крушение на территории комплекса нежилых зданий «Москва-сити».

Президенту Владимиру Путину было доложено об атаке беспилотников, сообщил утром 30 июля пресс-секретарь главы государства Дмитрий Песков. 31 июля он вновь прокомментировал случившееся: «Предпринимаются все возможные меры для того, чтобы организовать защиту на необходимом уровне от продолжающейся опасности террористических ударов по мирным объектам, по жилому сектору со стороны киевского режима».

История повторилась в ночь на 1 августа. «Несколько беспилотников при попытке пролета в Москву были сбиты средствами ПВО, – написал Собянин в своем Telegram-канале в 3.48 утра. – Один долетел до той же башни в «Сити», что и в прошлый раз. Поврежден фасад на уровне 21-го этажа. Нарушено остекление [площадью] 150 кв. м. Информации о пострадавших нет. Экстренные службы работают на месте происшествия».

В Минобороны снова заявили, что пресекли попытку «террористической атаки киевского режима БПЛА по объектам в городе Москве и

Московской области». Два БПЛА уничтожены в воздухе средствами ПВО над территорией Одинцовского и Нарофоминского районов Московской области. Еще один вновь был подавлен средствами РЭБ и «потерпел крушение» на территории «комплекса нежилых зданий «Москва-сити».

Песков комментировал это событие сдержанно. «Здесь мне нечего добавить к тому, что сказано Минобороны. Вчера я вам говорил, что, конечно, комментировать с экспертной точки зрения это могут и должны только военные. Действительно, угроза существует, она очевидна, но меры принимаются», — заявил он журналистам на пресс-коллекции. (<https://www.vedomosti.ru/society/articles/2023/08/02/988067-1-iyulya-bila-predprinyata-popitka-udara-dronami>)

b) Haberin Tercümesi:

Ukrayna'da başkent Kiev başta olmak üzere şehir ve kasabaları aylarca uzaktan bombalayan taraf şimdiye kadar Rusya olurken, cepheye yüzlerce kilometre uzaktaki Moskova, son üç günde ikinci kez saldırıya uğradı. Üstelik dünkü dron saldırısı pazar gecesi olduğu gibi tekrar Rusya ekonomisi kalbinin attığı “Moskva-Citi” gökdelen merkezini hedef aldı. Devam eden savaşın gölgesinde Moskova'nın güvenli yer olmaktan çıkmasını değerlendiren Ukrayna Cumhurbaşkanı Volodimir Zelenski, “Savaşı saldırgan tarafın evine iade ediyoruz. Sürekli tehdit altında yaşamının ne olduğunu bundan böyle onlar da öğrenecek” diye konuştu.

Moskova Belediye Başkanı Sergey Sobyenin, Ukrayna tarafından fırlatılan kamikaze araçlardan birinin Ekonomi Kalkınma Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı ve Siber İşler Bakanlığı tarafından kullanılan gökdelenin 21'nci katına isabet ettiğini belirten Sobyenin, “Şans eseri can kaybı yok. Ancak gökdelen cephesinde 150 metrekare cam kaplaması kırıldı. Hasar tespit çalışmaları yürütülüyor” diye açıklama yaptı. (<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/ukrayna-savasi-moskovaya-tasiyor-42308309>)

c) Haber içerisinde üç farklı yerde ifade sorunu mevcuttur.

aa. Habere konu olan ve Moskova'da bulunan gökdelen, İngilizce “şehir” anlamına gelen “city” kelimesi esas alınarak Rusça alfabe karakterleriyle kullanılarak “Москва-сити” şeklinde adlandırılmıştır (transkripsiyon). “Сити” kelimesi Rusça değildir. Haberdeki bu kelime “citi” şeklinde yazılmıştır. Bu kelimenin “siti” şeklinde yazılması ve parantez içerisinde “city” şeklinde belirtilmesi gerekirdi.

bb. Haber konusu olan gökdelen binası, içerisinde bazı devlet kurumlarının ofislerini de barındıran bir iş merkezidir. “Moskva-Siti” olarak adlandırılan

bu binanın adı “Moskva Uluslararası İş Merkezi “Moskva-Siti”” dir. Ancak bu binanın adı haberde “Moskva-Citi” gökdelen merkezi” olarak tercüme edilmiştir.

cc. Haberin dayanağı olan belediye başkanının açıklamasında “Поврежден фасад на уровне 21-го этажа. Нарушено остекление [площадью] 150 кв. м. Информации о пострадавших нет. Экстренные службы работают на месте происшествия».” cümlesi yer almaktadır. Bu cümle haberde “Şans eseri can kaybı yok. Ancak gökdelen cephesinde 150 metrekare cam kaplaması kırıldı. Hasar tespit çalışmaları yürütülüyor.” şeklinde tercüme edilmiştir. Metnin orijinalinde “şans eseri can kaybı yok” ibaresi olmamasına karşın habere yorum eklenmiştir.

4.2.8.3. 30 Kasım 2022 tarihli, “Ukrayna Hava Kuvvetleri: Rusya büyük bir saldırıya hazırlanıyor” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

На аэродром Энгельс в Саратовской области Россия перебросила дополнительные бомбардировщики, что может свидетельствовать о подготовке нового удара по Украине, в частности, о расширении направлений этих ударов. Об этом заявил спикер командования Воздушных сил ВСУ Юрий Игнат в эфире телемарафона. (<https://fakty.com.ua/ru/ukraine/20221130-rf-perekynula-do-engelsa-dodatkovy-litaky-ignat-oczinyv-jmovirnist-novyh-raketnyh-udariv/>)

b) Haberin Tercümesi:

Sözcü Yuriy Ihnat 30 Kasım'da Ukrayna ulusal televizyonunda yaptığı açıklamada, Rusya'nın Saratov Oblastı'ndaki Engels askeri havalimanında uçak sayısını artırdığını, bu hareketliliğin Ukrayna'daki saldırıları artırma amaçlı olabileceğini söyledi. (<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/ukrayna-hava-kuvvetleri-rusya-buyuk-bir-saldiriya-hazirlaniyor-42179867>)

c) Haber içerisinde iki adet ifade yanlışı mevcuttur.

aa. Haberin orijinalinde geçen “аэродром Энгельс” ibaresindeki “аэродром” kelimesi “havalimanı” olarak tercüme edilmiştir. Havalimanları sivil uçakların kalkış/iniş yaptıkları pistleri barındıran yerlerdir. Terminolojik olarak bu kelimenin “hava meydanı” olarak tercüme edilmesi gerekmektedir.

bb. Haber metninde yer alan “область” kelimesi “bölge” ya da “eyalet” olarak adlandırılır. Türkçe karşılığı olan bir kelimenin tercüme içerisinde kaynak dildeki şekliyle yazılması uygun değildir.

4.2.9. T24 adlı internet haber sitesinden incelenen haber

4.2.9.1. 17 Temmuz 2023 tarihli, “Rus SU-25 uçağı Azak Denizi'ne düştü” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Об этом сообщил оперативный штаб Краснодарского края. Пилот самолёта катапультировался. Он был найден и эвакуирован. «Жертв и разрушений в результате происшествия нет», — заявили в оперштабе. Специалисты Минобороны и спецслужб устанавливают причины произошедшего. Ранее сообщалось о падении самолёта в море в районе Ейска. (<https://russian.rt.com/russia/news/1175590-su-25-more-eisk>)

ЮВО: предварительная причина аварии Су-25 в Краснодарском крае — отказ двигателя. Предварительная причина аварии штурмовика Су-25 в Краснодарском крае — отказ двигателя. Об этом сообщает пресс-служба Южного военного округа. Ранее стало известно, что пилот самолёта катапультировался. Он был найден и эвакуирован. (<https://russian.rt.com/russia/news/1175603-yuvo-prichina-avarii-su-25>)

b) Haberin Tercümesi:

Yerel yetkililer, bir SU-25 saldırı uçağının Rusya'nın Azak Denizi'ne kıyısı bulunan Yeysk şehri yakınlarında denize düştüğünü açıkladı. Pilotun kendisini uçaktan fırlatmayı başardığı ve arama kurtarma ekibi tarafından kurtarıldığı belirtildi. Pilotun durumunun belirsiz olduğu aktarıldı.

Rus haber sitesi RT tarafından paylaşılan görüntülerde, uçağın irtifa kaybettiği ve pilotun uçak düşmeden saniyeler önce kendisini fırlattığı görüldü. Azak Denizi, Karadeniz'in kuzeyinde, Kırım ile Rusya anakarası arasında yer alıyor. Rus Ordusu'nun kazayı doğruladığı bildirilirken kazanın bir eğitim uçuşu sırasında meydana geldiği bilgisi paylaşıldı. Kazanın, ilk değerlendirmelere göre motor kesilmesinden kaynaklandığı belirtildi. (<https://t24.com.tr/haber/rus-su-25-ucagi-azak-denizi-ne-dustu,1120505>)

c) Haberin tercümesinde iki adet temel sorun vardır.

aa. Haberin tercümesinde yer alan “SU-25 saldırı uçağı” tabiri yanlışır. Çünkü SU-25 tipi uçağın terminolojik adı “Kara Taarruz Uçağı”dır. Cümle içerisinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

bb. Haber tercümesinde yer alan “motor kesilmesi” ifadesi yanlış kullanılmıştır. Haberde geçen “отказ” kelimesi, fiilin sözlükteki ilk anlamı olan “kesilme” sözcüğü şeklinde tercüme edilmiştir. Kelimenin haber içerisinde “motor durması” şeklinde tercüme edilmesi uygun olacaktır.

4.2.10. T4 Haber adlı internet haber sitesinden incelenen haber

4.2.10.1. 01 Ocak 2023 tarihli, “Rusya, Ukrayna'ya ait İHA üretim tesislerini vurdu” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

31 декабря 2022 г. Вооруженными Силами Российской Федерации нанесен удар высокоточным оружием большой дальности воздушного базирования по объектам оборонно-промышленного комплекса Украины, задействованным в изготовлении ударных беспилотных летательных аппаратов, применяемых для совершения террористических атак против Российской Федерации.

Также поражены стоянки хранения и места запуска ударных БПЛА.

В результате огневого поражения и активных действий российских подразделений за сутки уничтожено более 110-ти украинских военнослужащих, две боевые машины пехоты, пять боевых бронированных машин и семь автомобилей.

... Ударами артиллерии и действиями российских войск все контратаки были отражены.

Уничтожено более 50-ти украинских военнослужащих, две боевые бронированные машины и три автомобиля.

Кроме того, уничтожены шесть украинских диверсионно-разведывательных групп, действовавших в направлении населенных пунктов Новоандреевка, Дорожнянка Запорожской области, Никольское, Нескучное и Новомихайловка Донецкой народной республики.

... В районе населенного пункта Камышевка Донецкой народной республики уничтожен мобильный радиолокатор обзора воздушного пространства ВСУ.

В районе города Артемовск Донецкой народной республики уничтожена радиолокационная станция контрбатареи борьбы производства США AN/TPQ-50.

... Истребительной авиацией ВКС России в районе населенного пункта Полтавка Донецкой народной республики сбит вертолет Ми-8 воздушных сил Украины.

... Всего с начала проведения специальной военной операции уничтожены: 355 самолетов, 199 вертолетов, 2779 беспилотных летательных аппаратов, 399 зенитных ракетных комплексов, 7350 танков и других боевых бронированных машин, 957 боевых машин реактивных систем залпового огня, 3756 орудий полевой артиллерии и минометов, а также 7859 единиц специальной военной автомобильной техники.
(https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12450191@egNews)

b) Haberin Tercümesi:

Rusya, Ukrayna'ya ait İHA üretim tesislerini vurdu.

Rusya Savunma Bakanlığı Sözcüsü Igor Konaşenkov, Ukrayna'ya ait insansız hava aracı (İHA) üretim tesislerini vurduklarını duyurdu.

Rusya, Ukrayna topraklarını vurmaya devam ediyor. Rusya Savunma Bakanlığı Sözcüsü Igor Konaşenkov yaptığı açıklamada, yüksek hassasiyetli füzeler ile Ukrayna topraklarındaki insansız hava aracı (İHA) üretim tesislerini vurduklarını ifade etti. Ukrayna'nın Rusya'ya yönelik İHA saldırılarını hatırlatan Konaşenkov, tesislerin vurulmasıyla kendilerine yönelik muhtemel saldırıların önüne geçtiklerini belirtti. Konaşenkov, “31 Aralık'ta Rusya Federasyonu hava güçleri tarafından Ukrayna'nın insansız hava aracı üretimi için kullanılan savunma sanayi tesislerine uzun menzilli ve yüksek hassasiyetli silahlar ile bombardıman düzenlenmiştir. Söz konusu tesislerde üretilen insansız hava araçları Rusya Federasyonu'na karşı terör saldırıları gerçekleştirmek için kullanılacaktı. İHA'ların depolandığı park alanı ve İHA fırlatma alanları da vurularak hedeflere ulaşıldı. Kiev rejiminin yakında Rusya Federasyonu'na karşı terör saldırıları düzenleme planları bozulmuştur” ifadelerini kullandı.

Donetsk bölgesinde, Rus ordusunun taarruzlarının devam ettiğini belirten Konaşenkov, “Bu bölgede Rus ordusunun aktif eylemleri sayesinde 110'dan fazla Ukrayna askerî, 2 piyade savaş aracı, 5 zırhlı araç ve 7 araç imha edildi. Donetsk'in güney yönünde, Zaporijya'daki yerleşim alanlarına Ukrayna Silahlı

Kuvvetleri'nin saldırıları başarısız oldu. 50'den fazla Ukrayna askerî, 2 zırhlı araç ve 3 piyade aracı imha edildi. Zaporijya ve Donetsk'teki yerleşim alanlarında 6 sabotaj grubu imha edildi. Donetsk'teki Kamyshevka yerleşim alanında Ukrayna ordusu tarafından kullanılan mobil radar imha edildi. Donetsk'teki Artemovsk bölgesinde ABD yapımı AN/TPO-50 batarya sistemli radar imha edildi. Donetsk'teki Poltavka köyü yakınlarında Rusya Hava Kuvvetleri'ne ait savaş uçakları Ukrayna Hava Kuvvetleri'ne ait Mİ-8 tipi helikopteri düşürdü” dedi.

Rusya'nın bugüne kadar Ukrayna ordusuna verdiği zayıya değinen Konaşenkov, “Özel askerî operasyonun başlangıcından bu yana Ukrayna ordusuna ait 355 uçak, 199 helikopter, 2 bin 779 insansız hava aracı, 399 uçaksavar füze sistemi, 7 bin 350 tank ve diğer zırhlı savaş araçları, 957 çoklu fırlatma roket sistemleri, 3 bin 756 adet obüs ve havan topu ile 7 bin 859 adet özel askerî araç imha edildi” dedi. (<https://www.t4haber.com.tr/rusya-ukrayna-ya-ait-ih-uretim-tesislerini-vurdu/399595/>)

c) Haberin tercümesi içerisinde yedi farklı yerde ifade hatası göze çarpmaktadır.

aa. Haberin tercümesinde “İHA'ların depolandığı park alanı” tabiri kullanılmıştır. Haberin orijinalinde geçen “стоянка” kelimesi “bölge”; “хранение” kelimesi ise “depo (cephane ve diğer askerî teçhizatın korunması için kullanılan alan), hangar (uçak, İHA gibi hava araçlarının korunması ve bekletilmesi için kullanılan alan)” anlamındadır. İHA'lar park alanında depolanmaz “hangarda bekletilir/korunur”. Bu haberin tercümesinde “стоянки хранения” ifadesi için “hangar bölgeleri/alanları” çevirisi yapılması daha uygun olacaktır. Ayrıca haber metninin orijinalinde geçen “ударных БПЛА” ifadesiyle “taarruz/silahlı İHA”larından söz edilmektedir. Tercümede ise yalnızca “İHA” kelimesi kullanılmıştır. Terminolojik olarak bu kelimenin karşılığı verilememiştir.

bb. Haberin tercümesinde “Rus ordusunun aktif eylemleri” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade içerisinde haber orijinalinde kullanılan “действие” sözcüğünün karşılığı olarak “eylem” kelimesi kullanılmıştır. Sözlük anlamı bakımından bu ifade doğru olabilir ancak terminolojik olarak bu kelimenin “faaliyet” şeklinde tercüme edilmesi gerekmektedir. Çünkü herhangi bir ülkenin ordusu hiçbir zaman “eylem” yapmaz, “faaliyet, harekât, operasyon” düzenler. “Eylem yapmak” ifadesi daha çok yasadışı örgüt ya da silahlı gruplar tarafından yapılan hareketleri anlatmakta kullanılmalıdır.

cc. Tercümede “5 zırhlı araç ve 7 araç” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadenin “5 askerî zırhlı araç ve 7 adet sivil araç” şeklinde tercüme edilmesi daha uygun olacaktır. Burada, ekleme yöntemi kullanılarak cümleye devam edilmesi gerekirdi. “автомобиль” kelimesi “sivil araç” anlamına gelmektedir.

çç. Haber tercümesinde “mobil radar” ifadesi kullanılmıştır. Bu teçhizatın tam tercümesi “Hava Trafığı Mobil Takip Radarı” olmalıdır. Cümle içerisinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

dd. Haberin tercümesinde geçen “ABD yapımı AN/TPQ-50 batarya sistemli radar” ifadesinde kullanılan teçhizat adı doğru tercüme edilmemiştir. Bu teçhizatın adı “AN/TPQ-50” Mukabil(düşman) Hedef Tespit Radarı”dır.

ee. Tercümede yer alan “çoklu fırlatma roket sistemi” ifadesi ile tercüme edilmek istenen silahın adı “Çok Namlulu Roketatar Sistemi” dir.

ff. Haberin tercümesinde “3 bin 756 adet obüs ve havan topu imha edildi.” cümlesi yer almaktadır. Haber metnindeki orijinal cümlede “obüs” kelimesi yer almamaktadır. Bir topçu sistemi olan “obüs”, Rusçada “гаубица” demektir. Orijinal metinde bir genelleme yapmak için “sahra topçu bataryaları ve havanlar” ibaresi kullanılmıştır. Bunların içerisinde obüsler de bulunmaktadır ancak metinde yer almamıştır. Bu cümlenin tercümesinde yorum eklenmiştir.

4.2.11. Haber Vakti.com adlı internet haber sitesinden incelenen haberler

4.2.11.1. 25 Ağustos 2022 tarihli “Türk ve Rus donanmasının Karadeniz Filosuna neler oluyor?” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Вице-адмирал Соколов стал врио командующего Черноморским флотом Вице-адмирал Виктор Соколов назначен временно исполняющим обязанности командующего Черноморским флотом России. Об этом он сообщил на встрече с офицерами-черноморцами. (<https://ria.ru/20220819/sokolov-1810715009.html>)

b) Haberin Tercümesi:

... Rusya Federasyonu Karadeniz Filosu Komutanı Amiral Игорь Владимирович Осипов/Igor Vladimirovich Osipov görevinden alındı. Rusya Federasyonu Karadeniz Filosunun yeni komutanlığına Koramiral Viktor Sokolov atandı.

Amiral Osipov'un bayrağını taşıdığı Moskva amiral gemisi kruvazörünün imha edilmesinden sonra bile görevinden alınmaması dikkat çekmişti. (<https://www.habervakti.com/turk-ve-rus-donanmasin-in-karadeniz-filosuna-neler-oluyor>)

c) Haber içerisinde altı farklı yerde ifade sorunu vardır.

aa. Haberin Türkçe başlığı yanlış anlam barındırmaktadır. “Türk ve Rus donanmasının Karadeniz Filosu neler oluyor?” cümlesinden hem Türk hem de Rus donanmalarından her birinin Karadeniz Filosu var anlamı çıkmaktadır. Türk Deniz Kuvvetleri’nin Karadeniz Filosu bulunmamaktadır. Adı geçen bu filo sadece Rusya Deniz Kuvvetleri’ne aittir.

bb. Haberde adı geçen Rus Amiral Viktor Sokolov’un rütbesi “Koramiral” değil “Tümamiral” dir. Rütbe karşılığı doğru verilmemiştir.

cc. Haberin Türkçeye çevirisinde Viktor Sokolov’un Rusya Federasyonu Karadeniz Filosunun yeni komutanlığına atandığı bilgisi yer almaktadır. Oysaki Tümamiral Viktor Sokolov’un, Rusya Federasyonu Karadeniz Filosu Komutanlığına vekaleten atandığı belirtilmektedir. Haberin orijinalinde yer alan “врио” terimi, karmaşık kısaltma yöntemiyle oluşturulmuş bileşik bir sözcüktür. Adı geçen sözcük “Временно Исполняющим Обязанности” isim tamlamasını oluşturan kelimelerin baş harflerinden türetilmiş bir kısaltmadır ve terminolojik olarak “vekaleten atama/vekil” anlamına gelmektedir. Cümle içerisinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

çç. Haberde “Amiral gemisi” olarak tercüme edilen geminin tanımı terminolojik olarak “sancak gemisi” dir. Cümle içerisinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

dd. Haberin orijinal metninde bulunmayan ancak Türkçe çevirisinde yer alan “Amiral Osipov'un bayrağını taşıdığı Moskva amiral gemisi kruvazörünün” cümlesi sorunlu bir anlam ve ifade barındırmaktadır. “Amiral gemisinin bayrağını taşımak” ifadesiyle, bahse konu amiralin “Sancak Gemisi Komutanı” olduğu gibi anlamı çıkmaktadır. Bu haberdeki üst düzey yönetici subayın görevi RF Donanması Karadeniz Filosu Komutanlığı’dır. Sancak Gemisi Komutanı olarak bilfiil görev yapmamaktadır. Sadece Filo Komutanlığı görevinin bir neticesi olarak bu vasfı almaktadır. Haberin önemini arttırmak için ekleme yapılmak istenmiş ancak ifade

yanlışı yapılmıştır. “Amiral gemisinin bayrağını taşımak” tabiri “Sancak Gemisi Komutanı” olarak tercüme edilmelidir.

ee. Ayrıca haber veya herhangi bir metin içerisinde geçen silah, teçhizat veya gemi isimleri ve tipleri belirgin bir sırada yazılmalıdır. Metin içerisinde geçen silah isimleri tırnak (“ ... “) işareti içinde belirtilmelidir. Daha öncesi/sonrasında ise sözkonusu teçhizatın askerî tanımı yapılmalıdır. Örn.1: “RF Donanması Karadeniz Filosu Sancak Gemisi, “Moskva” isimli güdümlü mermili kruvazör”; Örn.2: “Tulpan” kundağı motorlu ağır havan topu/bataryası” gibi. Aksi takdirde, bu haberdeki “Moskva amiral gemisi kruvazörünün” ifadesinde olduğu gibi, yapılan tercümede anlam bozukluğu oluşmaktadır.

Yukarıdaki haberle ilgili olarak bir diğer haber sitesinde de benzer çeviri sorunları yer almaktadır. (<https://www.aydinlik.com.tr/haber/moskova-karadeniz-filosu-komutanini-degistirdi-333615>)

4.2.12. CNN Türk adlı internet haber sitesinden incelenen haberler

3.2.12.1. 30 Aralık 2022 tarihli, “Putin’den Savaş Gemili Gövde Gösterisi” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

В четверг в ходе церемонии с участием президента РФ и министра обороны Сергея Шойгу в состав ВМФ РФ также вошли малый ракетный корабль “Град” и морской тральщик “Анатолий Шлемов”. (<https://www.interfax.ru/russia/879137>)

b) Haberin Tercümesi:

Donanmaya katılan gemilerin “Generalissimus Suvorov” adlı bir nükleer denizaltı, “Grad” adlı bir korvet ve “Anatoliy Şlemov” adlı bir mayın gemisi olduğu açıklandı.

c) Haberde bir adet tercüme sorunu mevcuttur.

Haber metninde yer alan “Anatoliy Şlemov” adlı geminin tipi “mayın gemisi” değil “mayın tarama gemisi” dir. Cümle içerisinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

4.2.13. Vira Haber adlı internet haber sitesinden incelenen haberler

3.2.13.1. 21 Eylül 2021 tarihli, “Rus askeri gemisi İstanbul Boğazı’ndan geçti” başlıklı haber.

a) Kaynak Metin:

Плавучая мастерская Черноморского флота «ПМ-138»
возвращается в Севастополь из Средиземного моря. В настоящее время судно выполняет проход через черноморские проливы Дарданеллы и Босфор.
(https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12384552@egNews)

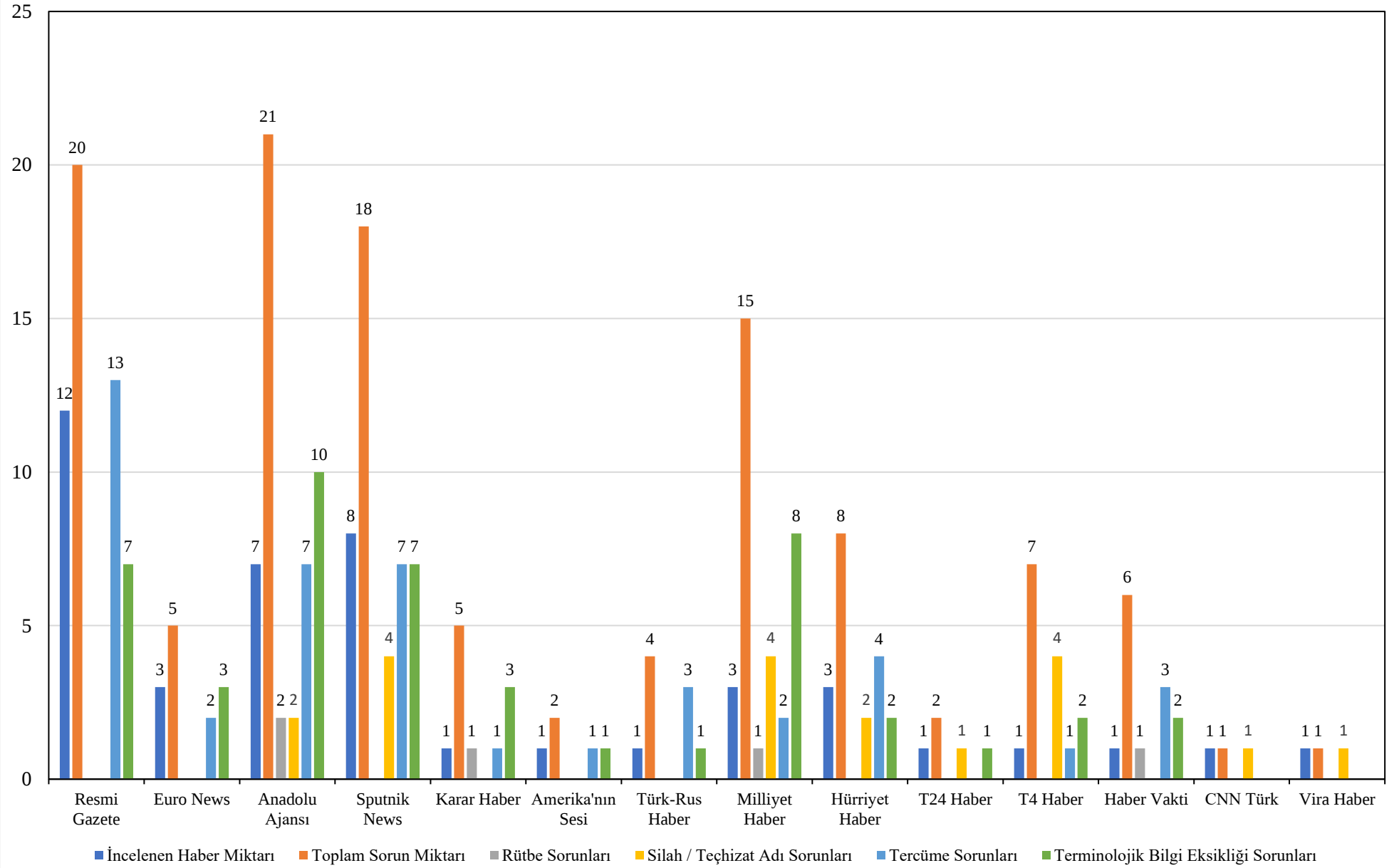
b) Haberin Tercümesi:

Rus donanmasına ait askeri gemi İstanbul Boğazı’ndan geçti. PM-138 borda numaralı savaş gemisi, 07.00 itibarıyla İstanbul Boğazı’na giriş yaptı. Boğaz geçişini bir saatte tamamlayan Rus savaş gemisi daha sonra Karadeniz’e açıldı. (<https://www.virahaber.com/rus-askeri-gemisi-istanbul-bogazindan-gecti-62247h.htm>)

c) Habere konu olan “PM-138” gemisi, yardımcı sınıf gemi grubuna ait “Yüzer Tamir/Onarım Gemisi” dir. Askerî bir gemi olmasıyla birlikte, Türkçe tercümesi içinde “savaş gemisi” tabiri uygun düşmemektedir. Çünkü söz konusu gemi muharip bir gemi olmadığı için savaş faaliyetlerinde yer almaz. Gemi üzerinde sadece kendi savunmasını yapmak üzere küçük çaplı top ve makinalı tüfek silahları mevcuttur. Haber tercümesinde terminolojik bilgi eksikliğinden kaynaklı sorun mevcuttur.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde terminolojik ifadelerin çevirileri yönünden yanlış anlamlar barındıran metin ve haberleri inceledik. İncelenen 44 adet metin içerisinde toplam 115 adet sorunlu çeviri tespit edilmiştir. Tespit edilen sorunların sayısal analizi bizlere katkı sağlayacaktır. Bkz. Şekil 11

Çevirilerde Tespit Edilen Problemlerin Analizi

Şekil 11

SONUÇ

Rusça - Türkçe Diplomatik Askerî Terminolojinin Türk Yazılı Basınındaki Karşılığının Analizi başlıklı bu çalışmada, Rusça - Türkçe dil çiftinde hazırlanarak yayımlanmış askerî terminoloji içeren bazı diplomatik anlaşmalar ile basın yayın organlarındaki haberler incelenmiştir. İncelenen metin çevirilerinde kullanılan çeviri özellikleri, yöntem ve çevirilerdeki sorunlar terminoloji çatısı altında analiz edilmiştir.

Dilin gelişim sürecinin sonsuz olduğu bilinmektedir. Toplumsal kültür, izlenen her tür yaklaşım ve her türlü yeniliğin tüm dillere zenginlik olarak yansıyacağı açıktır. Dil yalnızca bir iletişim aracı değil, yeni kültürlerle temas etmenin yoludur. Mesafelere karşın tüm dünya insanlarını kavuşturan bir güçtür.

Çalışmamızın ilk bölümünde; “Çeviriye Giriş” başlığı altında dil ve çeviri ilişkisi ele alınmıştır. Bu bölümde dilin doğuş ve tarihçesi ile ilgili kısa bilgi verildikten sonra dil ve çeviri kavramlarına dair çalışmaları bulunan Türk ve Rus dilbilimcilerin görüşleri doğrultusundaki kuramsal bilgilere yer verilmiştir. İnsanoğlunun ilk çağlarından beri dile olan ihtiyacı, yaşadığı coğrafyanın ve sahip olduğu kültürel birikimin farklı topluluklara yansımaları temelinde doğan çeviri gereksinimi ve bu gereksinim sonrası ortaya çıkan yeni bileşenler ile tüm bu alanlarda yaşanan sorunlar ele alınmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde; “Terim ve Terminoloji” başlığı altında bu kavramlarla birlikte askerî terminoloji, askerî metin tür ve özellikleri, askerî metinlerin çeviri özellikleri aktararak literatürde ele alınma biçimleri kuramsal olarak incelenmiştir. Ayrıca modern ve teknolojik yaşamın getirdiği öğelerle birlikte, iletişimin temeli olan dilin gelişim süreci hakkında bilgilendirmeler yer almıştır.

Askerî metin çevirileri yapılırken kaynak dil ve hedef dil ülkelerine ait silahlı kuvvetlerin yapılanmalarının ve personel durumunun bilinmesi yarar sağlayacaktır. Bu anlayıştan hareketle bu bölümde, Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri’nin ve Türk Silahlı Kuvvetleri’nin yapılanma şemaları bulunmaktadır. Çalışmamızın son bölümünde yer alan haber incelemesi esnasında, çeviride sıklıkla yanlışlık yapılan konulardan birinin de rütbe adlarının karşılığının verilmesi olduğu tespit edilmiştir. Bu sorunun giderilmesi amacıyla, ikinci bölüm içerisinde RF Silahlı Kuvvetlerinde ve Türk Silahlı Kuvvetlerinde kullanılan rütbe işaretlerinin karşılaştırmalı tablolarına yer verilmiştir.

Toplum hayatında yaşanan gelişmeler doğrultusunda sayısı günden güne artan yeni terminolojik terimlerin kullanım biçimleri ve çevirmenlerin yaşadıkları güçlüklerden

söz ederken, terim ve terminoloji çevirisinin uzmanlık gerektiren ayrı bir dal olarak ele alınması yine bu bölümümüzde vurgulanmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde; “Çeviri Stratejileri ve Türleri” başlığı altında çevirilerde uygulanan stratejiler ve çeviri yaklaşımları dilbilimcilerin görüşleriyle birlikte sunulmuştur. Bölüm içerisinde mütercimlerin çeviri faaliyetlerinde kullandıkları yöntemlerin seçim ve kullanım aşamalarından da söz edilmiştir. Temel çeviri stratejileri ve yöntemlerinin askerî terim çevirisi pratiğinde ne şekilde yer bulduğu konusuna da bu bölümde yer verilmiştir. İçinde bulunduğumuz yüzyılın en büyük kazanımının teknolojik gelişmeler olduğu şüphesizdir. Teknolojinin çeviribilimine olan olumlu ve olumsuz etkilerinin belirtilmesi de bölüm içinde yer almıştır.

Çalışmamızın odak noktasını oluşturan dördüncü ve son bölümde ise ülkelerarası yürütülen diplomasi, toplantılar ve iş birlikleri ile ilgili resmî gazete metinleri ile çeşitli basın yayın kuruluşlarındaki çeviri yönünden sorun teşkil eden metinler, tarama yöntemi kullanılarak seçilmiş ve çalıştığım iş temelinde kurumsal çalışmalarım ve tecrübelerim doğrultusunda incelenmiştir. Konuyla ilgili tüm verilerin incelenmesi mümkün olmamış verdiğimiz sınırlamalar çerçevesinde analiz yapılmıştır.

İkili ilişkilerin son dönemde kazanmış olduğu ivmeye ve duyulan ihtiyaca karşın Rusça - Türkçe askerî-diplomatik terim ve terminoloji alanında herhangi bir çalışma yapılmaması ve terminoloji konusunun bu kadar önem arz etmesine karşın başvurulabilecek bir kaynak olmamasının yaratmış olduğu itici güçle çalışmamı tamamlamış bulunuyorum.

Çalışmanın sonucunda, alanda yeterli bir sözlük olmaması tespit edilen en önemli sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Basılı temel sözlüklerde ya da elektronik sözlüklerde ise terminolojik ifadenin karşılığının bulunamaması yaşanan güçlüklerin temelini oluşturmuştur. Bir başka sorunsal neden, çevirmenlerin haber tercümelerini, internet ağı üzerindeki çeviri programlarını kullanarak yapmaları gösterilebilir. Çünkü bu programlarda, kelimeler birincil anlamıyla verilmekte olup, terminolojik anlam bilgisine erişim bulunmamaktadır. Ayrıca, yazılı basında incelenen askerî, politik ve diplomatik içerikli haberlerin birçoğunun derleme olduğu da göze çarpmaktadır. Haber toplama aşamasındaki metin yazarı mütercim, haberi tek bir kaynaktan değil gerek yazılı gerek görsel yayın yapan kitle iletişim araçlarından duyduğu ya da okuduğu haberlerden derleme yapmaktadır. Bu durum da haberin özgünlüğünün bozulmasına neden olmaktadır.

Gazetelerin internet sitelerinde son zamanlarda yayınlanan haberlerin incelenmesi sırasında, çeviri niteliğinin artmasına karşın, terim çevirilerinde hala sorunların yaşandığı ve terimlerin eşdeğerlerini ifade etme sırasında çevirmenlerin ilave Türkçe ifadelere başvurarak söz konusu terimi açıklamaya çalıştıkları görülmüştür.

İletişimle ilgili ihtiyaçlara yanıtlar aranırken, hangi alanda çeviri yapılırsa yapılsın, gerekli terminolojiye vakıf olunmadan yapılan çalışmalardan beklenen verimin alınamayacağı aşikardır. Haber çevirilerinde öznel yorumlardan kaçınılmalıdır. Terminoloji bilgisi eksikliğinden kaynaklı çeviri sorunlarının, ülke çıkarlarını olumsuz etkileyerek çeşitli diplomatik sorunlara yol açmaması için terminolojik ifade barındıran metinlerin çevirisinde azami dikkat gösterilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Var olan sorunların tespit edilmesi, bundan sonra yapılabilecek olası çeviri sorunlarını elbette sonlandırmayacaktır. Ancak en azından dikkat çekici nitelik taşıyacaktır.

Dilimize giren yeni terimler ve terminolojik ifadeler konusunda ortak mutabakat sağlanması için uzun soluklu kurumsal çalışmalar yürütülmesi gerekmektedir. Üniversiteler ve çeşitli dil kurumlarının müşterek çabalarıyla konuya hassasiyetle eğilerek bu anlamda bilinç oluşturulması sağlanmalıdır.

Haber incelemelerinden elde edilen sonuçlara göre; Rusçadan Türkçeye çevirisi yapılan metinlerde en çok tercih edilen çeviri metotlarının Sözcüğü Sözcüğüne, Ekleme, Çıkarma, Değiştirme ve Serbest Çeviri olduğu görülmüştür. İncelen 44 adet haberde, 115 adet sorunlu çeviri bulunmuştur. Bu sorunlu çevirilerin yüzde 40'ının terminolojik bilgi eksikliği, yüzde 38'inin eksik/kusurlu çeviri, yüzde 16'sının silah/teçhizat adlarının yanlış çevirisi ve yüzde 4'lük bölümünün ise rütbe adlarının yanlış tercüme edilmesi kaynaklı olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmamız sonucunda çeviri konusunda yaşanan bu sorunların önlenmesine yönelik bazı öneriler de sunmak istiyoruz. Bu kapsamda yapılabilecek en yararlı faaliyetin Rusça terim ve terminolojisinin Türkçe karşılığını içeren bir sözlük oluşturulması olduğu düşünülmektedir. Sözlüğün oluşturulması aşamasında, konuya hâkim askerî personel ve Rus kültür merkezlerindeki yetkin şahıslardan destek alınması terminolojik ifadelerin tam karşılığının verilmesine son derece olumlu yansıyacaktır. Oluşturulan terminolojik sözlük mutlaka güncel tutulmalı, erişim bakımından internet ortamında kullanıcıların istifadesine sunulmalıdır.

İleride mütercim tercümanlık alanında çalışacak öğrencilerin konuya ilişkin temel bilgilere sahip olmalarının, tercüme sorunlarının önüne geçebileceği kanaatindeyiz. Bu

amaçla, üniversitelerin Rus Dili ve Edebiyatı bölümlerinde eğitim öğretim materyali olarak kullanılan kaynaklara genel olarak terim, terminoloji ve resmî metinler (iş, hukuk, askerî, diplomatik) konularının ithal edilerek öğrencilerin bu konudaki temel bilgilere sahip olmaları sağlanabilir. Üniversitelerin ilgili bölümlerinde öğrenim gören öğrencilere, seçmeli ders olarak askerî-diplomatik terminoloji dersi verilmesi ileride bu alanda çalışmak isteyen bireyleri daha kapsamlı bilgilerle donatacaktır.

Çalışmamızın, Rus Dili ve Edebiyatı ve Mütercim Tercümanlık bölümlerinde öğrenim gören öğrencilere eğitimleri süresince terimler konusuna gereken önemi vermelerinde bir rehber; savunma ve uluslararası askerî işbirliği alanlarında çalışan ve yurt dışında ülkemizi temsil etmekle görevli asker/sivil personelin ihtiyaç duyacağı askerî terminolojiyi edinmelerine fayda sağlayacak bir kaynak olmasını umuyoruz.

KAYNAKÇA

Ahohova, E.A., (2012), **Semiotika i Lingvistika Konspekt Lektsii**, Nalçik: Severo-Kavkazskiy Gosudarstvenniy Institut İskusstv.

Ahmanova, O.S., (1966), **Slovar Lingvistiçeskih Terminov**, Moskva: İzdatelstvo Sovetskaya Entsiklopediya.

Aksan, D., (1982), **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, 3. Cilt**, Ankara: TDK Yayınları.

Aksan, D., (1995), **Her Yönüyle Dil**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Azerbaycan Yurt Bilgisi, (2008), **Sayı 1-36**, Ankara: TDK Yayınları, 203-315.

Bally, C., (1951), **Frantsuzskaya Stilistika**, Moskva: URSS.

Başkan, Ö., (1988), **Bildirişim, İnsan Dili ve Ötesi**, İstanbul: Altın Kitaplar.

Belova, İ.V., Pavlova, Yu.E., (2008), “Leksiko-Semantiçeskiye Osobennosti Voennogo Slenga v Amerikanskom Variante Angliyiskogo Yazıka”, **Vestnik Yujno-Uralskogo Gosudarstvennogo Universiteta, Seriya Lingvistika, Vıpusk 6**.

Bilge, A.S., (1992), **Türkiye-Sovyetler İlişkileri 1920-1964 Güç Komşuluk**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Blem, İ.V., Merkuryeva V.B., (2014), **Stanovleniye Lingvistiçeskava Terminovedeniya**, İrkutsk.

Barhudarov, L.S., (1975), **Yazık i Perevod: Voprosı Obşey i Çastnoy Teorii Perevoda**, Moskva, S izdatelstvo “Mejdunarodniye otnoşeniya”.

Bekturdiyeva, Ş.S., (2018), **Voennaya Leksika i Osobennosti Perevoda Voennıy Tekstov**, Taşkent, s. 83-84

Biderkesen, D., (2020), **Voennaya Leksika Kak Osobıy Element Leksiçeskoy Sistemi Yazıka**, Kazanskiy Linvistiçeskiy Jurnal, Cilt.3 nu.1, s.5-15

Borisova M.K. (2015), **Terminologiya i terminosistema: aspektı korrelyatsii**, Pitigorsk.

Boyko B.L., N.K. Garbovski., E.N. Mişkurov, (2010), **Obşaya Teoriya Perevoda**, Vestnik Moskovskogo Universiteta, Moskva: İzdatelstvo Moskovskogo Universiteta

Buşev A.B., (2009), **Lingvodidaktika Perevoda Voennogo Termina (Tekst)** Naučno-İnformatsionnyy Jurnal “Armiya i Obşestvo”, Nu.3, 123-129.

Buzadji, D.M., Gusev V.V., Lançikov V.K, Psurtsev D.V., (2009), **Noviy vzglyad na klassifikatsiyu perevodçeskih aşibok**, Moskva: Vserossiyski tsentr perevoda

Danileviç, A.A., (2015), **Voennaya terminologiya sovremennava angliyiskovo yazıka**, Moskva: Prosveşçeniye.

Demircan, Ö., (2000), **İletişim ve Dil Devrimi**, İstanbul: Yaylım Yayıncılık.

Derman, İ.N., (2017), **Elektronnie uçebniye materialı po distipline “nauçno-tehniçeskiy perevod (angliiskiy yazık)”** Minsk: BNTU.

Federov, A.V. (2002), **Osnovı Obşey Teorii Perevoda (lingvistiçeskiye problemi)**, Moskva: İzdatelskiy Dom “Filologiya Tri”

Felber, H., (1984), **Terminology Manual**, Paris: UNESCO and Vienna: Infoterm.

Gak, V. G., Grigoryev B.B., (1997), **Teoriya i praktika perevoda, fransuzski yazık**, İzdatelstvo: M. İnterdialekt.

Garbovski N.K., (2007), **Teoriya Perevoda, Moskva: İzdatelstvo Moskovskogo Universiteta**

Golovin, B.N., Kobrin, R.YU., (1987), **Lingvistiçeskiye Asnovı Uçeniya a terminah**, Moskva: Vısshaya Şkola.

Göktürk, A. (1994), **Çeviri: Dillerin Dili**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gürçağlar, Ş.T., (2011), **Çevirinin ABC’si**, İstanbul: Say Yayınları.

Hakimova, G.G., (2012), **Razvitiye Terminologii Kak Otdelnoj Distsipliny i Ee Status v Sovremennom Yazıkoznaniı**, Ufa: Başkırskiy Gosudarstvennyj Universitet.

Köksal, D., (2008), **Çeviri Eğitimi**, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Komissarov, V.N., (1990), **Teoriya perevoda (Lingvistiçeskiye Aspektı)**, Moskva: Vısshaya Şkola.

Leiçik V.M., (2009), **Terminovedeniye: Predmet, Metodi, Struktura**, Moskva: Knijniy Dom “Librokom”.

Minyar-Beloruçev R.K., (1980), **Obşaya teoriya perevoda i ustniy perevod**, Moskva: ordena trudovogo krasnogo znamenı voennoe izdatelstvo Mınısterstvo oboronı SSSR.

Minyar-Beloruçev R.K., (1996), **Teoriya i metodi perevoda**, Moskva, izdatelstvo “Moskovskiy Litsey”.

Nelübin L.L., (1983), **Perevod i prikladnaya lingvistika**, Moskva.: Vısshaya Şkola.

Nelübin L.L., Dormidontov, A.A, Vasilçenko. A.A., (1981), **Uçebnik Voennogo Perevoda**, Moskva, voennaya izdatelstva ministerstva oboronı SSSR.

Ojegov, S., İ., (1988), **Slovar russkogo yazıkı**. Moskva: Russkiy Yazık.

Pronina, R.F., (1973), **Posobie po perevodu angliiskoy nauçna-tehniçeskoy literaturı**, Moskva: İzdatelstvo vısshaya şkola.

Reformatskiy A.A., (1996), **Vvedeniye v yazıkovedenie**, Moskva: Aspekt press.

Strelkovski, G.M., (1979), **Teoriya i praktika voennogo perevoda: nemetskiy yazık**, Moskva. Voenizdat.

Şahin, Z., (2014), **XVIII.Yüzyılın İlk Yarısında Rusya’nın Kültürel Gelişimi ve Batıya Uyum Çabaları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:5(2), DOI:10.1501/sbeder 0000000076, 179.

Şelov, S.D., (2018), **Oçerk Teorii Terminologii: Sastav, Panyatiynaya Organizatsiya, Praktiçeskiye Prilajeniya**, Moskva.

Şevçenko, M.A., M. A, İgnatov A.A., Gural S.K., (2015), **Rol professionalnogo podyazıkı i obuçeniı voennomu perevodu**, (tekst) yazık i kultura Nu.: 4, 164-172.

Şevçuk, V. N., (1985), **Voenna Terminologičeskaya Sistema v Statike i Dinamike**, Moskva.

Şveytser, A. D., (1988), **Teoriya perevoda status problemı aspektı**, Moskva: Nauka.

Vanyagina, M.P., (2018), Kanatayev, D.V., **Perevod Voennih Mnokokomponentnih Terminov**, Vestnik Voljskiy Universitet İmeni V.N. Tanitseva, Nu.: 4, 13-18.

Vardar, B., (1998), **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: ABC Kitabevi.

Vardar, B., (1977), **Dil Devrimi Üstüne**, İstanbul: Yankı Yayınları.

Veledinskaya, S.B., (2010), **Kurs Obşey Teorii Perevoda**, Tomsk: İzdatelstvo Tomskogo Politiçeskava Universiteta.

Vladimirovna, E.O., Vladimirovna, V.V., Yevgenyeviç, H.A., (2023), **Voennaya Terminologiya v Tekstah Smi: Spetsifika Perevoda**, Sovremennoe Pedagogiçeskogo Obrazovanie Nu.:7, 239-242.

Yazıcı, M., (2005), **Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramları**, İstanbul: Multilingual.

Yazıcı, M. (2007), **Yazılı Çeviri Edinci**, İstanbul: Multilingual.

Yücel, F. (2007), **Tarihsel ve Kuramsal Açından Çeviri Edimi**, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Zülfıkar, H., (1991), **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları**, Ankara: TDK.

HABER KAYNAKLARI

Amerikaninsesi.com, <https://www.voaturkce.com/a/rusya-abdnin-suriyede-yaptigi-haydutluk/5140688.html> (Erişim Tarihi: 26.10.2019)

Anadolu ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/putin-kirim-koprusundeki-patlamanin-ukrayna-istihbaratinca-yapildigini-soyledi/2706818> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

Anadolu ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-ukrayna-da-yuksek-hassasiyetli-fuzelerle-38-asker-unsuru-vurduk/2575823> (Erişim Tarihi: 28.04.2022)

Anadolu ajansı, <https://www.aa.com.tr/ru/mir/российская-авиация-уничтожила-38-объектов-вооруженных-сил-украины/2575832> (Erişim Tarihi: 28.04.2022)

Anadolu ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kirim-in-illegal-ilhakini-tanimadik-ve-tanimayacagiz/45996> (Erişim Tarihi: 23.08.2021)

Anadolu ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/alman-deniz-kuvvetleri-komutani-rusyaya-iliskin-sozleri-nedeniyle-istifa-etti/2482708> (Erişim Tarihi: 22.01.2022)

Anadolu ajansı, <https://www.aa.com.tr/ru/mir/-рособоронэкспорт-представит-новинки-российского-опк-на-idef-2021/2333650> (Erişim Tarihi: 13.08.2021)

Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/putin-rusyanin-guvenligini-koruyacak-gelismis-silahlar-uretmeye-devam-edecegiz/2779608> (Erişim Tarihi: 22.03.2022)

Başaya Rossiyskaya Ensiklopediya Elektronnaya Versiya, <https://bigenc.ru> (Erişim Tarihi: 20.09.2023)

Euronews, <https://tr.euronews.com/my-europe/2022/02/04/von-der-leyen-ukrayna-ya-sald-rmas-halinde-rusya-buyuk-faturalarla-yuzlesir> (Erişim Tarihi: 04.02.2022)

Euronews, <https://tr.euronews.com/2022/02/12/rus-donanmas-tatbikat-icin-karadeniz-e-30-dan-fazla-gemi-indirdi> (Erişim Tarihi: 13.02. 2022)

Euronews, <https://tr.euronews.com/2022/01/20/ukrayna-bayraktar-tb2-ile-deniz-s-n-rlar-nda-devriye-attı> (Erişim Tarihi: 20.01.2022)

Hurriyet.com.tr, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/rusya-duyurdu-ukraynaya-ait-son-savas-gemisi-de-imha-edildi-42276442> (Erişim Tarihi: 31.05.2023)

İnterfax, <https://www.interfax.ru/russia/879624> (Erişim Tarihi: 22.03.2022)

İnterfax, <https://www.interfax.ru/russia/820828> (Erişim Tarihi: 15.03.2022)

Karar.com, <https://www.karar.com/dunya-haberleri/barents-denizinde-gerilim-rus-jeti-norvec-kesif-ucagina-refakat-etti-1712333> (Erişim Tarihi: 13.12. 2022)

Medium.com, <https://hazalyalin.medium.com/sovyetler-birli%C4%9Finin-t%C3%BCrkiye-endi%C5%9Fesi-88370fb1dd2e> (Erişim Tarihi: 13.12. 2022)

Mil.ru, https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12414735@egNews (Erişim Tarihi: 25.03.2022)

Mil.ru, https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12384552@egNews (Erişim Tarihi: 18.10.2022)

Mil.ru, https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12450191@egNews (Erişim Tarihi: 05.02.2023)

Milliyet.com.tr, <https://www.milliyet.com.tr/dunya/rusya-duyurdu-ukraynaya-ait-2-savas-ucagi-dusuruldu-6739472> (Erişim Tarihi: 17.04.2022)

Milliyet.com.tr, <https://www.milliyet.com.tr/dunya/tacikistandaki-rus-askerî-ussunde-tatbikat-6577132> (Erişim Tarihi: 17.08.2021)

Pravda.com, <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/10/9/7371039/> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

T.C. Resmî Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23206.pdf> (Erişim Tarihi: 12.04.2022)

T.C. Resmî Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22025.pdf> (Erişim Tarihi: 02.10.2022)

T.C. Resmî Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23325.pdf> (Erişim Tarihi: 17.11.2022)

Ria Novosti, <https://ria.ru/20170325/1490791136.html> (Erişim Tarihi: 25.03.2017)

Ria Novosti, <https://ria.ru/20220316/provokatsiya-1778540023.html> (Erişim Tarihi: 16.03. 2022)

Ria Novosti, <https://ria.ru/20220417/boepripasy-1783995130.html> (Erişim Tarihi: 17.04. 2022)

Ria Novosti, <https://ria.ru/20210817/ucheniya-1746055742.html> (Erişim Tarihi: 17.04.2022)

Ria Novosti, <https://ria.ru/20221212/samolet-1838149280.html> (Erişim Tarihi: 13.12. 2022)

Russian Today, <https://russian.rt.com/russia/news/1175603-yuvo-prichina-avarii-su-25> (Erişim Tarihi: 19.09.2023)

Sputniknews, (<https://sputniknews.com.tr/20220204/rusya-savunma-bakanligi-6-buyuk-indirme-gemisi-tatbikatlar-icin-suriyeye-gitti-1053470148.html>) (Erişim Tarihi: 05.02. 2022)

Sputniknews, <https://sputniknews.com.tr/20200519/rusya-ile-turkiyeden-hasekede-ortak-devriye-1042070658.html> (Erişim Tarihi: 19.09.2020)

Sputniknews, <https://sputniknews.com.tr/20220208/rus-savas-gemileri-cebelitariktan-gecererek-akdenize-girdi-1053586635.html> (Erişim Tarihi: 08.02.2022)

Sputniknews, <https://sputniknews.com.tr/20170325/rus-su-25-jet-tacikistan-1027803047.html> (Erişim Tarihi: 25.03.2017)

Sputniknews, <https://sputniknews.com.tr/20220316/rusya-ukrayna-istihbarati-batinin-destegiyle-zehirli-maddeli-provokasyon-hazirliyor--1054786037.html> (Erişim Tarihi: 16.03.2022)

Sputniknews, <https://sputniknews.com.tr/20220204/rusyadan-voronej-bolgesinde-hava-savunma-tatbikati--1053463408.html> (Erişim Tarihi: 04.02.2022)

Tass.ru, <https://tass.ru/armiya-i-opk/17889445> (Erişim Tarihi: 31.05.2023)

Türk Dil Kurumu Genel Türkçe Sözlük, 2023, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 20.01.2023)

Türkrus.com, <https://turkrus.com/1974858-25-27-mart-gelismeleri-arsiv-xh.aspx> (Erişim Tarihi: 25.03. 2022)

T4 Haber, <https://www.t4haber.com.tr/rusya-ukrayna-ya-ait-ih-uretim-tesislerini-vurdu/399595/> (Erişim Tarihi: 05.02.2023)

T24 Haber, <https://t24.com.tr/haber/rus-su-25-ucagi-azak-denizi-ne-dustu,1120505> (Erişim Tarihi: 19.09.2023)

Vira Haber, <https://www.virahaber.com/rus-askeri-gemisi-istanbul-bogazindan-gecti-62247h.htm> (Erişim Tarihi: 18.10.2022)

Gorkiy Dergisi, <https://magazines.gorky.media/nz/1999/5/slovar-sovremennogo-armejskogo-zhargona-opyt-sozdaniya.html> (Erişim Tarihi: 16.11.2023)

ÖZET

Bu tez çalışmasında Rusça – Türkçe diplomatik askerî terminolojinin Türk yazılı basınında nasıl karşılık bulduğu ele alınmıştır. Dil ve çeviri kavramları ile terim, terminoloji, askerî terminoloji ve askerî metin türleri çalışmamıza kaynak oluşturmuştur.

Rusça kaynak dilinde yayımlanan ve askerî önem taşıyan açıklama, haber, belge gibi açık kaynaklar ile belirli bir döneme ait resmî gazetelerde yayımlanan anlaşma metnlerinin çevirileri genel tarama yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Askerî-diplomatik içerikli metinlerde kullanılan terim ve terminolojinin yayın organlarındaki ifadelerinde yanlışlıklar tespit edilmiş ve tercümelerdeki sorun ve problemler açıklanarak çalışma sonlandırılmıştır. Terminolojik kelime ve terimlerin karşılığının bulunmasındaki zorluklar günümüzde halen yaşanmaya devam etmektedir. Terminoloji bilgi eksikliğinden kaynaklı ifade yanlışlıklarının ülke ilişkilerini olumsuz yönde etkilemesi, konuya azami dikkat gösterilmesini gerektirmektedir. Benzer problemlerin önüne geçmek amacıyla, tercüme yapacak mütercimlerin örneklemeleri dikkate alarak, çeviri öncesi inceleme-araştırma yapmaları önem arz etmektedir. Çalışmamızın, konu üzerinde çalışmak isteyenlere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dil, Çeviri, Terim, Terminoloji, Askerî Terminoloji

ABSTRACT

In this thesis, it is dealt with how Russian-Turkish diplomatic and military terminology is translated into Turkish print media. Along with language and translation concepts, term, terminology, military terminology and military text types have all become sources for this study.

By means of general survey method, open sources such as statements, news, documents which were issued in Russian and considered to be significant in terms of military perspective and the translations of agreement texts issued in official gazettes during a particular period were chosen. The mistakes made in translations of terms and terminology used in military-diplomatic texts into print media were identified. These mistakes were clarified and reviewed, and the study was finalized. Challenges about translating terms and terminologies remain. It needs to be paid utmost care to this topic since it is probable that mistakes arising out of lack of information about terminology might adversely affect the relations between nations. To refrain from such mistakes, it is vital that translators carry out reviews and surveys prior to translation process by taking examples into consideration. It is assessed that this study will contribute to those who are willing to study on this topic.

Key Words: Language, Translation, Term, Terminology, Military Terminology